

AALBORG
UNIVERSITET

Force majeure i købeloven § 24 og CISG art. 79

Kandidatspeciale, 2025
Jura

Karoline Nørgaard Libak, studienummer: 20203355

Pernille Bach Petersen, studienummer: 20205077

Abstract

The purpose of this project is to assess the seller's right to invoke force majeure. The central question is whether a seller's access to exemption from liability is broader under CISG art. 79 compared to the Danish Sale of Goods Act § 24. To answer this research question the legal dogmatic method is used to analyse, systemize and describe the current law.

The study shows that, for a seller to invoke force majeure under the Danish Sale of Goods Act § 24, he must prove that performance of his contractual obligations is impossible due to an unforeseeable, extraordinary circumstance. Firstly, an analysis of impossibility is undertaken focusing on generic impossibility, the limit of sacrifice and initial and subsequent impossibility. Secondly, it is analysed when an impossibility is due to an unforeseeable, extraordinary circumstance. It is found that e.g. war, state interventions, fire and natural catastrophes generally are considered unforeseeable, extraordinary circumstances, as opposed to recurring events such as bad weather and failure of a supplier, unless the supplier's failure itself is a result of an unforeseen, extraordinary circumstance.

Subsequently, the seller's access to exemption from liability under CISG art. 79 is examined. Exemption from liability under CISG art. 79(1) requires the fulfilment of four cumulative conditions. The seller must prove, that the failure to perform any of his obligations is due to an impediment beyond his control that he could not reasonably be expected to have taken into account at the time of the conclusion of the contract or to have avoided or overcome. Thus, an analysis of impediments, the seller's sphere of control, unforeseeability, unavailability and insurmountability is conducted to clarify when the seller successfully can invoke force majeure. CISG art. 79(2) concerns situations where the seller's failure to perform is due to failure by a third person engaged by the seller to perform the whole or a part of the contract. In such cases, the conditions for exemption from liability under CISG art. 79(1) must be fulfilled by both the seller and by the engaged third party.

If the conditions for force majeure are fulfilled under CISG art. 79 or the Danish Sale of Goods Act § 24, the seller is not liable for damages, and he is not obligated to specific performance due to impossibility. In addition to this, the effect of temporary and partial impediments and the seller's obligation to give notice is also examined under both legal frameworks.

Based on the assessment of the Danish Sale of Goods Act § 24 and CISG art. 79 a comparison between the two articles is conducted to clarify if the seller's access to exception from liability is broader under CISG art. 79. The articles are alike e.g. in regard to the terms impossibility versus insurmountability and the term unforeseeability. A key point of difference is, however, the concept of the seller's sphere of control under CISG art. 79(1) compared to the notion of an extraordinary circumstance under the Danish Sale of Goods Act § 24. The latter is narrower, indicating that CISG art. 79(1) accepts a broader range of circumstances as grounds for exemption from liability. However, the seller's sphere of control may also lead to the fact that certain extraordinary events within his own organization are within the seller's control. Moreover, CISG art. 79(1) also includes unavoidable failure to perform due to an unfortunate choice of performance measures as opposed to Danish Sale of Goods Act § 24. Furthermore, the articles also differ regarding the seller's exemption from liability due to failure from a supplier. Here, CISG art. 79 distinguishes between general suppliers under CISG art. 79(1) and engaged third parties under CISG art. 79(2) unlike the Danish Sale of Goods Act § 24. Accordingly, the seller's liability is stricter under CISG art. 79(2) since the seller must prove that the conditions for exemption of liability is fulfilled for both himself and the engaged third party.

It is concluded that in general the seller's access to exemption from liability under CISG art. 79 and the Danish Sale of Goods Act § 24 largely corresponds. However, depending on the circumstances, the seller's access to invoke force majeure may be broader under CISG art. 79 than under the Danish Sale of Goods Act § 24.

Indholdsfortegnelse

1. INDLEDNING	5
1.1 PROBLEMFORMULERING	5
1.2 METODE OG RETSKILDER	6
1.2.1 Lov og lovforarbejder	6
1.2.2 Retspraksis	7
1.2.3 Voldgiftsafgørelser	9
1.2.4 Juridisk litteratur	9
2. FORCE MAJEURE I KØBELOVEN	10
2.1 UMULIGHEDSBETINGELSEN	12
2.1.1 Artsumulighed	12
2.1.1.1 Specifikation af aftalen	14
2.1.1.1.a Leverandørvalg	15
2.1.1.2 En uundgåelig forsinkelse	17
2.1.2 Relativ umulighed	19
2.1.2.1 Offergrænsen	20
2.1.3 Oprindelig og efterfølgende umulighed	22
2.2 UPÅREGNELIGHEDSBETINGELSEN	24
2.2.1 Krig, oprør og indre uroligheder	25
2.2.2 Offentligretlige indgreb	27
2.2.3 Brand	28
2.2.4 Naturkatastrofer og dårlige vejrforhold	29
2.2.5 Prisstigninger	31
2.2.6 Driftsforstyrrelser	32
2.2.6.1 Leverandørsvigt	32
2.2.6.2 Arbejdskonflikter	33
2.2.6.3 Afbrydelse af den almindelige samfærdsel eller energiforsyning	34
2.2.7 Virusudbrud	34
2.3 VIRKNINGERNE AF ANSVARSFRIHED EFTER KBL § 24	36
2.3.1 Underretningspligt	37
2.3.2 Midlertidig umulighed	37
2.3.3 Delvis umulighed	38
3. FORCE MAJEURE I CISG	39
3.1 CISG ART. 79(1)	40
3.2 OPFYLDELSESHINDRING	42
3.3 KONTROLANSVAR	43
3.3.1 Hindringer, der typisk er uden for sælgers kontrol	44
3.3.1.1 Naturkatastrofer og dårlige vejrforhold	44
3.3.1.2 Krig og andre lignende menneskeskabte uroligheder	46
3.3.1.3 Offentligretlige indgreb	47
3.3.2 Hindringer, der typisk er inden for sælgers kontrol	48
3.3.2.1 Ansvar for eget personale	51
3.3.2.2 Prisstigninger	53
3.3.2.3 Leverandørsvigt	54
3.3.2.3.a En almindelig leverandør	54
3.3.2.3.b En antaget tredjemand	57
3.3.2.4 Nedbrud i maskiner og udstyr samt brand	58
3.4 UFORUDSIGELIG HINDRING	59
3.4.1 Krig og offentligretlige indgreb	60
3.4.2 Naturkatastrofer og dårlige vejrforhold	60
3.4.3 Virusbrud	61

3.4.4 Oprindelig og efterfølgende hindring	62
3.5 UUNDGÅELIG OG UOVERVINDELIG HINDRING	63
3.5.1 En uovervindelig hindring	63
3.5.1.1 Sondringen mellem genus- og speciesydelse	64
3.5.1.2 Substitutionsforpligtelsen	66
3.5.2 En uundgåelig hindring	67
3.6 VIRKNINGERNE AF ANSVARSFRIHED EFTER CISG ART. 79	68
3.6.1 Underretningspligt efter CISG art. 79(4)	68
3.6.2 Midlertidig hindring efter CISG art. 79(3)	68
3.6.3 Delvis hindring	70
4. SÆLGERS ADGANG TIL ANSVARSFRIHED EFTER CISG ART. 79 SAMMENLIGNET MED KBL § 24	71
4.1 UOVERVINDELIGHED OG UMULIGHED	71
4.2 EN UUNDGÅELIG FORSINKELSE	72
4.3 KONTROLANSVAR OG EN EKSTRAORDINÆR OMSTÆNDIGHED	73
4.3.1 Virusudbrud	74
4.3.2 Dårlige vejrforhold	74
4.3.3 Brand	74
4.3.4 Ansvar for individuelle forhold	75
4.3.5 Traditionelle force majeure-begivenheder	75
4.4 UFORUDSIGELIGHED OG UPÅREGNELIGHED	76
4.4.1 Oprindelig og efterfølgende hindring og umulighed	76
4.5 LEVERANDØRSVIGT	77
4.6 VIRKNINGERNE AF ANSVARSFRIHED	78
5. KONKLUSION	79
6. LITTERATURLISTE	83
LOVE	83
FORARBEJDER	83
DOMME OG AFGØRELSER	83
Ugeskrift for retsvæsen	83
CISG-online	84
The National Archives: Find Case Law	85
JURIDISK LITTERATUR	85
HJEMMESIDER OG ANDET	88

1. Indledning

Aftaler skal overholdes, jf. den latinske grundsætning *pacta sunt servanda*.¹ Force majeure udgør imidlertid en undtagelse hertil og bygger på tanken om, at ingen er forpligtet til at præstere det umulige. Dette ses også udtrykt i den latinske grundsætning *ultra posse nemo obligatur*.² Foreligger der force majeure, er en sælger derfor fritaget for ansvar for misligholdelse som følge heraf. Begrebet force majeure er fransk, men princippet findes under forskellige betegnelser blandt andet det latinske *vis major*, det engelske *Act of God* og det tyske *höhere Gewalt*. Oversat til dansk vil force majeure være en større kraft, og det følger derfor allerede af terminologien, at der skal være tale om noget særligt.³ En sælger kan derfor ikke påberåbe sig force majeure på baggrund af enhver omstændighed, som besværliggør opfyldelsen af aftalen. I nyere tid har flere begivenheder aktualiseret spørgsmålet om, hvornår en hindring kan have karakter af force majeure. Her kan blandt andet nævnes Covid-19-pandemien, naturkatastrofer på baggrund af menneskeskabte klimaforandringer og krig i Europa.

Undtagelsen om force majeure ses lovfæstet i henholdsvis købeloven (herefter også KBL) § 24 og De Forenede Nationers Konvention om Internationale køb (herefter CISG) art. 79.⁴ Købeloven regulerer gensidigt bebyrdende aftaler om køb af løsøre mellem to parter med forretningssted i Danmark. Til forskel regulerer CISG internationale løsørekøb, såfremt betingelserne i CISG art. 1-6 er opfyldt.⁵ I begge tilfælde forudsætter anvendelsen af lovene dog, at parterne ikke har aftalt andet, jf. KBL § 1, stk. 1 og CISG art. 6.

Selvom både KBL § 24 og CISG art. 79 udtrykker force majeure-princippet, er ordlyden ikke identisk. På den baggrund rejses spørgsmålet om, hvorvidt der efter de to bestemmelser er forskel i sælgers adgang til ansvarsfrihed i tilfælde af force majeure.

1.1 Problemformulering

På baggrund af ovenstående vil følgende problemformulering besvares i projektet: Er sælgers adgang til ansvarsfrihed efter CISG art. 79 videre end efter KBL § 24?

¹ Søndergaard, Mark Alexander Jarby, *Force majeure-doktrinen*, s. 7

² Schönbeck, Andreas, *Force majeure-klausuler*, s. 106, note 2

³ Schönbeck, Andreas, *Force majeure-klausuler*, s. 106 og note 3 og Iversen, Torsten, *Obligationsret*, 2. del, s. 64 f.

⁴ Iversen, Torsten, *Obligationsret*, 2. del, s. 64 f.

⁵ Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, s. 44 ff. og s. 266 ff.

1.2 Metode og retskilder

Den retsdogmatiske metode vil benyttes til at beskrive, analysere og systematisere gældende ret om force majeure inden for købeloven og CISG. Den retsdogmatiske metode adskiller sig fra den juridiske metode, som anvendes til at tage stilling til et konkret retligt problem. I modsætning hertil benyttes den retsdogmatiske metode til at fastlægge og beskrive retstilstanden, hvilket er formålet med projektet.⁶

1.2.1 Lov og lovforarbejder

Ved brug af den retsdogmatiske metode anvendes forskellige retskilder herunder de traditionelle retskilder i form af lov, retspraksis, sædvane og forholdets natur.⁷ Her er loven den højest prioriterede retskilde.⁸ Projektet vil gøre brug af købeloven og CISG, som er inkorporeret i dansk ret ved lov nr. 733 af 7. december 1988. Her vil force majeure-bestemmelserne i KBL § 24 og CISG art. 79 være hovedfokus.

Til fortolkning af KBL § 24 tages der udgangspunkt i en ordlydsfortolkning, som er den naturlige sproglige forståelse. Derudover vil der også anvendes subjektivfortolkning ved inddragelse af forarbejderne fra 1904 til købeloven for at undersøge lovgivers hensigt med loven og anvendelsesområdet for KBL § 24.⁹ Til trods for tidsperspektivet kan forarbejderne fra 1904 inddrages, da der ikke har været senere lovændringer med relevans for KLB § 24.¹⁰ Endvidere benyttes betænkning nr. 845 fra 1978 om forbruger køb, da det bemærkes, at ordlyden af KBL § 24 var foreslået ændret heri.¹¹

CISG indeholder i modsætning til købeloven en bestemmelse om, hvordan CISG skal fortolkes. Efter CISG art. 7(1) skal der ved fortolkning af konventionen tages hensyn til 1) dens internationale karakter, 2) behovet for at fremme ensartet anvendelse og 3) iagttagelse af god forretningsskik i

⁶ Munk-Hansen, Carsten, *Den juridiske løsning*, s. 14 f. og Munk-Hansen, Carsten: *Retsvidenskabsteori*, s. 195 f. og s. 211 f.

⁷ Munk-Hansen, Carsten, *Den juridiske løsning*, s. 15

⁸ Munk-Hansen, Carsten: *Retsvidenskabsteori*, s. 264

⁹ Munk-Hansen, Carsten, *Den juridiske løsning*, s. 54 ff. og Rigsdagstidende 1904-05, Tillæg A, Forslag til Lov om Køb, spalte 3403 ff.

¹⁰ Hamer, Carina R., & Schaumburg-Müller, Sten, *Juraens verden: metoder, retskilder og discipliner*, s. 72 f. og Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 17

¹¹ Betænkning nr. 845, s. 110

international handel. Formålet hermed er at sikre, at fortolkningen af konventionen sker autonomt under hensyn til formålet og baggrunden for konventionen.¹² CISG skal således fortolkes i overensstemmelse med den mening, som sædvanligvis tilskrives de i teksten anvendte ord.¹³ Udgangspunktet for fortolkningen af CISG art. 79 er derfor tillige en ordlydsfortolkning. Der inddrages i den forbindelse både den engelske ordlyd, som er én af seks autentiske sprogversioner, og den uautentiske danske oversættelse af CISG art. 79, idet den danske oversættelse følger den engelske.¹⁴

Her vil der tilsvarende anvendes subjektiv fortolkning ved inddragelse af lovforarbejder. Forarbejderne spiller dog sjældent en afgørende rolle i fortolkningen af CISG. Dette er blandt andet en følge af, at traktaten ved offentliggørelsen i 1980 ikke var ledsaget af en officiel kommentar fra lovgiver (UNCITRAL). Dog inddrages The Secretariat's Commentary om CISG art. 65 (nuværende CISG art. 79), men det er vigtigt at være opmærksom på, at dette kun udgør et fortolkningsbidrag.¹⁵ Herudover anvendes Justitsministeriets bemærkninger til CISG også for yderligere fortolkningsbidrag.¹⁶

1.2.2 Retspraksis

Retspraksis kan benyttes til fastlæggelsen af gældende ret, da domstolene har en lovfortolkende og retsskabende funktion.¹⁷ Der skal foretages en konkret vurdering af dommenes præjudikatsværdi, hvor der må lægges vægt på instansen, dommens alder samt begrundelsen.¹⁸

Til fortolkning af KBL § 24 benyttes domme fra Sø- og Handelsretten, landsretten samt Højesteret. Retspraksis er udvalgt på baggrund af alle tilgængelige trykte domme i Domsdatabasen og på Karnov. Sø- og Handelsretten er 1. instans, hvorfor dommene herfra som udgangspunkt har en lavere præjudikatsværdi end domme fra landsretten og Højesteret på grund af rangfølgen mellem instanser. Dertil skal det bemærkes, at flertallet af afgørelserne er af ældre dato, hvorfor der kan argumenteres for, at dette kan svække præjudikatsværdien. Det er dog ikke muligt at sige, hvornår en dom er for

¹² Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 91 ff. og Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 138 ff.

¹³ Lookofsky, Joseph, *Hensynet til fremmed retspraksis ved fortolkning af CISG*, s. 46

¹⁴ Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 381

¹⁵ Cf Secretariat's Commentary, Art. 65, Lookofsky, Joseph, *Understanding the CISG*, s. 34 f. og Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 30 og s. 94

¹⁶ Folketingstidende 1988-89, Tillæg A, L 35, spalte 869 ff.

¹⁷ Munk-Hansen, Carsten, *Den juridiske løsning*, s. 65

¹⁸ Munk-Hansen, Carsten: *Retsvidenskabsteori*, s. 341 ff.

gammel.¹⁹ Til trods herfor er de tidlige afgørelser medtaget, eftersom KBL § 24 ikke siden købelovens indførelse er ændret, hvorfor dommene stadig har aktualitet. Endvidere ses dommene også refereret til i nyere juridisk litteratur. En doms præmisser har dog også betydning for præjudikatsværdien, og en konkret begrundet dom vil som udgangspunkt have lavere præjudikatsværdi end en dom, der er mere generelt begrundet.²⁰ Dommene i dette projekt er typisk konkret begrundet i de enkelte aftaleforhold og force majeure-begivenheder. Dommene tillægges dog alligevel stor vægt til fastlæggelsen af, hvornår betingelserne for force majeure er opfyldt. Dette skyldes, at forarbejderne er sparsomme, hvorfor domsanalyserne benyttes til at klarlægge hvilke momenter, der tillægges vægt i force majeure-vurderingen.

Ved fortolkningen af CISG art. 79 udgør domspraksis tillige et væsentligt fortolkningsredskab og spiller en betydelig rolle for retsdannelsen.²¹ En problemstilling er imidlertid, at der ikke er én officiel domstol eller ét retssystem, som kan bedømme sager efter CISG. En dom bør derfor vurderes ud fra faktorer som styrken af dens begrundelse og holdbarhed, den fremmede retsinstit's status, og om dommen har støtte i afgørelser fra andre jurisdiktioner.²² En dansk domstol er til trods for kravet om at fremme ensartet anvendelse efter CISG art. 7(1) ikke bundet af en udenlandsk dom. En dansk domstol kan imidlertid vælge at tage hensyn til den udenlandske dom og bruge den som rettesnor.²³

Eftersom der ikke findes én domstol, kan det være problematisk at finde og få adgang til udenlandsk praksis. Der er udvalgt domme, der er henvist til på tværs af litterære værker og ved søgning på CISG-online efter CISG art. 79 og force majeure. Det skal bemærkes, at flere af de anvendte domme kun er tilgængelige på ét originalsprog, som er forskelligt fra engelsk. I stedet benyttes uofficielle engelske oversættelser samt abstracts udgivet på CISG-databaser såsom CISG-online, PACE IIIL, Unilex og i litteraturen. CISG-databaserne forsøger alle at samle og organisere udenlandsk praksis.²⁴ Derudover benyttes en enkelt dom, som er udgivet på en engelsk domsdatabase i form af The National Archives: Find Case Law.

¹⁹ Evald, Jens, *At tænke juridisk: juridiske metode for begyndere*, s. 48

²⁰ Munk-Hansen, Carsten, *Den juridiske løsning*, s. 66 ff.

²¹ Lookofsky, Joseph, *Understanding the CISG*, s. 36 og Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 94

²² Lookofsky, Joseph, *Understanding the CISG*, s. 39

²³ Lookofsky, Joseph, *Hensynet til fremmed retspraksis ved fortolkning af CISG*, s. 47 og Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 94 f.

²⁴ Lookofsky, Joseph, *Understanding the CISG*, s. 38 f., Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 95 og Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 140 f.

1.2.3 Voldgiftsafgørelser

Foruden retspraksis anvendes også internationale voldgiftsafgørelser til fortolkningen af CISG art. 79. Dette skyldes, at voldgiftsafgørelser på samme måde som retspraksis ofte spiller en stor rolle for fortolkningen og retsanvendelsen af CISG.²⁵ Ligesom de danske domstole ikke er bundet af udenlandsk retspraksis, er de danske domstole heller ikke bundet af udenlandske voldgiftsafgørelser. På tilsvarende vis er en dansk domstol heller ikke bundet af en dansk voldgiftsafgørelse.²⁶ Voldgiftsafgørelserne er udvalgt efter samme fremgangsmåde som de udenlandske domme og findes på samme CISG-databaser.

1.2.4 Juridisk litteratur

Juridisk litteratur anvendes som et fortolkningsbidrag. Det er vigtigt at bemærke, at juridisk litteratur ikke er en retskilde, da domstolene ikke er bundet heraf.²⁷ Dog benyttes juridisk litteratur på trods heraf, da det er en systematisk fremstilling af anerkendte retskilder. Endvidere kan retsopfattelser i den juridiske litteratur også have indflydelse på afgørelsen af tvister.²⁸

Juridisk litteratur anvendes i projektet til at skabe en bredere forståelse af force majeure, undersøge forskellige synspunkter og illustrere retspraksis. Der anvendes både nyere og ældre juridisk litteratur, da begge dele antages at være af relevans, idet KBL § 24 og CISG art. 79 ikke har undergået ændringer siden vedtagelsen. Til belysning af CISG art. 79 er der anvendt dansk litteratur og udvalgt udenlandske litterære værker af flere forskellige europæiske og amerikanske forfattere for at få et bredere og internationalt perspektiv på fortolkningen og forståelsen af CISG art. 79. Derudover benyttes CISG Advisory Council Opinion nr. 7, som er udarbejdet af en række anerkendte forskere fra forskellige jurisdiktioner, og som ses citeret af domstolene med stigende hyppighed.²⁹ Projektet inddrager også UNCITRAL Digest of Case Law, som er udarbejdet af CISG-eksperter med henblik på at

²⁵ Lookofsky, Joseph, *Understanding the CISG*, s. 36 og Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 94

²⁶ Munk-Hansen, Carsten: *Retsvidenskabsteori*, s. 355

²⁷ Munk-Hansen, Carsten, *Den juridiske løsning*, s. 80 f.

²⁸ Lookofsky, Joseph, *Understanding the CISG*, s. 40 f. og Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 95 f.

²⁹ CISG Advisory Council Comment no. 7, Lookofsky, Joseph, *Understanding the CISG*, s. 41, Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 96 og Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 140 f.

organisere og opsummere beslutninger vedrørende de enkelte bestemmelser i CISG.³⁰ Det skal bemærkes, at UNCITRAL Digest forholder sig neutralt og dermed blot oplister forskellige afgørelser uden at give en autorativ holdning til de pågældende fortolkninger af CISG.³¹

2. Force majeure i købeloven

Force majeure er et obligationsretligt princip, som er lovfæstet i blandt andet KBL § 24.³² Betegnelsen force majeure fremgår dog ikke direkte af ordlyden i KBL § 24, men ses i forarbejderne.³³ KBL § 24 omhandler sælgers erstatningsansvar for forsinkelse i genuskøb, hvor force majeure udgør en undtagelse til erstatningsansvaret. Bestemmelsen finder også anvendelse ved genussælgers mangelfulde levering, jf. henvisning til KBL § 24 i KBL § 43, stk. 3. Derudover finder KBL § 24 tillige anvendelse for købers pligt til at betale erstatning i anledning af sælgers ophævelse efter KBL § 30. Endvidere gælder KBL § 24 også i forbrugerkøb, jf. KBL § 1 a, stk. 3 modsætningsvist.

KBL § 24 er en af de mest omdiskuterede bestemmelser i købeloven, da den pålægger genussælger et strengt ansvar.³⁴ KBL § 24 har følgende ordlyd:

*”Ved køb af genstande, bestemte efter art, er sælgeren, selv om forsinkelsen ikke kan tilregnes ham, pligtig til at svare skadeserstatning, medmindre han har forbeholdt sig fritagelse derfor, eller muligheden af at opfylde aftalen må anses for udelukket ved omstændigheder, der ikke er af sådan beskaffenhed, at sælgeren ved køkets afslutning burde have taget dem i betragtning, såsom ved hændelig undergang af alle genstande af den art eller det parti, købet angår; ved krig, indførselsforbud eller lignende.”*³⁵

Reglen gælder for køb af genstande bestemt efter art, hvilket vil sige både genuskøb og halvgenuskøb efter KBL § 3. I et genuskøb tilkommer der sælger en valgret med hensyn til hvilken genstand inden for arten, sælger vil benytte til opfyldelse af aftalen. Ved et halvgenuskøb forstås, at sælgers valgret

³⁰ UNCITRAL Digest

³¹ Lookofsky, Joseph, *Understanding the CISG*, s. 38 og s. 40 og Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 95

³² Iversen, Torsten, *Obligationsret, 2. del*, s. 64 f.

³³ Rigsdagstidende 1904-05, Tillæg A, Forslag til Lov om Køb, spalte 3403

³⁴ Lookofsky, Joseph & Ulfbeck, Vibe, *Køb: Dansk indenlandsk købsret*, s. 180, Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 356 og Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 96

³⁵ Købeloven § 24

kun gælder inden for et bestemt parti.³⁶ Sælger er som udgangspunkt forpligtet til at svare erstatning efter KBL § 24, selvom forsinkelsen ikke kan tilregnes ham. Der er således tale om et objektivt ansvar, som dermed er strengere end det præsumptionsansvar, som speciessælger er underlagt i tilfælde af forsinkelse, jf. KBL § 23.³⁷ Det objektive ansvar for genussælger i KBL § 24 er i forarbejderne begrundet med, at sælger i ”[...] Tilfælde, hvor det drejer sig om Varer, som kunne købes paa Markedet, i Almindelighed vil være i Stand til at præstere Opfyldelse i rette Tid, naar han blot raader over de til Indkøbet fornødne Midler.”³⁸ Genussælger vil derfor i princippet altid kunne anskaffe varen og dermed opfylde aftalen i modsætning til speciessælger.

Det strenge ansvar i KBL § 24 gælder dog ikke uden undtagelser, og sælger kan efter ordlyden blive ansvarsfri, såfremt sælger enten har taget forbehold, eller der foreligger force majeure.³⁹ Det forekommer ofte i praksis, at sælger har forsøgt at begrænse det strenge ansvar gennem et forbehold.⁴⁰ Er forbeholdet bredt formuleret som for eksempel: ”Sælger er ansvarsfri i tilfælde af force majeure”, må dette som udgangspunkt skulle fortolkes i overensstemmelse med KBL § 24.⁴¹

Har sælger ikke begrænset sit ansvar gennem et forbehold, opstiller KBL § 24 to betingelser, som skal være opfyldt, førend sælger kan blive ansvarsfri i tilfælde af force majeure. For det første skal ”[...] muligheden af at opfylde aftalen anses for udelukket [...]” (umulighedsbetingelsen), og for det andet skal dette skyldes ”[...] omstændigheder, der ikke er af sådan beskaffenhed, at sælger ved købets afslutning burde have taget dem i betragtning [...]” (upåregnelighedsbetingelsen).⁴² Det er således en forudsætning for, at sælger kan opnå ansvarsfrihed efter KBL § 24, at de kumulative betingelser om 1) umulighed og 2) upåregnelighed er opfyldt, og der foreligger årsagssammenhæng herimellem. Her er det sælger, der skal løfte bevisbyrden for, at der foreligger en upåregnelig umulighed. Bevisbyrden er således vendt til købers fordel.⁴³ Nedenfor vil betingelserne for ansvarsfrihed efter KBL § 24 undersøges.

³⁶ Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 32 f.

³⁷ Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, s. 142 f. og Lookofsky, Joseph & Ulfbeck, Vibe, *Køb: Dansk indenlandsk købsret*, s. 176 f.

³⁸ Rigsdagstidende 1904-05, Tillæg A, Forslag til Lov om Køb, spalte 3403

³⁹ Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, s. 142 f. og Lookofsky, Joseph & Ulfbeck, Vibe, *Køb: Dansk indenlandsk købsret*, s. 176 f.

⁴⁰ Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, s. 142

⁴¹ Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 104, Ussing, Henry, *Køb*, s. 85, og Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 406

⁴² Købelovens § 24

⁴³ Lookofsky, Joseph & Ulfbeck, Vibe, *Køb: Dansk indenlandsk købsret*, s. 177 f. og Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, s. 144

2.1 Umulighedsbetingelsen

Efter ordlyden af KBL § 24 foreligger der umulighed, når “[...] *muligheden for at opfylde aftalen anses for udelukket* [...]” (vores understregning). Umulighed kan foreligge i tilfælde af artsumulighed, men ordlyden indikerer også, at umulighed kan foreligge ved forhold, der kan ligestilles med umulighed - såkaldt relativ umulighed.⁴⁴ Umulighedsbetingelsen kan derfor opfyldes ved enten artsumulighed eller relativ umulighed.⁴⁵ I det følgende vil det undersøges nærmere, hvornår muligheden for at opfylde aftalen anses for udelukket.

2.1.1 Artsumulighed

Det er en simpel følge af genusydelsens karakter, at varen i princippet altid vil kunne skaffes andetsteds. Derfor er sælger fortsat forpligtet til at levere, så længe det er muligt at fremskaffe den aftalte vare, selvom den påtænkte vare til levering eksempelvis er gået til grunde. Er det muligt at opfylde aftalen, og foretager sælger sig ikke yderligere, vil dette anses som uberettiget annulation, som pådrager sælger ansvar allerede efter culpa-reglen. Sælger må derfor bevise, at umuligheden rammer hele arten, hvilket betegnes artsumulighed.⁴⁶ Der skal således meget til, førend der foreligger artsumulighed.

Betingelsen om artsumulighed er i hvert fald opfyldt ved objektiv umulighed. Det indebærer, at det er umuligt for alle og enhver at opfylde aftalen.⁴⁷ Spørgsmålet er imidlertid, om sælger kan blive ansvarsfri, hvis en enkelt eller enkelte leverandører kan levere. Et eksempel herpå er, at der udbryder krig, som bevirker, at den solgte vare ikke kan skaffes til landet. En enkelt importør har dog en sådan vare på lager fra tidligere tid, men nægter at sælge varen til sælger.⁴⁸ Forudsættes det, at KBL § 24 kun omfatter objektiv umulighed, vil sælger således ikke kunne være ansvarsfri i eksemplet. Det må af praktiske grunde derfor antages, at KBL § 24 også omfatter situationer, hvor en enkelt eller enkelte

⁴⁴ Rigsdagstidende 1904-05, Tillæg A, Forslag til Lov om Køb, spalte 3404, Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 102, Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 383, Ussing, Henry, *Køb*, s. 81 og Kristensen, Lars Hedegaard & Iversen, Torsten: *Brexit – i lyset af gældende dansk kontraktsret*, s. 285

⁴⁵ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 359

⁴⁶ Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, s. 143, Ussing, Henry, *Køb*, s. 73 og Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 360

⁴⁷ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 394, Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 99 og Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, s. 143

⁴⁸ Ussing, Henry, *Køb*, s. 77 og Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 394

leverandører kan levere, da reglen ellers vil være illusorisk i mange tilfælde.⁴⁹ Er artsumuligheden et resultat af sælgers individuelle forhold såsom pengemangel eller forhold, der kan tilregnes sælger eller hans folk, vil det i alle tilfælde ikke være ansvarsfritagende.⁵⁰ Begrundelsen herfor er, at sælger er nærmest til at bære risikoen for disse forhold.⁵¹

U 1941.134 H understøtter tillige, at artsumulighed kan foreligge, selvom det ikke er umuligt for alle og enhver at opfylde.

I U 1941.134 H havde sælger forpligtet sig at levere 500 meter georgette stof. Imidlertid opstod der vanskeligheder med hensyn til levering af det nødvendige uldgarn fra sælgers tyske leverandør. Sælger blev dog i stand til at levere en del af det aftalte georgette stof efter omspoling af en lille garnbeholdning. Eftersom sælger ikke var i stand til at levere yderligere, annullerede sælger efterfølgende aftalen i henhold til et aftalt forbehold. Forbeholdet lød blandt andet på, at sælger i tilfælde af krig kun påtog sig leveringsforpligtelser, såfremt de kunne skaffe de nødvendige råmaterialer. Sælger gjorde gældende, at fabrikken på alle måder såvel i udlandet som her i landet havde forsøgt at skaffe sig det fornødne uldgarn, men uden succes.

Køber gjorde gældende, at der var mulighed for at fremskaffe uldgarnet fra England eller fra indenlandske væverier. Sælger oplyste, at der var bestilt et parti uldgarn fra England, men det havde ikke været muligt at opnå udførelsestilladelse. Højesteret udtalte, at da der kunne bortses fra levering fra indenlandske konkurrerende væverier, måtte sælger anses at have godtgjort, at det var umuligt at fremskaffe det nødvendige uldgarn. Derudover udtalte Højesteret, at sælger i henhold til det foretagne forbehold var fritaget for leveringsforpligtelsen. Sælger var derfor ansvarsfri.

Det skal bemærkes, at der i aftalen var taget et forbehold om leveringsforpligtelsen, hvorfor KBL § 24 ikke blev anvendt direkte, jf. KBL § 1, stk. 1. Dog foretog Højesteret i forhold til forbeholdet en vurdering af, hvorvidt sælger havde godtgjort, at det var umuligt at fremskaffe det nødvendige uldgarn. Dommen må derfor kunne anvendes til fortolkning af umulighedsbetingelsen i KBL § 24.

⁴⁹ Ussing, Henry, *Køb*, s. 77

⁵⁰ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 360 og s. 395, Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 99 og Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, s. 143

⁵¹ Ussing, Henry, *Køb*, s. 81

Højesteret fandt, at umulighedsbetingelsen var opfyldt, da der kunne bortses fra levering fra andre indenlandske konkurrenter. Her ses det således, at det ikke er en forudsætning for umulighed, at alle og enhver ikke kan levere. Efter de foreliggende omstændigheder forekommer det dog lempeligt, at der ved vurderingen af umuligheden ikke skulle tages hensyn til alle indenlandske konkurrenter, idet varen eventuelt kunne skaffes herfra. Den nærmere begrundelse for ikke at tage hensyn til indenlandske konkurrenter fremgår dog ikke af dommen. Dommen afviger således umiddelbart fra, hvad der generelt forstås ved artsumulighed og forbindes med sælgers strenge ansvar efter KBL § 24.

Overordnet kan artsumulighed derfor foreligge i tilfælde af objektiv umulighed, dog således at sælger kan være ansvarsfri, såfremt en enkelt eller enkelte leverandører ikke kan levere, medmindre umuligheden skyldes sælgers individuelle forhold.

2.1.1.1 Specifikation af aftalen

Som følge af genusydelsens karakter må det antages, at sælgers bevisbyrde for umulighedsbetingelsen er svær at løfte. Sandsynligheden for, at der foreligger artsumulighed, øges dog, jo mere præcist forpligtelsen præciseres. Hvis opfyldelse skal ske på en bestemt måde for eksempel med et bestemt transportmiddel, fra en bestemt leverandør, fabrik eller lignende, vil muligheden for at opfylde aftalen med større sandsynlighed anses for udelukket.⁵² Det er her parternes aftale, der er afgørende for, om det må anses for umuligt at opfylde netop den forpligtelse, som påhviler sælger i det pågældende aftaleforhold.⁵³

Hvis sælger for eksempel er forpligtet til at fremskaffe varen fra egen fabrik, vil der som udgangspunkt foreligge umulighed, hvis fabrikken brænder ned.⁵⁴ Dette illustreres i U 1915.218 SH, som angik køb af pudsetvist fra sælgers fabrik. Her opstod der brand i sælgers fabrik, som ødelagde en af sælgers maskiner. Sælger forsøgte at få nye maskindele fra Tyskland, men måtte foreløbigt opgive efter udbruddet af 1. verdenskrig. Sø- og Handelsretten udtalte følgende:

”Naar en Handel drejer sig om Levering af en bestemt Fabriks Fabrikata, maa Opfyldelsen betragtes som umuliggjort, naar denne Fabriks Fremstilling af de omkontraherede

⁵² Rigsdagstidende 1904-05, Tillæg A, Forslag til Lov om Køb, spalte 3404 f.

⁵³ Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 100 f. og Ussing, Henry, *Køb*, s. 74

⁵⁴ Ibid.

Varer er blevet umuliggjort, og det kan i Almindelighed ikke i saa Tilfælde paahvile Sælgeren ved Køb fra andre Fabrikker at stille en lignende Vare til Disposition.”⁵⁵

Der forelå dermed artsumulighed, da sælgers forpligtelse var specificeret til pudsetvist fra egen fabrik, og sælger var efter aftalen ikke forpligtet til at levere pudsetvist fra andre fabrikker. På tilsvarende vis forelå der artsumulighed i U 1928.796 Ø. Her var der tale om et halvgenerisk køb, hvor sælger skulle levere 15.000 kg hundegræs fra egen avl fra godset Fuglsang. Høsten slog imidlertid fejl, og sælger kunne derfor kun levere cirka 8.150 kg hundegræs i alt. Det var derfor umuligt for sælger at levere den resterende mængde hundegræs fra Fuglsang, hvorfor der forelå artsumulighed.

Havde parterne i aftalerne ikke specificeret, at henholdsvis pudsetvist skulle være fra sælgers fabrik, eller at hundegræsset skulle være fra Fuglsang, ville der formentlig ikke have forelagt artsumulighed. Sælger ville i så fald have været forpligtet til at skaffe varen andetsteds grundet genusydelsens karakter. Dommene udtrykker således, at jo mere specificeret parternes aftale er, jo større er sandsynligheden for, at der foreligger artsumulighed.

2.1.1.1.a Leverandørvalg

Specifikation af aftalen kan også foreligge i form af aftalt leverandørvalg. Umulighedsbetingelsen kan således være opfyldt, hvis køber udtrykkeligt eller stiltiende har accepteret, at sælger skaffer varen gennem en bestemt leverandør.⁵⁶ Dette ses i U 1951.1115 SH, hvor sælger skulle levere en specialvare, som kun blev fremstillet på Herning bomuldsvæveri.

I U 1951.1115 SH skulle sælger levere cirka 1.000 meter løberstof til successiv levering fra februar til juni 1950. Varen blev kun fabrikeret af ét bestemt bomuldsvæveri her i landet, Herning bomuldsvæveri. Herning bomuldsvæveris spinderi i Åbenrå nedbrændte imidlertid den 13. marts 1950, hvorefter sælger ikke kunne levere marts-leverancen. Sø- og Handelsretten udtalte, at køber måtte finde sig i nogen forsinkelse på grund af branden under hensyn til, at det var en specialvare. Sø- og Handelsretten fandt derfor, at sælger var ansvarsfri.

⁵⁵ U 1915.218 S, s. 219

⁵⁶ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 377 ff. og Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 100 f.

Eftersom der var tale om en specialvare, og køber vidste, at varen kun blev produceret hos Herning bomuldsvæveri, måtte køber stiltiende have accepteret Herning bomuldsvæveri som leverandør. Da Herning bomuldsvæveri ikke kunne levere på baggrund af branden i deres spinderi, var betingelsen om artsumulighed derfor opfyldt. Der forelå tillige artsumulighed i U 1961.316 SH, hvor sælger solgte to danske kutters originale ladning saltet torsk fra Barentshavet til køber. Der var således aftalt leverandørvalg i form af de to danske kuttere. De to kuttere opgav imidlertid fiskeriet grundet dårlige vejrforhold. Eftersom sælger ikke kunne opfylde aftalen ved at levere torsk fra andre leverandører, forelå der således artsumulighed.

Er der omvendt frit leverandørvalg, foreligger der ikke artsumulighed, blot fordi den af sælger valgte leverandør ikke kan levere, når varen kan skaffes andetsteds. Dette illustreres i U 1951.995 H, hvor afskibning kun var umuligt for sælgers leverandør, men ikke for andre leverandører.

I U 1951.995 H havde en grosserer købt 5 tons sort Malabarpeber fra Indien med afskibning i januar eller februar 1950. Sælger påstod at være ansvarsfri, da han ikke kunne levere rettidigt, fordi sælgers leverandør på grund af uroligheder og oprør i Indien først havde modtaget rembours medio februar, og fordi den indiske regering den 17. februar 1950 havde indført eksportlicens for sort peber. Endvidere var det helt udelukket for muslimske firmaer at afskibe i perioden fra den 8. til den 18. februar 1950. Retten fandt, at sælger var erstatningsansvarlig.

Højesteret udtalte blandt andet, at normal forretningsvirksomhed kun var udelukket for muslimske firmaer. Der var således ikke tale om en almindelig hindring for afskibning, men kun om en hindring for bestemte leverandører. Derudover udtalte Højesteret, at sælgers påberåbte omstændigheder fandtes at være af så usikker karakter og så stærkt knyttet til sælgers individuelle foranstaltninger, at de ikke kunne danne grundlag for ansvarsfritagelse. Sælger kunne således ikke påberåbe sig sin egen leverandørs svigt, da det i almindelighed var muligt at afskibe sort peber fra Malabarkysten. Der forelå derfor ikke artsumulighed.

Tilsvarende ses i U 1953.973 SH, hvor sælgers leverandørs skib gik på grund.

I U 1953.973 SH indgik køber og sælger i maj 1951 en aftale om levering af agnsild til brug for fiskeriet i Grønland, som skulle leveres successivt på anfordring i Færingehavn fra den 15. juni til den 15. september 1951. Imidlertid gik et af sælgers leverandørs skibe, Rimfrost, på grund,

hvorefter der opstod leveringsforsinkelse. Køber gjorde blandt andet gældende, at sælger burde have haft passende beholdning liggende i Færingehavn, samt at sælger kunne have skaffet agnsild andetsteds. Retten fandt, at sælger ikke var ansvarsfri efter KBL § 24.

Twisten angik blandt andet, hvorvidt sælger burde have haft en passende beholdning af agnsild, samt om agnsilden kunne skaffes andetsteds. Sø- og Handelsretten udtalte, at sælger måtte bære risikoen for disse tvivlsspørgsmål under hensyn til det afgivne uforbeholdne tilsagn om leverance, og at forholdet mellem sælger og dennes leverandør var uvedkommende for køber. Eftersom der var frit leverandørvalg, måtte sælger derfor bevise, at det i øvrigt ikke var muligt at skaffe agnsild andetsteds. Sælger kunne ikke løfte denne bevisbyrde, hvorfor der ikke forelå artsumulighed.

Retspraksis viser således, at det er vanskeligt for sælger at bevise, at der foreligger artsumulighed, hvis der ikke er aftalt leverandørvalg. Der stilles hermed strenge krav til, hvornår der foreligger artsumulighed.

2.1.1.2 En uundgåelig forsinkelse

Sælgers uheldige valg af opfyldelsesforanstaltninger kan medføre, at det er umuligt for sælger at levere rettidigt. Har sælger eksempelvis forpligtet sig til levering i Aalborg den 1. maj, men går skibet i brand og synker den 30. april i Limfjorden inden risikoens overgang, er spørgsmålet, om sælger er ansvarlig for ikke at levere rettidigt, når varen kan skaffes andetsteds. KBL § 24 giver nemlig ikke et svar på, hvorvidt sælger er ansvarlig for en sådan uundgåelig forsinkelse.⁵⁷ Det er som følge heraf omdiskuteret i den juridiske litteratur, hvorvidt den uundgåelige forsinkelse kan medføre ansvarsfrihed i de tilfælde, hvor varen kan skaffes andetsteds.

På den ene side argumenteres der for, at den uundgåelige forsinkelse må anses som midlertidig umulighed, hvorfor sælger er ansvarsfri, så længe den uundgåelige forsinkelse består.⁵⁸ På den anden side gøres det gældende, at sælger er ansvarlig for den uundgåelige forsinkelse. Dette begrundes med, at sælger har de bedste muligheder for at undgå eller tage højde for sine uheldige opfyldelsesforanstaltninger. Dermed må den sælger, der har valgt kun at satse på én bestemt opfyldelsesforanstaltning,

⁵⁷ Ussing, Henry, *Køb*, s. 78 og Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 99 f.

⁵⁸ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 397

bære risikoen for den uundgåelige forsinkelse.⁵⁹ Et uheldigt valg af opfyldelsesforanstaltninger må derfor kunne henføres til sælgers individuelle forhold, som netop ikke er ansvarsfritagende.⁶⁰

Retspraksis understøtter tillige synspunktet om, at sælger er ansvarlig for den uundgåelige forsinkelse. Dette ses i U 1916.598 H, hvor sælger var ansvarlig for den uundgåelige forsinkelse, der opstod ved, at skibet Maryland sank med sælgers ladning majs.

I U 1916.598 H skulle sælger levere 100.000 kg majs pr. måned fra juli til december 1914. I kontrakten var der aftalt et forbehold, hvorefter levering skulle ske efter ventet ladnings lykkelige ankomst, og at havari, forlis eller anden beskadigelse gav sælger ret til at hæve handlen pro rata. Skibet Maryland med 1.200 tons majs stødte på en mine og sank i august 1914. Sælger gjorde gældende, at sælgers ladning om bord på Maryland var tiltænkt levering til køber i august. Sø- og Handelsretten godtog sælgers påstand om, at han havde haft til hensigt at levere skibets ladning til køber. Sælger var derfor ansvarsfri for denne andel af forsendelsen. Højesteret fandt derimod, at sælger var ansvarlig, da sælger ikke kunne påberåbe sig forbeholdet, idet det var en forudsætning herfor, at sælger i tide havde givet køberen meddelelse om med hvilket skib, varerne var afsendt.

Parterne havde aftalt et forbehold om levering efter ladnings lykkelige ankomst og retten til at hæve pro rata ved force majeure-begivenheder. Dog fandt Højesteret, at sælger ikke kunne påberåbe sig det aftalte forbehold, idet sælger ikke havde givet meddelelse til køber om afskibning af varerne. Det ses i øvrigt ikke godtgjort, at det var umuligt at skaffe majs andetsteds. Sælger fandtes derfor ansvarlig for sit uheldige valg af opfyldelsesforanstaltning.

Det lægges derfor til grund, at sælger er ansvarlig for den uundgåelige forsinkelse som følge af sit uheldige valg af opfyldelsesforanstaltning, når det er muligt at fremskaffe varen andetsteds. Det kan synes strengt, at sælger er ansvarlig, idet forsinkelsen netop er uundgåelig. Dog må sælger anses for at være nærmest til at bære risikoen for sit uheldige valg af opfyldelsesforanstaltning henset til

⁵⁹ Ussing, Henry, *Køb*, s. 77 ff., Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 99 f. og Iversen, Torsten, *Obligationsret*, 2. del, s. 253 f.

⁶⁰ Afsnit 2.1.1 Artsumulighed

genusydelsens karakter. Der er støtte herfor i U 1916.598 H, og det er tillige den herskende opfattelse i den juridiske litteratur.⁶¹

2.1.2 Relativ umulighed

Umulighedsbetingelsen kan som angivet ovenfor også opfyldes, såfremt der foreligger relativ umulighed. Der er i modsætning til artsumulighed tale om en hindring, der fysisk kan overvindes med de fornødne ressourcer. En sådan hindring kan imidlertid sidestilles med umulighed, såfremt overvindelsen kræver ganske uforholdsmæssig opofrelse eller ved opofrelser, der ligger helt uden for parternes forudsætninger.⁶² Dette understøttes også af forarbejderne til KBL § 24, hvoraf det fremgår, at udgangspunktet om, at sælger er pligtig til at svare skadeserstatning, fraviges, hvis opfyldelse vil medføre uforholdsmæssig store og upåregnelige økonomiske opofrelser for sælger.⁶³

Spørgsmålet om relativ umulighed ses typisk i relation til kraftige prisstigninger på eksempelvis varen, fragten eller materialer, hvor sælger som følge heraf nægter at levere. Der findes imidlertid ikke i dansk retspraksis eksempler på, at kraftige prisstigninger har været anvendt som den eneste begrundelse for sælgers ansvarsfrihed i den almindelige varehandel efter KBL § 24. Der er dog tilfælde, hvor prisstigningen har medvirket som en supplerende omstændighed i ansvarsfrihedsvurderingen.⁶⁴ U 1915.380 SH viser dog, at prisstigninger i princippet kan medføre ansvarsfrihed for sælgeren efter KBL § 24. I sagen havde sælger solgt et årsforbrug af gaskoks til 1,10 kr. pr. hl. Imidlertid steg sælgers omkostninger mellem 12 og 37 øre pr. hl. gaskoks efter køkets afslutning. Her udtalte Sø- og Handelsretten, at KBL § 24 i undtagelsestilfælde åbner mulighed for fritagelse af leveringsforpligtelsen, når varens fremskaffelse vil være forbundet med upåregnelige udgifter af så eksorbitant størrelse, at det vil være uden fornuftig mening at pålægge sælger at afholde disse. Sø- og Handelsretten fandt dog ikke, at prisstigningen var af en sådan eksorbitant størrelse, at sælger var ansvarsfri som følge heraf. Kraftige prisstigninger er således forudsætningsvist anerkendt af domstolene som ansvarsfritagende efter KBL § 24. Ansvarsfrihed forudsætter dog, at der er tale om en upåregnelig og særdeles kraftig prisstigning, som har passeret offergrænsen.⁶⁵

⁶¹ Ussing, Henry, *Køb*, s. 77 ff., Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 99 ff., Iversen, Torsten, *Obligationsret*, 2. del, s. 253 f. og Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 383

⁶² Ussing, Henry, *Køb*, s. 82 og Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 383

⁶³ Rigsdagstidende 1904-05, Tillæg A, Forslag til Lov om Køb, spalte 3403

⁶⁴ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 384

⁶⁵ Andersen, Mads Bryde, *Lærebog i obligationsret I*, s. 261

2.1.2.1 Offergrænsen

Offergrænsen er den tærskel, som prisstigningen skal overstige, førend sælger kan blive ansvarsfri.⁶⁶ Det skal således vurderes, hvor mange midler sælger er forpligtet til at anvende, før opfyldelse må anses for udelukket.

Offergrænsen er i retspraksis fastsat højt.⁶⁷ I U 1917.388 H fandt Højesteret ikke, at annulationen af en handel var berettiget, hvor prisen for en sæk rugmel steg fra cirka 13-15 kr. pr. sæk til cirka 28 kr. pr. sæk rugmel på grund af krig. Tilsvarende ses i U 1940.214 SH, hvor sælger i henhold til et tilbud afgivet den 26. juli 1939 solgte 40 hl. cinders til 2,30 kr. pr. hl. til køber til levering den 31. august 1939. Imidlertid steg indkøbsprisen før levering til 4 kr. pr. hl, hvorefter sælger ophævede aftalen. Sø- og Handelsretten fandt, at prisstigningen, som svarede til en fordobling, ikke var af ganske ekstraordinær karakter, hvorfor ophævelsen var uberettiget. Dommene viser således, at sælger er forpligtet til at bære en vis økonomisk byrde med hensyn til at opfylde aftalen.

Grænsen for, hvor store og uforudsigelige omkostninger sælgeren skal bære, må afhænge af aftalens karakter og indhold samt særlige omstændigheder ved aftalens indgåelse.⁶⁸ Retsspraksis viser, at selv en prisstigning svarende til en fire- eller femdobling ikke medfører, at offergrænsen overstiges.⁶⁹ Dette ses i U 1922.858 H.

I U 1922.858 H var sælger eneforhandler for en tysk Benz-fabrik. Sælger havde i september 1919 solgt en Benz-automobil til køber for cirka 43.000 mark til levering i april eller maj 1920. I januar 1920 annullerede Benz-fabrikken ordren til sælger med mulighed for genforhandling til en højere pris under henvisning til forholdene i den tyske industri. Sælger annullerede på baggrund heraf aftalen med køber. Højesteret fandt, at annulationen af aftalen mellem sælger og køber var uberettiget, hvorfor sælger skulle betale prisdifferencen for købers dækningskøb.

Her fandt Højesteret, at den fordyrelse, som prisstigningen medførte, ikke udgjorde en opfyldelseshindring, der kunne sidestilles med umulighed. I sagen var den aftalte købesum for en Benz-

⁶⁶ Søndergaard, Mark Alexander Jarby, *Force majeure-doktrinen*, s. 29

⁶⁷ Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 102, Ussing, Henry, *Køb*, s. 82 og Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 384

⁶⁸ Iversen, Torsten, *Obligationsret*, 2. del, s. 66 ff.

⁶⁹ Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 102

automobil fastsat til cirka 43.000 mark, men prisstigninger medførte, at prisen for tilsvarende Benz-automobiler steg til mindst 208.000 mark på leveringstidspunktet. Højesteret fandt dog, at sælger ikke havde godtgjort, at opfyldelse af aftalen ville medføre et så eksorbitant tab for sælger, at det ville være urimeligt at lade sælger bære dette. Sælger var således forpligtet til at bære risikoen for en prisstigning svarende til mere end en firedobling af prisen. En sådan prisstigning må ellers anses for at være særdeles økonomisk byrdefuld for sælger. Til trods herfor, fandt Højesteret ikke, at prisstigningen var tilstrækkelig til at overstige offergrænsen. I dommen anvendtes udtrykket eksorbitant tab, som også understreger, at der er tale om en høj offergrænse. Der anlægges således i retspraksis en streng vurdering af offergrænsen, som begrænser sælgers adgang til ansvarsfritagelse efter KBL § 24. Dermed styrkes samtidig udgangspunktet om, at sælger er forpligtet til at opfylde aftalen efter dens indhold.

Den høje offergrænse må anses for at være et udslag af en risikofordeling mellem køber og sælger som følge af den almindelige varehandels spekulationsprægede natur.⁷⁰ Herefter må sælger normalt selv bære tab som følge af en ugunstig prisudvikling, idet sælger omvendt har ret til den forøgede gevinst, hvis markedet havde udviklet sig i den modsatte retning.⁷¹ Der må således kræves meget, førend køber skal bære dette tab. Sælger kan i stedet værne sig imod risikoen for tab på anden vis eksempelvis ved etablering af et lager eller ved at tage et forbehold for prisstigninger.⁷² Hensynet til sikkerheden i samhandlen medfører tillige, at der bør udvises tilbageholdenhed med at lade prisstigninger virke ansvarsfritagende.⁷³ Her kan der henvises til førømtalte U 1915.380 SH om prisstigninger på gaskoks, hvor Sø- og Handelsretten tilsvarende udtalte, at der ville opstå en betænkelig utryghed i samhandlen, hvis sælger helt eller delvist måtte hæve handlen, såfremt aftalen ikke indbragte den forventede gevinst, men i stedet et tab.

Offergrænsen ses således i retspraksis fastsat højt i den almindelige varehandel. Det er dog ikke på baggrund af ovenstående muligt at fastsætte offergrænsens niveau entydigt.⁷⁴

⁷⁰ Søndergaard, Mark Alexander Jarby, *Force majeure-doktrinen*, s. 32

⁷¹ U 1915.380 SH, s. 382 og Iversen, Torsten, *Obligationsret, 2. del*, s. 66 f.

⁷² Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 388

⁷³ Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 102

⁷⁴ Ibid.

2.1.3 Oprindelig og efterfølgende umulighed

Det fremgår af forarbejderne til købeloven, at der ikke er taget stilling til sælgers ansvar for oprindelig umulighed.⁷⁵ Det er derfor diskuteret, hvorvidt ansvarsskærpelsen i KBL § 24 finder anvendelse, hvis der ved køkets afslutning allerede forelå en hindring, som gjorde opfyldelse umulig. Spørgsmålet er således, om KBL § 24 finder anvendelse ved både oprindelig og efterfølgende umulighed.

I den juridiske litteratur er det på den ene side gjort gældende, at der ved vurderingen af sælgers ansvar ikke skal sondres mellem oprindelig og efterfølgende umulighed. Herefter bør sælger ved både oprindelig og efterfølgende umulighed kun være ansvarsfri, såfremt betingelserne i KBL § 24 er opfyldt.⁷⁶ På den anden side gøres det gældende, at oprindelig umulighed ikke er omfattet af KBL § 24, men at sælger derimod er underlagt et præsumptionsansvar. Herefter kan sælger ikke påberåbe sig opfyldelseshindringer, som sælger ville have opdaget ved en rimelig prøvelse af sine leveringsmuligheder. Dog antages det, at sælger kan være ansvarsfri for en hindring, som sælger burde have opdaget, men ikke kendte, såfremt køber havde kendskab til hindringen og sælgers manglende viden herom.⁷⁷

Efter begge synspunkter er det dog en forudsætning for ansvarsfrihed, at umulighedsbetingelsen er opfyldt. Dette skyldes, at det er en følge af genusydelsens karakter, at sælger allerede er ansvarlig efter den almindelige culperegulering, såfremt det er muligt at opfylde aftalen, og sælger undlader dette.⁷⁸ Forskellen på de to ansvarsgrundlag kommer derimod til udtryk ved, at sælger efter en ansvarsvurdering i KBL § 24 kun kan påberåbe sig opfyldelseshindringer, der udgør en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed. Derimod kan sælger ved et præsumptionsansvar påberåbe sig opfyldelseshindringer af enhver art, såfremt sælger ikke burde have opdaget disse ved en rimelig prøvelse af sine leveringsmuligheder.⁷⁹ Virkningen heraf er, at en ikke-ekstraordinær opfyldelseshindring kan være ansvarsfritagende, hvis den indtrådte før køkets afslutning.⁸⁰ Dette medfører således en videre adgang til ansvarsfrihed for sælger.

⁷⁵ Rigsdagstidende 1904-05, Tillæg A, Forslag til Lov om Køb, spalte 3343

⁷⁶ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 412 ff. og Iversen, Torsten, *Obligationsret, 2. del*, s. 251 f.

⁷⁷ Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 98 f., Ussing, Henry, *Køb*, s. 75 f. og Ussing, Henry, *Obligationsretten, almindelig del*, s. 125 ff.

⁷⁸ Afsnit 2.1.1 Artsumulighed, Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 99 og Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 360 og s. 412

⁷⁹ Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 98 f.

⁸⁰ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 412 ff. og Iversen, Torsten, *Obligationsret, 2. del*, s. 251 f.

Den lempeligere ansvarsvurdering ved oprindelig umulighed begrundes med, at der må kræves en højere grad af sikkerhed i samhandlen ved efterfølgende umulighed. Det er således først efter køkets afslutning, at sikkerheden i samhandlen nødvendiggør et objektivi ansvar for sælger. En vurdering af, hvorvidt sælger har foretaget en rimelig prøvelse af, om han kan levere varen, anses således for at være tilfredsstillende ved oprindelig umulighed.⁸¹ Sondringen mellem oprindelig og efterfølgende misligholdelse kendes også fra KBL § 42, stk. 2 om speciessælgers erstatningsansvar, hvor der sondres mellem mangler, der forelå ved eller efter køkets afslutning. Ansvarsgrundlaget er ifølge ordlyden af KBL § 42, stk. 2 forskelligt ved oprindelig og efterfølgende mangler. Sælger er herefter kun ansvarlig ved oprindelige mangler, såfremt der er givet en tilsikring, mens sælger er ansvarlig for efterfølgende mangler, hvis sælger har handlet culpøst. Endvidere er sælger i begge tilfælde ansvarlig for sin svingagtige adfærd.⁸² Sondringen mellem oprindelig og efterfølgende misligholdelse er således kendt i købeloven.

Finder KBL § 24 ikke anvendelse ved oprindelige mangler, kan sælger være bedre stillet, idet sælger i så fald vil være underlagt et lempeligere ansvar som følge af præsumptionsansvaret og det faktum, at ikke-ekstraordinære omstændigheder kan være ansvarsfritagende. Dette kritiseres i den juridiske litteratur for ikke at være velbegrundet.⁸³ I relation til KBL § 42 antages det i almindelighed, at sælger også er ansvarlig efter en culpavurdering for oprindelige mangler, selvom det ikke følger af ordlyden.⁸⁴ Der bør næppe heller tages et større hensyn til den sælger, der har mulighed for at konstatere en hindring, som allerede forelå på tidspunktet for køkets afslutning, sammenholdt med den sælger, der mødes af en opfyldelseshindring efter køkets afslutning. Sælger kan nemlig også ved oprindelig umulighed værne sig mod det strenge ansvar ved at tage et ansvarsforbehold for allerede indtrådte hindringer, der er sælger ubekendt på tidspunktet for køkets afslutning.⁸⁵ Disse synspunkter må tiltrædes, hvormed oprindelig umulighed forudsættes at være omfattet af anvendelsesområdet for KBL § 24. Sælger må dermed være underlagt det strenge ansvar i KBL § 24 uanset, om umuligheden er oprindelig eller efterfølgende.

⁸¹ Ussing, Henry, *Køb*, s. 75 f. og Ussing, Henry, *Obligationsretten, almindelig del*, s.125 ff.

⁸² Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 137 ff.

⁸³ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 412 ff. og Iversen, Torsten, *Obligationsret, 2. del*, s. 251 f.

⁸⁴ Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 137 ff.

⁸⁵ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 412 ff. og Iversen, Torsten, *Obligationsret, 2. del*, s. 251 f.

2.2 Upåregnelighedsbetingelsen

Foreligger der umulighed, er sælger kun ansvarsfri, hvis umuligheden skyldes en omstændighed af en sådan beskaffenhed, at sælger ikke burde have taget den i betragtning ved køkets afslutning. Dette udgør betingelsen om upåregnelighed, som er den anden kumulative betingelse for ansvarsfrihed efter KBL § 24.⁸⁶ Spørgsmålet er, hvornår en omstændighed er af sådan en beskaffenhed, at sælger ved køkets afslutning ikke burde have taget den i betragtning.

Ordlyden af KBL § 24 oplister ”[...] krig, indførselsforbud eller lignende [...]” som eksempler på omstændigheder af en sådan beskaffenhed, at sælger ikke burde have taget dem i betragtning ved køkets afslutning. Selvom KBL § 24 ikke er udtømmende, indikerer eksemplerne, at der skal være tale om noget ekstraordinært.⁸⁷ En omstændighed vil være ekstraordinær, hvis den er af en sådan usædvanlig karakter, at det ikke er praktisk muligt for sælger at tage risikoen for dens indtræden i betragtning. Det må være muligt at tage risikoen i betragtning, hvis omstændigheden forekommer jævnlige, med vekslende intervaller, forskellig styrke eller falder inden for, hvad der erfaringsmæssigt forekommer af og til.⁸⁸ Ekstraordinære omstændigheder kan samlet karakteriseres ”[...] ved deres sjældne forekomst, deres upåregnelige indtræden og deres voldsomme indvirkningen på opfyldelsesmuligheder, således at man ikke kan eller bør tage dem i betragtning ved kontrahering”.⁸⁹ Upåregnelighedsbetingelsen er herefter opfyldt, når umuligheden skyldes 1) ekstraordinære omstændigheder, som 2) sælger ved køkets afslutning ikke burde have taget i betragtning.

Det kan være vanskeligt at fastlægge, hvornår en sælger burde have taget en ekstraordinær omstændighed i betragtning. Til trods for formuleringen ”[...] ikke burde have taget i betragtning [...]” i KBL § 24 må det bemærkes, at bestemmelsen ikke indeholder noget krav om culpa fra sælgers side, og at der fortsat er tale om et strengere ansvar end culpa.⁹⁰ Hvis en fornuftig sælger ved køkets afslutning havde taget muligheden for omstændighedens indtræden i betragtning, fritages sælger ikke for ansvar – ej heller selvom der er tale om en ganske ekstraordinær omstændighed. Kvalificerede ekstraordinære omstændigheder kan således kun fritage sælger for ansvar, såfremt de var

⁸⁶ Afsnit 2 Force majeure i købeloven

⁸⁷ Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 97 og Schönbeck, Andreas: *Force majeure-klausuler*, s. 106

⁸⁸ Ussing, Henry, *Køb*, s. 76 og Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, s. 143 f.

⁸⁹ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 363

⁹⁰ Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, s. 142 f. og Ussing, Henry, *Køb*, s. 76

upåregnelige ved køkets afslutning og medfører umulighed.⁹¹ I den juridiske litteratur er det gjort gældende, at mediedækningen kan have betydning for, hvad sælger burde have taget i betragtning ved køkets afslutning. Eksempelvis argumenteres der i forhold til Storbritanniens udtræden af EU (Brexit) for, at Brexit ikke kunne påberåbes som en upåregnelig omstændighed efter udskrivelsen af folkeafstemningen netop som følge af den omfattende mediedækning. Herefter kunne enhver aftalepart i princippet være vidende om de mulige konsekvenser af Brexit og dermed tage opfyldelseshindringerne i betragtning ved køkets afslutning.⁹² Det må derfor antages, at flere omstændigheder vil være påregnelige for sælger i en moderne, digitaliseret og globaliseret verden.

I betænkning nr. 845 fra 1978 om forbrugerkøb blev ordlyden af KBL § 24 foreslået ændret.⁹³ Hertil blev følgende omstændigheder tilføjet:

*”[...] krig, oprør eller indre uroligheder, import- eller eksportforbud, naturkatastrofe, afbrydelse af den almindelige samfærdsel eller energiforsyning, omfattende ildsvåde, udbredt arbejdskonflikt eller andre ekstraordinære begivenheder af lignende usædvanlig beskaffenhed og indgribende betydning”.*⁹⁴

Udvalget har ikke nærmere begrundet ændringen, og forslaget ses ej heller videreført i den efterfølgende lovændring.⁹⁵ Selvom ordlyden ikke blev videreført i lovforslaget, synes det rimeligt at antage, at der kan være belæg for, at de nævnte omstændigheder efter en konkret vurdering kan være upåregnelige og ekstraordinære.

Nedenfor gennemgås udvalgte eksempler på omstændigheder, som sælger henholdsvis burde og ikke burde have taget i betragtning ved køkets afslutning.

2.2.1 Krig, oprør og indre uroligheder

Krig er udtrykkeligt nævnt i KBL § 24, hvorfor krig antages at være en ekstraordinær omstændighed, som sælger sædvanligvis ikke burde have taget i betragtning ved køkets afslutning. Krig vil ofte have

⁹¹ Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl.: *Dansk og international køberet*, s. 97

⁹² Kristensen, Lars Hedegaard & Iversen, Torsten: *Brexit – i lyset af gældende dansk kontraktsret*, s. 281 ff.

⁹³ Betænkning nr. 845, s. 110

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Folketingstidende 1978-79, Tillæg A, L 119, spalte 2145 ff.

væsentlige indvirkninger på opfyldelsesmulighederne såsom transporthindringer, materialemangel og ødelæggelse af fabrikker, som kan umuliggøre opfyldelse af den konkrete aftale. Disse opfyldelseshindringer kan også opstå under oprør og indre uroligheder, hvorfor der kan argumenteres for, at disse omstændigheder tilsvarende kan anses som ekstraordinære. Derudover var oprør og indre uroligheder også foreslået tilføjet til ordlyden af KBL § 24.⁹⁶

Det ses også i retspraksis, at sælger har påberåbt sig krig som en ansvarsfritagende begivenhed. Dog vil krig ikke altid medføre, at umulighedsbetingelsen er opfyldt, hvorfor sælger af denne grund ikke er ansvarsfri. Dette ses i førnævnte U 1916.598 H, hvor et skib med majs gik på grund som følge af en mine under 1. verdenskrig, og U 1951.995 H, hvor sælgers leverandør ikke kunne levere peber på grund af uroligheder og oprør i Indien. Derimod var umulighedsbetingelsen opfyldt, og sælger var ansvarsfri i tidligere nævnte U 1941.134 H, hvor sælgers leverancer af uldgarn fra Tyskland til produktion af georgette stof blev begrænset under 2. verdenskrig.

Efter omstændighederne kan risikoen for krig dog ikke altid antages at være upåregnelig for sælger. Har sælger eksempelvis indgået aftale med en leverandør fra et land, som ved køkets afslutning står over for en reel trussel om en væbnet konflikt, må en efterfølgende krig ikke kunne anses for at være upåregnelig.⁹⁷ Selvom krig er en ekstraordinær omstændighed, vil den således ikke i alle tilfælde være ansvarsfritagende. Dette ses også illustreret i U 1915.17 SH.

I U 1915.17 SH skulle sælger på baggrund af slutsedler af 21. og 22. august 1914 levere majs til køber. Majsene, som sælger havde tiltænkt til levering til køber, var ombord på skibet Maryland, som gik på grund den 21. august 1914 grundet en mine. Sælger annullerede herefter kontrakten. Sø- og Handelsretten bemærkede, at der forelå en garanti om rettidig levering, medmindre ydelsen måtte anses for at være blevet umulig, men kun hvor umuligheden skyldtes omstændigheder, der ikke ved køkets afslutning burde have været taget i betragtning af sælger. Da krigen var udbrudt ved køkets afslutning, fandt Sø- og Handelsretten, at sælger ikke var ansvarsfri efter KBL § 24.

I dommen påberåbte sælger sig force majeure på baggrund af 1. verdenskrig. Imidlertid udtalte Sø- og Handelsretten, at der forelå en garanti om rettidig levering, som kun var ansvarsfritagende, hvis

⁹⁶ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 366 og betænkning nr. 845, s. 110

⁹⁷ Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 97

der forelå umulighed, og dette skyldtes omstændigheder, der ikke ved køkets afslutning burde have været taget i betragtning af sælger. I den forbindelse udtalte Sø- og Handelsretten yderligere, at købet var afsluttet på et tidspunkt, hvor 1. verdenskrig for længst var udbrudt, og det var kendt, at der var miner i Nordsøen. Sælger burde derfor have taget krigen i betragtning ved køkets afslutning, og han var derfor ikke ansvarsfri efter KBL § 24.

Krig må derfor antages at være en ekstraordinær omstændighed, som kan være ansvarsfritagende, medmindre sælger burde have taget krigen i betragtning ved køkets afslutning. Det kan være tilfældet, hvis der er en reel risiko for krig, eller krigen ved køkets afslutning allerede var udbrudt.

2.2.2 Offentligretlige indgreb

Offentligretlige indgreb kan forekomme i form af import- og eksportforbud, beslaglæggelse og sanktioner. Sådanne offentligretlige indgreb kan have stor indvirkning på opfyldelsesmulighederne og er indgribende for samhandlen.

Indførselsforbud er ligeledes en del af ordlyden i KBL § 24, og et pludseligt indførselsforbud mod den pågældende vare kan derfor være en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed.⁹⁸ Eksportforbud var også foreslået tilføjet til ordlyden af KBL § 24.⁹⁹ I retspraksis ses det ligeledes, at et eksportforbud kan udgøre en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed. I U 1917.470/2 H var sælger således berettiget til at annullere handlen for forsinket levering som følge af et eksportforbud i England. Parterne indgik i november 1914 aftale om levering af frøolie i januar og februar 1915. Efterfølgende blev der den 23. januar 1915 udstedt et engelsk udførselsforbud. Køber var bekendt med, at den pågældende frøolie skulle afskibes fra England, og sælger havde gjort, hvad der kunne forlanges for at opnå dispensation. Umulighedsbetingelsen var derfor opfyldt, og årsagen hertil var eksportforbuddet, som først blev udstedt to måneder efter køkets afslutning. Højesteret fandt derfor, at sælger var ansvarsfri. Der var således tale om en ekstraordinær omstændighed, som sælger ikke burde have taget i betragtning ved køkets afslutning.

⁹⁸ Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, s. 144, Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 368 f. og Ørgaard, Anders, *Brexit – mulige kontraktsretlige effekter*, s. 364

⁹⁹ Betænkning nr. 845, s. 110

I visse situationer må et offentligretligt indgreb dog være påregneligt for sælger. Er der eksempelvis varslet et offentligretligt indgreb ved køkets afslutning, men som endnu ikke er trådt i kraft, må det formentlig kunne lægges til grund, at en fornuftig sælger ville have taget muligheden for omstændighedens indtræden i betragtning. Der vil derfor ikke være tale om en upåregnelig omstændighed. Sælger må i en sådan situation sørge for at forberede sin levering ved at hjemtage større lagre, hvis sælger løbende forhandler den pågældende vare, eller tilbyde opfyldelse før tid.¹⁰⁰

Offentligretlige indgreb er dermed som udgangspunkt en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed, som har stor indvirkning på opfyldelsesmulighederne. Der kan dog forekomme visse situationer, hvor sælger burde have taget et offentligretligt indgreb i betragtning ved køkets afslutning, eksempelvis hvis det offentligretlige indgreb var varslet.

2.2.3 Brand

Brand er ikke omfattet af de nævnte eksempler i KBL § 24, men det må anses for at være af ”*lignende*” karakter. Dette skyldes, at brand må forudsættes at være ekstraordinært og upåregneligt i langt de fleste tilfælde, da brand ofte opstår utilsigtet og uden for sælgers kontrol.¹⁰¹ Derudover blev omfattende ildsvåde også foreslået tilføjet til ordlyden af KBL § 24.¹⁰²

I ovenfornævnte U 1915.218 SH ødelagde en brand på sælgers fabrik en maskine til produktionen af pudsetvist. Eftersom sælger var ansvarsfri, må det forudsættes, at Sø- og Handelsretten anså branden for at være en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed. På samme måde fandt Sø- og Handelsretten i førømtalte U 1951.1115 SH, at sælger var ansvarsfri, da sælgers leverandørs spinderi brændte ned. Branden må derfor antages at have været en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed. Umulighedsbetingelsen var i begge domme opfyldt, idet aftalerne var specificeret i forhold til sælgers fabrik og leverandøren. Omfanget af brandene følger ikke af dommene, men det må dog forudsættes, at en brand skal være af et vist omfang, førend den er ekstraordinær, jf. også den foreslåede ordlydsændring ”*omfattende ildsvåde*”.¹⁰³

¹⁰⁰ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 365 f.

¹⁰¹ Lookofsky, Joseph & Ulfbeck, Vibe, *Køb: Dansk indenlandsk købsret*, s. 178 og Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 374

¹⁰² Betænkning nr. 845, s. 110

¹⁰³ Betænkning nr. 845, s. 110

Derudover er det heller ikke muligt at udlede årsagerne til brandene i de førømtalte domme. Der kan argumenteres for, at årsagen til branden kan være afgørende for sælgers adgang til ansvarsfrihed. Skyldes branden eksempelvis et lynnedslag, må dette antages at være en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed. På tilsvarende vis må sælger kunne være ansvarsfri, hvis branden skyldes en skjult fejl i fabriksanlægget for eksempel fejl i den elektriske installation.¹⁰⁴ Omvendt kan det antages, at sælger ikke vil være ansvarsfri, hvis branden opstår som følge af, at sælger eksempelvis ikke har iagttaget forskrifter om brandfare. Her må branden således være påregnelig for sælger, og han kan derfor ikke være ansvarsfri, da han burde have taget risikoen herfor i betragtning. Endvidere må køber ikke forventes at skulle bære et tab, som skyldes sælgers uforsigtige adfærd, da dette er en følge af sælgers individuelle forhold.¹⁰⁵

Brand er dermed som udgangspunkt en ekstraordinær omstændighed, som vil være ansvarsfritagende, såfremt sælger ikke burde have taget den i betragtning ved køkets afslutning. Dette må blandt andet bero på omfanget af og årsagen til branden.

2.2.4 Naturkatastrofer og dårlige vejforhold

Naturkatastrofer er ikke angivet direkte i ordlyden af KBL § 24, men naturkatastrofer blev foreslået tilføjet til ordlyden af KBL § 24.¹⁰⁶ Eksempler på naturkatastrofer er jordskælv, stormflod, skypumpe, vulkanudbrud, omfattende oversvømmelse og jordskred.¹⁰⁷ Sådanne naturkatastrofer rammer sjældent og kan have voldsom indvirkning på opfyldelsesmulighederne, hvis eksempelvis en tsunami ødelægger en havn, eller et jordskælv rammer en fabrik. Derfor må naturkatastrofer kunne kvalificeres som en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed.¹⁰⁸ Der forekommer imidlertid ingen eksempler i dansk retspraksis, hvor KBL § 24 har været påberåbt som følge af egentlige naturkatastrofer. Derudover forekommer naturkatastrofer sjældent indenfor Danmarks grænser, og det vil formentlig være mest relevant for sælger at påberåbe sig en naturkatastrophe, når en sådan eksempelvis rammer en aftalt leverandør i udlandet.¹⁰⁹

¹⁰⁴ Ussing, Henry, *Køb*, s. 81

¹⁰⁵ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 395

¹⁰⁶ Betænkning nr. 845, s. 110

¹⁰⁷ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 371 og Rigsdagstidende 1904-05, Tillæg A, Forslag til Lov om Køb, spalte 3404

¹⁰⁸ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 375 f. og Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, s. 144

¹⁰⁹ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 371

I praksis er nogle områder mere udsatte for naturkatastrofer end andre, og det kan rejse spørgsmålet om, hvorvidt sælger ved køkets afslutning burde have taget risikoen for en naturkatastrofe i betragtning. På den ene side kan der argumenteres for, at en naturkatastrofe, som forekommer erfaringsmæssigt og med vekslende intervaller, eller som er varslet, ikke vil være en upåregnelig omstændighed. Eksempelvis må en orkan i den årlige orkansæson ikke være upåregnelig. Omvendt vil en orkan uden for orkansæson med større sandsynlighed være upåregnelig. På den anden side kan det virke strengt at lade sælger være ansvarlig for en naturkatastrofe, som har voldsom indvirkning på sælgers opfyldelsesforanstaltninger, fordi naturkatastrofen tidligere er forekommet. Imidlertid må dette være en følge af den høje tærskel for upåregnelighed.

Det må derfor antages, at naturkatastrofer som udgangspunkt er en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed. Dog skal der foretages en konkret vurdering, da det ikke kan udelukkes, at sælger i visse situationer burde have taget omstændigheden i betragtning ved køkets afslutning. Derudover forudsætter ansvarsfrihed typisk, at aftalen er specificeret til en leverandør, fabrik eller lignende, som rammes af naturkatastrofen, jf. umulighedsbetingelsen.

Dårligt vejr må i modsætning til naturkatastrofer ikke kunne betegnes som en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed, hvorfor der skal sondres herimellem.¹¹⁰ Dårlige vejrforhold kan for eksempel være tilfrosne farvande, langvarige regnperioder, tørke, snevejr, langvarig tåge, storm og lignende.¹¹¹ Selvom disse vil kunne medføre, at sælger ikke kan levere, må det antages, at begivenhederne ikke har karakter af upåregnelige, ekstraordinære omstændigheder, da de forekommer af og til. I tidligere omtalte U 1928.796 Ø fritog ringe høst af hundegræs på baggrund af dårligt vejr heller ikke sælger fra ansvar, selvom der forelå umulighed. Tillige var dårligt vejr i Barentshavet, som umuliggjorde fiskeri, ligeledes ikke en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed i ovenfornævnte U 1961.316 SH. Retspraksis illustrer således, at dårligt vejr som udgangspunkt ikke er en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed. Det kan også synes strengt, at sælger må bære ansvaret for dårlige vejrforhold, men det understreger tillige sælgers strenge ansvar. Sælger må dermed som udgangspunkt kun være ansvarsfri som følge af en upåregnelig naturkatastrofe.

¹¹⁰ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 375 f. og Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, s. 144

¹¹¹ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 375

2.2.5 Prisstigninger

Umulighedsbetingelsen kan være opfyldt, hvis den høje offergrænse overstiges.¹¹² Imidlertid er prisstigninger en almindelig del af markedsøkonomien, hvorfor disse sjældent vil være upåregnelige for sælger.¹¹³ Det antages, at sælger i almindelighed burde have taget selv pludselige og ekstraordinære prisudsving i betragtning, hvorfor disse ikke kan være ansvarsfritagende.¹¹⁴ Er prisstigningen således et resultat af en konjunktursvingning, vil denne som udgangspunkt ikke være upåregnelig eller ekstraordinær, medmindre denne skyldes forhold af helt usædvanlig art.¹¹⁵ Dette ses i tidligere omtalte U 1940.214 SH, hvor Højesteret ikke fandt, at en næsten fordobling i prisen på kul fra 2,30 kr. til 4 kr. pr. hl. på cirka én måned var en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed. Dommen illustrerer således, at det er svært for sælger at gøre økonomisk force majeure gældende. Økonomisk force majeure må dog kunne foreligge i tilfælde af helt ekstraordinære og uventede prisstigninger.¹¹⁶ Imidlertid kan den øgede globalisering på markedet medføre, at selv de mest pludselige og ekstraordinære prisudsving i højere grad må anses for at være påregnelige for sælger og dermed ikke ansvarsfritagende.¹¹⁷ I den forbindelse udgør pengemangel ej heller en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed efter KBL § 24. Er sælgers pengemangel eller insolvens eksempelvis en følge af prisudviklingen, udgør dette ikke i sig selv en ansvarsfritagende omstændighed.¹¹⁸

Økonomisk force majeure udgør dermed sjældent en ansvarsfritagende omstændighed, da prisstigninger ofte er påregnelige. Ansvarsfrihed efter KBL § 24 vil således kun foreligge, såfremt prisstigningen er så voldsom og uventet, at den ligger helt uden for, hvad sælger kunne forudse ved køkets afslutning.

¹¹² Afsnit 2.1.2.1 Offergrænsen

¹¹³ Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, s. 145 f.

¹¹⁴ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 388

¹¹⁵ Ussing, Henry, *Køb*, s. 83

¹¹⁶ Iversen, Torsten, *Obligationsret, 2. del*, s. 66 f. og Lookofsky, Joseph & Ulfbeck, Vibe, *Køb: Dansk indenlandsk købsret*, s. 179

¹¹⁷ Lookofsky, Joseph & Ulfbeck, Vibe, *Køb: Dansk indenlandsk købsret*, s. 179 og Søndergaard, Mark Alexander Jarby, *Force majeure-doktrinen*, s. 34

¹¹⁸ Lookofsky, Joseph & Ulfbeck, Vibe, *Køb: Dansk indenlandsk købsret*, s. 178 f.

2.2.6 Driftsforstyrrelser

Sælger kan rammes af driftsforstyrrelser såsom leverandørsvigt, arbejdskonflikter og afbrydelse af den almindelige samfærdsel eller energiforsyning, som kan umuliggøre opfyldelse af aftalen. Spørgsmålet er, hvorvidt disse omstændigheder kan udgøre upåregnelige, ekstraordinære omstændigheder.

2.2.6.1 Leverandørsvigt

Sælger vil ofte påberåbe sig leverandørsvigt som begrundelse for ansvarsfritagelse efter KBL § 24, da dette kan have afgørende indvirkning på sælgers opfyldelsesmuligheder.¹¹⁹ Imidlertid vil sælger i tilfælde af frit leverandørvalg typisk ikke være ansvarsfri allerede fordi, der ikke foreligger umulighed.¹²⁰ I det følgende vil det undersøges, hvorvidt sælger kan blive ansvarsfri for leverandørsvigt, når umulighedsbetingelsen er opfyldt, eksempelvis fordi der er aftalt leverandørvalg.

Leverandørsvigt forekommer erfaringsmæssigt og nu og da, hvorfor en forsigtig sælger i princippet har mulighed for at tage dette i betragtning ved køkets afslutning. Leverandørsvigt kan derfor som udgangspunkt ikke i sig selv anses som en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed.¹²¹ Det understøttes også af retspraksis, hvor sælger ikke er ansvarsfri for leverandørsvigt, selvom umulighedsbetingelsen er opfyldt, jf. tidligere omtalte U 1961.316 SH, hvor sælgers leverandør svigtede på grund af dårlige vejrforhold i Barentshavet. Det følger dog af retspraksis, at sælger alligevel kan blive ansvarsfri, såfremt leverandøren rammes af en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed.¹²² Dette ses i U 1951.1115 SH, hvor leverandøren svigtede på grund af brand i sit spinderi, hvilket var en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed.¹²³ Leverandøren blev tilsvarende ramt af en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed i U 1917.470/2 H i form af et eksportforbud i England mod frøolie.¹²⁴ I modsætning hertil var sælger ikke ansvarsfri, da leverandøren i U 1961.316 SH ikke kunne fiske grundet dårlige vejrforhold, da dette ikke ansås som en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed.¹²⁵ Tilsvarende må sælger heller ikke kunne være ansvarsfri, hvis leverandøren ikke kan levere på grund af

¹¹⁹ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 377

¹²⁰ Afsnit 2.1.1.1.a Leverandørvalg

¹²¹ Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 97 f.

¹²² Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 381

¹²³ Afsnit 2.2.3 Brand

¹²⁴ Afsnit 2.2.2 Offentligretlige indgreb

¹²⁵ Afsnit 2.2.4 Naturkatastrofer og dårlige vejrforhold

pengemangel eller konkurs, da dette heller ikke udgør en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed.¹²⁶

Det kan således lægges til grund, at sælger som udgangspunkt er ansvarlig for leverandørsvigt, medmindre leverandøren rammes af en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed efter KBL § 24. Efter- som få omstændigheder anses som upåregnelige og ekstraordinære efter KBL § 24, må der være tale om et strengt ansvar for sælger.

2.2.6.2 Arbejdskonflikter

En arbejdskonflikt kan være indgribende for sælger, idet en strejke eller lockout effektivt kan hindre sælgers mulighed for rettidig opfyldelse af aftalen. I forarbejderne til købeloven fremgår det også, at strejker og lockouter efter omstændighederne kan udgøre en ansvarsfrihedsgrund efter KBL § 24, og udbredt arbejdskonflikt blev også foreslået tilføjet som en del af ordlyden af KBL § 24.¹²⁷

I den juridiske litteratur er det gjort gældende, at der skal sondres mellem generelle og lokale arbejdskonflikter. Arbejdskonflikter, som kun rammer sælgers virksomhed eller dennes leverandør, kan ikke anses for at være en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed, da disse opstår ind i mellem og er en almindelig erhvervsrisiko. Sælger bør derfor tage risikoen for arbejdskonfliktens opståen i betragtning ved køkets afslutning. Endvidere er sælger nærmere end køber til at bære risikoen for arbejdskonflikter i sælgers egen virksomhed eller hos dennes leverandør. Endvidere må det antages, at umulighedsbetingelsen typisk ikke vil være opfyldt ved en lokal arbejdskonflikt, medmindre aftalen er specificeret til sælgers egen virksomhed eller en bestemt leverandør. Derimod er generelle arbejdskonflikter mere sjældne og indgribende for sælger, hvorfor disse i højere grad må anses for at udgøre en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed. Det må således forudsættes, at der skal foreligge en generel arbejdskonflikt, førend en strejke eller lockout kan anses for at være en ansvarsfritagende omstændighed efter KBL § 24.¹²⁸

¹²⁶ Afsnit 2.2.5 Prisstigninger

¹²⁷ Rigsdagstidende 1904-05, Tillæg A, Forslag til Lov om Køb, spalte 3403 og betænkning nr. 845, s. 110

¹²⁸ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 372 f., Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 97 f., Jørgensen, Jeppe Høyer, *Arbejdsretlige konflikter som force majeure*, s. 331 ff. og Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, s. 144

En arbejdskonflikt vil derfor som udgangspunkt kun være en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed, hvis den er generel og ikke begrænset til sælger eller dennes leverandør.

2.2.6.3 Afbrydelse af den almindelige samfærdsel eller energiforsyning

Afbrydelse af den almindelige samfærdsel eller energiforsyning blev også foreslået tilføjet til ordlyden af KBL § 24.¹²⁹ Sådanne afbrydelser kan være en følge af en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed såsom krig, naturkatastrofer eller en generel arbejdskonflikt. I disse tilfælde må det være klart, at sælger kan være ansvarsfri efter KBL § 24, såfremt umulighedsbetingelsen i øvrigt er opfyldt. Spørgsmålet er imidlertid om afbrydelse af energiforsyningen eller den almindelige samfærdsel i sig selv kan udgøre en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed efter KBL § 24.¹³⁰

Der er i retspraksis ingen eksempler, hvor afbrydelse af den almindelige samfærdsel eller energiforsyning behandles selvstændigt uden en bagvedliggende upåregnelig, ekstraordinær omstændighed.¹³¹ I praksis kan det forestilles, at sælgers fabrik påvirkes af en kortvarig, lokal netværksfejl. Her vil der formentlig ikke være tale om en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed, da sådanne fejl forekommer nu og da. Sælger burde derfor have taget risikoen herfor i betragtning ved køkets afslutning. Er der derimod tale om en landsdækkende strømafbrydelse, kan der argumenteres for, at dette i højere grad må anses som en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed, da dette forekommer sjældent i et moderne samfund. Det kan derfor ikke udelukkes, at afbrydelse af den almindelige samfærdsel eller energiforsyning efter en konkret vurdering kan udgøre en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed.

2.2.7 Virusudbrud

Virusudbrud kan have indvirkning på sælgers mulighed for at opfylde aftalen. Umulighedsbetingelsen ved et virusudbrud kan forestilles at være opfyldt i tilfælde af eksempelvis udgangsforbud eller mangel på arbejdskraft som følge af sygdom eller restriktioner.¹³² Der er gennem tiden opstået forskellige virusudbrud såsom influenza, Ebolavirus og senest Covid-19-pandemien.¹³³

¹²⁹ Betænkning nr. 845, s. 110

¹³⁰ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 373

¹³¹ Ibid.

¹³² Søndergaard, Mark Alexander Jarby, *Betragtninger om det obligationsretlige princip om anteciperet misligholdelse og relevante typetilfælde i lyset af pandemier*, afsnit 2.3.2 Umulighedstilfælde

¹³³ Statens Serum Institut: *Udbrudsarkiv*, <https://www.ssi.dk/sygdomme-beredskab-og-forskning/sygdomsudbrud/arkiv>

Førend et virusudbrud opfylder upåregnelighedsbetingelsen i KBL § 24, må der være tale om et virusudbrud, som forekommer sjældent og har voldsom indvirkning på sælgers opfyldelsesforanstaltninger. Influenzaepidemi forekommer eksempelvis jævnligt, hvorfor en opfyldelseshindring på baggrund heraf formentlig ikke vil være en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed.¹³⁴ I modsætning hertil kan der argumenteres for, at Covid-19-pandemien var af en sådan ekstraordinær karakter, at sælger ikke burde have taget den i betragtning ved køkets afslutning. Dette skyldes blandt andet, at der under Covid-19-pandemien var omfattende samfundsnedlukninger over hele verden.¹³⁵

Covid-19-pandemien har også i retspraksis været karakteriseret som en uforudset force majeure-begivenhed. Det ses blandt andet i U 2021.3485 V og U 2024.5338 V, som begge omhandlede leje af lokaler under Covid-19-pandemien.

I U 2024.5338 V havde realkreditor lejet et lokale til afholdelse af en konference fra den 12.-14. marts 2020. Realkreditor aflyste arrangementet den 6. marts 2020 som følge af Covid-19-situationen. Et forsamlingsforbud indtrådte dog først den 17. marts 2020 med virkning den følgende dag. Byretten fandt, at det aftalte afbestillingsgebyr skulle betales af realkreditor, da der ikke forelå en force majeure-situation. Dette skyldtes, at der ikke på tidspunktet for årsmødets afholdelse var offentligretlige reguleringer, der hindrede dets gennemførelse. Landsretten stadfæstede afgørelsen.

I U 2021.3485 V havde realkreditor i januar 2020 lejet et lokale til at afholde bryllup den 16. maj 2020. Realkreditor skulle betale 2. rate den 16. april 2020, men realkreditor nægtede dette under henvisning til Covid-19-situationen. Et forsamlingsforbud var gældende frem til den 13. april og blev forlænget til først den 10. maj 2020 og senere til den 7. juni 2020. Landsretten fandt, at der ikke forelå force majeure på tidspunktet for 2. ratebetaling, eftersom forsamlingsforbuddet ikke var gældende på bryllupsdagen. Derimod forelå der anticiperet misligholdelse, hvorfor realkreditor var berettiget til at tilbageholde sin realkreditor. Ved forlængelsen af forsamlingsforbuddet frem til den 7. juni 2020 forelå der senere force majeure. Realkreditor var derfor ikke forpligtet til at betale 2. rate.

¹³⁴ Statens Serum Institut: *Sygdomsleksikon – influenza*, <https://www.ssi.dk/sygdomme-beredskab-og-forskning/sygdomsleksikon/i/influenza>

¹³⁵ Udvalget for Forretningsordenen (UFO), 2021-22, Alm. del, spm. 1, 6. oktober 2021, bilag 6: *Tidslinje over udviklingen og håndteringen af covid-19*

I dommene blev force majeure-vurderingen foretaget efter principperne i den almindelige obligationsret, idet købeloven ikke finder anvendelse uden for løsørekøb, jf. KBL § 1 a, stk. 1. Ansvarsfrihedsvurderingen i KBL § 24 er dog udtryk for en kodificering af den almindelige obligationsret, hvormed dommene kan anvendes til illustration af anvendelsesområdet for KBL § 24.¹³⁶ Endvidere angik dommene, hvorvidt en realkreditor var forpligtet til at opfylde sin betalingsforpligtelser i henhold til aftalen som følge af Covid-19-pandemien og dermed ikke sælgers force majeure. Imidlertid foretog landsretten i begge afgørelser en vurdering af, om manglende opfyldelse af parternes aftale skyldtes en upåregnelig umulighed. Landsretten udtalte i begge domme, at Covid-19-pandemien for begge parter var en uforudset situation. Dermed måtte upåregnelighedsbetingelsen således være opfyldt, idet parterne ikke burde have taget Covid-19-pandemien i betragtning. Selvom Covid-19-pandemien forekom for nyligt, må et nyt virusudbrud af samme karakter formentlig fortsat være af en sådan sjældenhed, at der vil være tale om en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed. Imidlertid må et ekstraordinært virusudbrud formentlig på et tidspunkt i takt med udbruddets udvikling blive en påregnelig risiko eksempelvis som følge af mediedækning.¹³⁷

Et virusudbrud er derfor som udgangspunkt ikke en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed, da de forekommer erfaringsmæssigt og med jævne mellemrum. Før end et virusudbrud kan være ansvarsfritagende, må der skulle være tale om et udbrud af en vis størrelse, sjældenhed og alvor som for eksempel Covid-19-pandemien.

2.3 Virkningerne af ansvarsfrihed efter KBL § 24

Foreligger der force majeure i overensstemmelse med KBL § 24, er sælger ansvarsfri, hvormed erstatningspligten bortfalder. Selvom det ikke følger af ordlyden af KBL § 24, må sælger også være fritaget for sin forpligtelse til at opfylde in natura, da der foreligger umulighed. Køber kan i øvrigt gøre andre køberetlige misligholdelsesbeføjelser gældende over for sælger.¹³⁸

¹³⁶ Iversen, Torsten, *Obligationsret, 2. del*, s. 64 f. og Rigsdagstidende 1904-05, Tillæg A, Forslag til Lov om Køb, spalte 3402 f.

¹³⁷ Afsnit 2.2 Upåregnelighedsbetingelsen

¹³⁸ Iversen, Torsten, *Obligationsret, 2. del*, s. 64 f.

2.3.1 Underretningspligt

KBL § 24 hjemler ikke direkte en underretningspligt for sælger, når der foreligger en hindring for opfyldelse af aftalen. Dog må det antages, at sælger har en almindelig pligt til straks at underrette køber, når der indtræder en hindring, som umuliggør opfyldelse af aftalen.¹³⁹ Sælger skal dermed oplyse om karakteren og den forventede varighed af opfyldeshindringen.¹⁴⁰ Undlader sælger at underrette køber rettidigt, vil sælger i så fald kunne ifalde et erstatningsansvar efter den almindelige culparegel for købers tab indtrådt som følge af den manglende eller forsinket underretning.¹⁴¹

2.3.2 Midlertidig umulighed

Sælger er som udgangspunkt kun fritaget for erstatning og opfyldelse in natura, så længe umuligheden varer. Dermed vil sælger være forpligtet til at opfylde aftalen, såfremt umuligheden ophører. Ved midlertidig umulighed foreligger der således kun en suspension af sælger ansvar.¹⁴² Dette ses i tidligere nævnte U 1951.1115 SH om løberstof fra Herning bomuldsvæveri, hvor Sø- og Handelsretten ved vurderingen af sælgers ansvar lagde vægt på, at sælger havde tilbudt at levere restleverancen, da det igen var muligt.

Udgangspunktet om, at sælger har pligt til at opfylde aftalen, når umuligheden ophører, antages dog ikke at gælde ubetinget. Dette skyldes, at det vil pålægge sælger en upåregnelig byrde at skulle være forberedt på at levere i en lang eller ubestemt fremtid. Ydelsespligten kan i disse tilfælde også være blevet en helt anden, end sælger kunne forvente på aftaletidspunktet eksempelvis som følge af ændrede prisforhold.¹⁴³ Dette vil også give køber mulighed for at spekulere på bekostning af sælger.¹⁴⁴ Køber kan derfor ikke i ethvert tilfælde forlange aftalen opfyldt på uændrede vilkår, når umuligheden igen ophører. Der må efter en konkret vurdering kunne fastsættes en tidsmæssig grænse for hvor længe, køber kan fastholde købet. Her kan navnlig opfyldeshindringens varighed, bestemthed og varens prisfølsomhed tages i betragtning ved vurderingen af, hvor længe aftalen kan kræves

¹³⁹ Iversen, Torsten, *Obligationsret, 2. del*, s. 255 f., Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 411 og Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 102 f.

¹⁴⁰ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 411

¹⁴¹ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 411 ff., Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 102 f. og Iversen, Torsten, *Obligationsret, 2. del*, s. 255 f.

¹⁴² Lookofsky, Joseph & Ulfbeck, Vibe, *Køb: Dansk indenlandsk købsret*, s. 143 f., Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, s. 135, Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, 2017, s. 401 f. og Ussing, Henry, *Køb*, s. 84

¹⁴³ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 401 f., Iversen, Torsten, *Obligationsret, 2. del*, s. 65 f. og Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, s. 135

¹⁴⁴ Ussing, Henry, *Køb*, s. 84

opretholdt.¹⁴⁵ Dette ses afspejlet i førømtalte U 1917.470/2 H, hvor Højesteret da også fandt, at sælger var berettiget til at annullere handlen, da det var uvist, hvornår eksportforbuddet i England mod frøolie ville blive ophævet. Sælger var herefter ikke bundet af aftalen i en ubestemt fremtid.

Udgangspunktet er således, at sælger ved midlertidig umulighed er forpligtet til at opfylde aftalen, når umuligheden igen ophører, medmindre opfyldelseshindringen kan forventes opretholdt i en lang og uvis fremtid.

2.3.3 Delvis umulighed

Rammer umuligheden kun en del af sælgers ydelse, er sælger fortsat forpligtet til at opfylde aftalen så vidt muligt. En sådan delvis umulighed medfører således ikke, at sælger fritages for fuldstændigt at opfylde aftalen.¹⁴⁶ Dog modificeres dette udgangspunkt, såfremt andet følger af omstændighederne. Herefter er sælger således ikke forpligtet til at foretage delvis opfyldelse, såfremt der eksempelvis er en særlig sammenhæng mellem den del af ydelsen, som sælger ansvarsfrit kan undlade at levere, og den del, som sælger er forpligtet til at levere.¹⁴⁷

Derudover følger det af retspraksis, at sælger efter omstændighederne er forpligtet til at foretage en forholdsmæssig fordeling af sin varebeholdning. Dette gør sig gældende, hvis sælger har indgået aftale om salg af varer af samme art til flere købere, og det ikke er muligt at opfylde alle aftaler fuldstændigt.¹⁴⁸ I den forbindelse er det antaget, at sælger ikke skal prioritere køberne efter aftale- eller leveringstidspunkt, men alene fordele varerne forholdsmæssigt mellem køberne. Dette ses i ovennævnte U 1953.973 SH om agnsild, hvor betingelserne for ansvarsfrihed efter KBL § 24 ikke var opfyldt, og hvor sælger i øvrigt uretmæssigt havde foretaget en fordeling af agnsild efter tidsprioritet og ikke forholdsmæssigt til alle købere.¹⁴⁹ I tidligere omtalte U 1941.134 H om georgette stof, hvor sælgers tyske leverandør ikke kunne levere uldgarn, fandt Højesteret omvendt, at sælger ansvarsfrit kunne annullere handlen, da betingelserne i KBL § 24 var opfyldt, og der i øvrigt ikke var grund til at antage, at sælger ikke havde foretaget en forholdsmæssig fordeling af restbeholdningen mellem

¹⁴⁵ Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 101 f.

¹⁴⁶ Ussing, Henry, *Køb*, s. 83 f. og Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 102

¹⁴⁷ Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 102

¹⁴⁸ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 400 og Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 102 og Ussing, Henry, *Køb*, s. 83 f

¹⁴⁹ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 400

køberne. Hvorvidt sælger foretager den fornødne forholdsmæssige fordeling mellem køberne, er således afgørende for, om sælger i det hele er ansvarsfri. Er det imidlertid praktisk umuligt for sælger at foretage en forholdsmæssig fordeling, er sælger dog ikke forpligtet hertil.¹⁵⁰

Sælger er derfor som udgangspunkt forpligtet til at opfylde aftalen delvist i tilfælde af delvis umulighed, medmindre andet følger af omstændighederne. Derudover er sælger også forpligtet til at foretage forholdsmæssig fordeling af varebeholdningen ved flere købere, såfremt det er praktisk muligt.

3. Force majeure i CISG

I internationale løsøre-køb ses force majeure lovfæstet i CISG art. 79.¹⁵¹ I CISG gælder et objektivi ansvar, hvor CISG art. 79 udgør en undtagelse hertil. Bestemmelsen gælder for både køber og sælger, og der sondres ikke mellem species- og genussydelser i CISG, hvorfor bestemmelsen gælder for begge typer køb.¹⁵²

CISG art. 79(1) anses for hovedbestemmelsen om ansvarsfrihed, og den efterfølgende bestemmelse i CISG art. 79(2) regulerer tilfælde, hvor den misligholdende part har antaget en tredjemand til helt eller delvist at opfylde aftalen. CISG art. 79(3) omhandler ansvarsfritagelsesperioden, CISG art. 79(4) vedrører underretningspligten, og slutteligt handler CISG art. 79(5) om retten til at gøre andre misligholdelsesbeføjelser gældende.¹⁵³

CISG art. 79(1) har følgende ordlyd:

*“A party is not liable for a failure to perform any of his obligations if he proves that the failure was due to an impediment beyond his control and that he could not reasonably be expected to have taken the impediment into account at the time of the conclusion of the contract or to have avoided or overcome it, or its consequences”.*¹⁵⁴

¹⁵⁰ Ussing, Henry, *Køb*, s. 83 f og Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 102

¹⁵¹ Lookofsky, Joseph, *Understanding the CISG*, s. 161 og Honnold, John O., *Uniform Law for International Sales under the CISG*, s. 611

¹⁵² Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 380 f.

¹⁵³ Schlechtriem, Peter & Schwenger, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1370 f. og Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 380

¹⁵⁴ CISG art. 79(1)

En sælger er herefter ikke erstatningsansvarlig for misligholdelse, som skyldes en hindring uden for hans kontrol, som han ikke med rimelighed kunne forventes at have taget i betragtning ved aftalens indgåelse, og som ikke kunne undgås eller overvindes. Det er sælger, som skal løfte bevisbyrden herfor.¹⁵⁵

Det er enighed om, at forsinkelse eller manglende levering er omfattet af CISG art. 79(1). Derimod er det i den juridiske litteratur diskuteret, hvorvidt bestemmelsen også gælder for levering af mangelfulde varer. Særligt i common law-landene er der en opfattelse af, at sælger ikke burde kunne påberåbe sig CISG art. 79(1), når der er leveret en mangelfuld vare, da der i så fald påstås at være en risiko for, at CISG art. 79(1) vil kunne misbruges som en culparegel.¹⁵⁶ Ordlyden af CISG art. 79(1) "[...] *failure to perform any of his obligations* [...]" (vores fremhævelse) antyder dog, at mangler også må anses for at være omfattet af bestemmelsen.¹⁵⁷ Den herskende opfattelse i den juridiske litteratur er tillige, at CISG art. 79(1) omfatter både forsinket og manglende levering samt mangler.¹⁵⁸ Det må derfor lægges til grund, at mangelfuld levering også er omfattet af anvendelsesområdet for CISG art. 79(1).

CISG art. 79 finder imidlertid kun anvendelse, såfremt parterne ikke har aftalt andet efter CISG art. 6.¹⁵⁹ Har parterne aftalt en force majeure-klausul, hvor CISG i øvrigt finder anvendelse, fortolkes denne dog typisk i praksis som en modifikation eller supplement til CISG art. 79.¹⁶⁰

I det følgende vil det undersøges, hvornår sælger kan blive fritaget for erstatning efter CISG art. 79.

3.1 CISG art. 79(1)

Sælger skal efter CISG art. 79(1) bevise, at der er tale om 1) en hindring, 2) udenfor hans kontrol, 3) som han ikke med rimelighed kunne have forventes at tage i betragtning ved indgåelse af aftalen, og

¹⁵⁵ Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 387

¹⁵⁶ Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 189, Schlechtriem, Peter & Schwenger, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1372 f. og CISG Advisory Council Comment no. 7, para. 6

¹⁵⁷ CISG Advisory Council Comment no. 7, para. 10

¹⁵⁸ Schlechtriem, Peter & Schwenger, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1372 f. og Lookofsky, Joseph, *Understanding the CISG*, s. 162

¹⁵⁹ Honnold, John O., *Uniform Law for International Sales under the CISG*, s. 614

¹⁶⁰ Lookofsky, Joseph, *Understanding the CISG*, s. 161

4) som ikke kunne undgås eller overvindes. Betingelserne er kumulative, og sælger skal derfor bevise, at alle fire betingelser er opfyldt.¹⁶¹ Der kan derfor argumenteres for, at adgangen til ansvarsfrihed efter CISG art. 79(1) er snæver. Praksis illustrerer tillige, at kun få sælgere er lykkedes med at opnå ansvarsfrihed efter CISG art. 79.¹⁶²

Ansvarsfrihed forudsætter endvidere, at der foreligger årsagssammenhæng mellem sælgers misligholdelse og hindringen, jf. ordlyden af CISG art. 79(1) "[...] *due to an impediment* [...]". Dette ses også i CISG-online nr. 36 afsagt af ICC International Court of Arbitration i Paris i 1992. Afgørelsen omhandler købers misligholdelse, men den inddrages på trods heraf, idet CISG art. 79 finder anvendelse for begge parter. I sagen skulle en bulgarsk køber betale købesummen gennem remburs til en østrigsk sælger. Imidlertid blev rembursen ikke åbnet til tiden, hvorefter sælger krævede erstatning. Køber påstod, at hindringen skyldtes, at den bulgarske regering havde suspenderet udenlandske betalinger. Retten fandt ikke, at køber havde bevist, at den manglede remburs skyldtes suspensionen.¹⁶³ Som følge af den manglede årsammenhæng, var køber ikke ansvarsfri efter CISG art. 79(1). Kravet om årsagssammenhæng må tilsvarende gøre sig gældende for sælger.

I tilfælde hvor sælger allerede er i misligholdelse på tidspunktet for hindringens indtræden, vil sælger heller ikke være ansvarsfri som følge af manglende årsagssammenhæng.¹⁶⁴ Dette ses illustreret i CISG-online nr. 435 afsagt af en belgisk voldgift den 24. april 1996.

I CISG-online nr. 435 skulle en ukrainsk sælger levere kul til en bulgarsk køber. Imidlertid kunne sælger ikke levere den aftalte mængde og påstod, at dette skyldtes et eksportforbud fra den ukrainske regering samt en strejke blandt de ukrainske minearbejdere. Strejken var imidlertid dateret til den 15. juni 1993, og på dette tidspunkt var sælger allerede i misligholdelse. Voldgiftsretten fandt derfor, at sælger var ansvarlig.

I afgørelsen fandt voldgiftsretten, at der ikke var årsagssammenhæng mellem strejken og misligholdelsen, fordi sælger allerede var i misligholdelse på tidspunktet for strejkens indtræden.

¹⁶¹ UNCITRAL *Digest*, s. 378, para. 19 og Schönbeck, Andreas, *Force majeure-klausuler*, s. 106 ff.

¹⁶² Lookofsky, Joseph, *Understanding the CISG*, s. 162 og UNCITRAL *Digest*, s. 375, para. 7

¹⁶³ Lookofsky, Joseph, *Understanding the CISG*, s. 183

¹⁶⁴ Schlechtriem, Peter & Schwenger, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1377 og Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 340 f.

Sælger skal derfor løfte bevisbyrden for, at de fire kumulative betingelser er opfyldt, og at der er årsagssammenhæng mellem misligholdelsen og hindringen. I det følgende vil de fire kumulative betingelser undersøges nærmere.

3.2 Opfyldelseshindring

Den første kumulative betingelse for ansvarsfrihed er, at der skal være tale om "*an impediment*", som i den danske udgave af CISG er oversat til "*en hindring*". Betingelsen om, at der skal foreligge en opfyldelseshindring, må i alt fald være opfyldt, såfremt opfyldelsen er bogstavelig umulig.¹⁶⁵ Er der ikke tale om bogstavelig umulighed, men er opfyldelse forbundet med store vanskeligheder af praktisk eller økonomisk art, kan der efter omstændighederne også foreligge en opfyldelseshindring efter CISG art. 79(1).¹⁶⁶

Som eksempler på hindringer kan nævnes, at varen eller alle varer af den pågældende art er blevet ødelagt, eller opfyldelse er slået fejl, eksempelvis hvor en naturkatastrofe har forhindret transport. Derudover kan krig, terroristhandlinger, uroligheder og andre menneskeskabte katastrofer ligeledes anses som hindringer. Tilsvarende kan gøre sig gældende for offentligretlige indgreb som for eksempel beslaglæggelse, eksport- eller importforbud eller salgsforbud. En hindring kan også skyldes, at en tredjemand stjæler varen eller sætter ild til denne.¹⁶⁷

CISG art. 79(1) har derfor i forhold til hindringer et bredt anvendelsesområde og gælder uanset, om der er tale om en objektiv eller subjektiv hindring, en midlertidig hindring eller permanent hindring, og uanset om hindringen skyldes sælger med eller uden dennes skyld.¹⁶⁸ Det antages dog, at en sælger, der har handlet culpøst, ikke opfylder betingelserne for ansvarsfrihed efter CISG art. 79.¹⁶⁹

¹⁶⁵ Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, s. 303 og Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 383

¹⁶⁶ Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 383 og Honnold, John O., *Uniform Law for International Sales under the CISG*, s. 627 f.

¹⁶⁷ Folketingstidende 1988-89, Tillæg A, L 35, spalte 1092

¹⁶⁸ Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1375

¹⁶⁹ Folketingstidende 1988-89, Tillæg A, L 35, spalte 1092 og Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 360

Foreligger der en hindring for opfyldelse af aftalen, er sælger kun ansvarsfri efter CISG art. 79(1), såfremt de øvrige kumulative betingelser er opfyldt. Straks nedenfor undersøges derfor den anden kumulative betingelse.

3.3 Kontrolansvar

CISG art. 79(1) er kendetegnet ved det såkaldte kontrolansvar. Den anden kumulative betingelse er derfor, at sælger skal mødes af "*an impediment beyond his control*", som det følger af den autentiske ordlyd af CISG art. 79(1). Det er herefter afgørende, om en hindring er inden for eller uden for sælgers kontrol.¹⁷⁰

Kontrolansvaret bygger på en forudsætning om, at hver part har sin egen kontrolsfære, inden for hvilken parten må forventes at kunne kontrollere, hvad der sker. I den forbindelse omfatter sælgers kontrolsfære typisk sælgers egen sfære herunder eksempelvis egen organisation, finansielle forhold og personlige forhold. Sælgers interne forhold kan derfor som udgangspunkt ikke udgøre en ansvarsfritagende omstændighed. Omvendt kan sælger som udgangspunkt ikke kontrollere hændelser, der indtræder uden for sin kontrolsfære.¹⁷¹ Ansvarsfrihed må som følge heraf forudsætte, at hindringen er udefrakommende.¹⁷² En sådan udefrakommende hindring kan være ekstraordinær, men det er ikke en betingelse. Dette skyldes, at ansvarsfrihed alene er betinget af, at hindringen er uden for sælgers kontrol og ikke, hvorvidt den er ekstraordinær. En ikke-ekstraordinær begivenhed kan derfor efter omstændighederne også være ansvarsfritagende.¹⁷³

En afgrænsning af sælgers kontrolsfære er derfor nødvendig for at vurdere, hvornår en hindring er uden for sælgers kontrol og dermed ansvarsfritagende efter CISG art. 79(1). Her kan der skelnes mellem hindringer, der typisk er henholdsvis uden for og inden for sælgers kontrol.

¹⁷⁰ Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 381 f. og Folketingstidende 1988-89, Tillæg A, L 35, spalte 1092

¹⁷¹ Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1374 f., Ramberg, Jan & Herre, Johnny, *Internationella köplagen (CISG)*, s. 532 f. og Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 381 f.

¹⁷² Folketingstidende 1988-89, Tillæg A, L 35, spalte 1092, Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 384 og Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, s. 304

¹⁷³ Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, s. 304 og Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 381 f.

3.3.1 Hindringer, der typisk er uden for sælgers kontrol

Visse hindringer er generelt accepteret som værende uden for sælgers kontrolsfære, idet disse hindringer udgør en udefrakommende omstændighed. Her kan blandt andet nævnes naturkatastrofer, krig og andre menneskeskabte uroligheder samt offentligretlige indgreb, idet disse er kendetegnet ved, at de som udgangspunkt ikke har sin oprindelse i sælgers interne forhold.¹⁷⁴ Disse hindringer behandles nærmere nedenfor.

3.3.1.1 Naturkatastrofer og dårlige vejrforhold

Naturkatastrofer og dårligt vejr såsom oversvømmelser, jordskælv, tordenvejr, lyn, skovbrand og tørke anses som udgangspunkt for at være uden for sælgers typiske kontrolsfære.¹⁷⁵ Dette illustreres i CISG-online nr. 925, som er afsagt af U.S. District Court, the Northern District of Illinois den 6. juli 2004. I dommen påberåbte sælger sig ansvarsfrihed efter CISG art. 79(1) for vintervejr, som medførte, at havnen i St. Petersburg frøs til i november 2002.

I CISG-online nr. 925 havde en tysk sælger solgt brugte jernbaneskiner til en amerikansk køber, som skulle afskibes fra St. Petersburg i Rusland. Sælger kunne imidlertid ikke afskibe jernbaneskinerne fra St. Petersburg, da havnen frøs til i november 2002. Sælger nedlagde påstand om, at han var ansvarsfri for den indtrådte leveringsforsinkelse som følge af force majeure. Køber gjorde gældende, at det ikke kunne komme som en overraskelse for sælger, at havnen i St. Petersburg kunne fryse til i de russiske vintermåneder. Sælger anførte derimod, at vinteren i 2002 var den værste vinter i St. Petersburg i 60 år. Havnen i St. Petersburg frøs nemlig typisk først til i slutningen af januar, og i så fald kunne isbrydere også normalt sikre, at skibene kunne sejle ind og ud af havnen. Dog var det ikke muligt i vinteren 2002, da selv isbryderne sad fast i isen. Retten fandt, at sælgers påstand om force majeure ikke kunne afvises.

I dommen anførte sælger, at vintervejret i St. Petersburg var det værste i 60 år, og det medførte, at selv isbrydere ikke kunne komme igennem isen. Her fandt retten, at sælger var ansvarsfri, fordi sælgers påstand om force majeure ikke kunne afvises. Dette forudsatte således, at vintervejr var en hindring uden for sælgers kontrol. Afgørelsen er imidlertid kritiseret i den juridiske litteratur for at være et eksempel på homeward trend, hvor national ret anvendes til at løse internationale tvister. Dette er

¹⁷⁴ Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 206 f.

¹⁷⁵ Schlechtriem, Peter & Schwenger, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1377 f. og Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 206

i strid med CISG art. 7(1), hvorefter CISG skal fortolkes under hensyntagen til dens internationale karakter og behovet for at fremme ensartet anvendelse. I sagen var parterne enige om, at CISG fandt anvendelse, og at sælgers force majeure-påstand skulle vurderes efter CISG art. 79(1). Retten tilsluttede sig dog købers påstand om, at amerikansk retspraksis kunne anvendes som vejledning til fortolkningen af CISG art. 79, idet force majeure-bestemmelsen i national ret og CISG art. 79 var enslydende. Herefter anvendte retten kun retspraksis vedrørende national lovgivning med henblik på at vurdere, om sælger var ansvarsfri. Afgørelsen er som følge heraf omtalt som ”*the worst decision in 25 years*”.¹⁷⁶ Dog antages det også af kritikkerne af afgørelsen, at vintervejret, som medførte, at havnen i St. Petersburg frøs til, var uden for sælgers kontrol. Udfaldet af afgørelsen var dermed ikke nødvendigvis fejlagtigt, fordi den var truffet under anvendelse af national ret.¹⁷⁷ Det må antages at være i overensstemmelse med kontrolansvaret i CISG art. 79(1), at vintervejr er uden for sælgers kontrol. I den forbindelse må det nok forudsættes, at vinterkulde ikke i sig selv udgør en naturkatastrofe, men derimod dårligt vejr.

I CISG-online nr. 1412 afsagt af en kinesisk voldgift (CIETAC) den 30. november 1997 blev oversvømmelser anset for at være en hindring uden for sælgers kontrol.

I CISG-online nr. 1412 havde sælger indgået en aftale med køber om salg af 40 containere appelsiner på dåse. Appelsinplantager i Hunan-provinsen i Kina blev imidlertid oversvømmet som følge af store regnskyl, hvilket medførte, at en stor del af høsten gik tabt. Sælgers leverandør kunne derfor ikke producere den nødvendige mængde appelsiner på dåse. Sælger gjorde på baggrund heraf gældende, at oversvømmelserne udgjorde force majeure efter CISG art. 79(1). Voldgiftsretten fandt imidlertid ikke, at betingelserne for ansvarsfrihed efter CISG art. 79(1) var opfyldt, fordi hindringen både var forudsigelig og overvindelig.

Voldgiftsretten udtalte, at oversvømmelserne udgjorde en naturkatastrofe. Imidlertid fandt voldgiftsretten ikke, at betingelserne for ansvarsfrihed var opfyldt, fordi hindringen hverken var uforudsigelig eller uovervindelig. Oversvømmelserne i Hunan-provinsen måtte derfor forudsætningsvist være anerkendt af voldgiftsretten som en hindring uden for sælgers kontrol, da den manglende

¹⁷⁶ Lookofsky, Joseph & Flechtner, Harry, *Nominating Manfred Forberich: The Worst CISG Decision in 25 Years?*, s. 199 ff.

¹⁷⁷ Ibid., s. 206

ansvarsfritagelse var begrundet i betingelserne om uforudsigelighed og uovervindelighed. Retspraksis understøtter således, at naturkatastrofer og dårligt vejr kan udgøre en hindring uden for sælgers kontrol.

3.3.1.2 Krig og andre lignende menneskeskabte uroligheder

Krig, terrorisme, oprør og andre lignende menneskeskabte uroligheder anses som udgangspunkt for at udgøre en hindring uden for sælgers kontrol.¹⁷⁸ Dette ses også i CISG-online nr. 1777 afsagt af U.S. District Court, the Southern District of New York den 20. august 2008, hvor retten fandt, at Irak-krigen udgjorde en hindring uden for parternes kontrol.

CISG-online nr. 1777 angik levering af akrylgarn fra en spansk sælger til en køber i form af den irakiske stat. Aftalen var indgået den 18. juli 2001 og underlagt FN's Olie-For-Mad-program. Herefter kunne Irak på trods af sanktioner mod landet få lov til at sælge olie mod at indsætte midlerne på en deponeringskonto til indkøb af nødhjælp - herunder akrylgarn. Betalingen fra deponeringskontoen til sælger forudsatte blandt andet, at der blev udstedt en remburs til sælger. En forudsætning for betaling var herefter, at en uafhængig inspektør skulle sikre, at leveringen af nødhjælp faktisk ankom til Irak.

I februar og marts 2003 havde sælger afskibet leveringer til Irak. Den 18. marts 2003 blev alt FN-personale, herunder de førømtalte inspektører, imidlertid evakueret som følge af en forestående trussel om krig. Inspektion af leveringerne kunne herefter ikke gennemføres. Den 19. marts 2003 brød Irak-krigen ud ved bombningen af Bagdad. Sælger gjorde gældende, at køber var erstatningsansvarlig for sælgers tab, idet den irakiske stat ikke havde opfyldt sine forpligtelser i henhold til aftalen til at varetage inspektion og modtagelse af levering af garnet. Retten fandt imidlertid ikke, at køber havde misligholdt aftalen.

I sagen gjorde sælger gældende, at køber i form af den irakiske stat havde misligholdt aftalen ved ikke at muliggøre inspektion og accept af varerne. Dette skyldtes, at inspektion og accept af levering var en forudsætning for betaling i henhold til kontrakten, idet kontrakten var underlagt FN's Olie-for-Mad-program. Imidlertid var de delegerede inspektører blevet evakueret som følge af frygten for deres sikkerhed og Irak-krigens udbrud den 19. marts 2003. Retten fandt imidlertid ikke, at køber var

¹⁷⁸ Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 206 ff. og Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1377 f.

i misligholdelse, men at det derimod var sælger selv, som ikke havde opfyldt sine forpligtelser i henhold til kontrakten. Eftersom sagen angik en påstand om købers misligholdelse, blev sælgers misligholdelse af aftalen ikke behandlet yderligere. Retten udtalte dog generelt, at krigen og urolighederne i Irak, som medførte, at inspektion og accept af varerne var umulig, var en uforudset begivenhed uden for parternes kontrol. Krig og andre lignende menneskeskabte uroligheder må således være en udefrakommende hindring uden for sælgers kontrolsfære.

3.3.1.3 Offentligretlige indgreb

Offentligretlige indgreb såsom import- og eksportforbud samt embargo kan udgøre hindringer for opfyldelse af aftalen. I praksis ses det også, at offentligretlige indgreb er uden for sælgers kontrol.¹⁷⁹ Til illustration kan der henvises til CISG-online nr. 1645 afsagt af en voldgift i New York, USA, den 23. oktober 2007. Afgørelsen angik, hvorvidt sælger som følge af et importforbud i Rumænien var ansvarsfri efter CISG art. 79(1).

CISG-online nr. 1645 angik køb af kylling fra en amerikansk sælger til en rumænsk køber. Opfyldelsen af aftalen blev imidlertid hindret som følge af indførelsen af et uvarslet importforbud mod kylling til Rumænien efter et udbrud af fugleinfluenza. Retten udtalte, at importforbuddet var uden for sælgers kontrol. Køber foreslog dog som alternativ opfyldelsesforanstaltning, at sælger skulle levere til en lokation uden for Rumænien. Dette nægtede sælger imidlertid, som i stedet solgte kyllingen til anden side. Retten fandt derfor, at betingelserne for ansvarsfrihed efter CISG art. 79(1) ikke var opfyldt under henvisning til, at hindringen ikke var uovervindelig.

I afgørelsen udtalte voldgiftsretten, at indførelsen af det rumænske importforbud mod kylling uden varsel var en hindring uden for sælgers kontrol. I den forbindelse gjorde voldgiftsretten endvidere gældende, at det ikke var rimeligt, at risikoen for indførelsen af importforbuddet påhvilede sælger. Sælger var dog ikke ansvarsfri, da de øvrige betingelser i CISG art. 79(1) ikke var opfyldt. Tilsvarende ses i ovenfor nævnte CISG-online nr. 435, hvor voldgiftsretten udtalte, at et eksportforbud på kul fra Ukraine udgjorde en hindring uden for sælgers kontrol. Imidlertid var sælger i afgørelsen ikke

¹⁷⁹ UNCITRAL *Digest*, s. 377, para. 16

ansvarsfri, da forudsigelighedsbetingelsen ikke var opfyldt. I den juridiske litteratur er offentligretlige indgreb tillige generelt anerkendt som værende en hindring uden for sælgers typiske kontrolsfære.¹⁸⁰

Det må dog forudsættes, at det er en betingelse for, at et offentligretligt indgreb er ansvarsfritagende, at det pålægges generelt. Er der således tale om en foranstaltning fra en offentlig myndighed, som kun hindrer opfyldelse for den pågældende sælger som følge af dennes adfærd, må hindringen antages at være inden for sælgers kontrol. Det vil eksempelvis være tilfældet, hvis det offentligretlige indgreb er et resultat af sælgers lovbrud. Undtagelse hertil må antages at forekomme, såfremt den offentlige myndigheds indgreb uretmæssigt er pålagt sælger.¹⁸¹

Offentligretlige indgreb såsom import- og eksportforbud udgør således som udgangspunkt en hindring uden for sælgers kontrol, såfremt de pålægges generelt.

3.3.2 Hindringer, der typisk er inden for sælgers kontrol

Sælgers typiske kontrolområde er sælgers egen sfære i form af sin organisation herunder eget personale, leverandører og finansielle forhold. Sælger bærer således som udgangspunkt risikoen for at kunne skaffe og levere varen til køber, hvilket kan betegnes som indkøbsrisikoen.¹⁸² Dette skyldes, at sælger har bestemmelsesretten og dermed en betydelig grad af kontrol i forhold til at indrette sin organisation og lede og fordele arbejdet. Sælger er som følge heraf forpligtet til at indrette sin virksomhed på forsvarlig vis og træffe de nødvendige foranstaltninger, som sikrer, at sælger kan opfylde aftalen rettidigt og korrekt.¹⁸³ Sælger er derfor som udgangspunkt ansvarlig for hindringer, der kan henføres til forhold internt i virksomheden, idet sælger ved tilrettelæggelsen af sin organisation kunne have indrettet sig på at overvinde eller undgå hindringer, som afbryder den almindelige drift.¹⁸⁴ Sælger er derfor som hovedregel ansvarlig for hindringer, der opstår inden for sin egen sfære, uanset om hindringens opståen kan bebrejdes sælger herunder sælgers personale eller leverandører.¹⁸⁵

¹⁸⁰ Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1378 f. og Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 206 f.

¹⁸¹ Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 211 f.

¹⁸² Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1375 og s. 1381 f. og Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 381 f.

¹⁸³ Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 381

¹⁸⁴ Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 167 f. og Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1379

¹⁸⁵ Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 382

Til eksemplificering af omfanget af sælgers kontrolsfære, kan der henvises til dom nr. 905 afsagt af Court of Appeal i Storbritannien den 25. juli 2013.¹⁸⁶ I dommen fandt CISG ikke anvendelse, men ansvarsfriheden blev vurderet i forhold til en aftalt force majeure-klausul. Herefter var en part fritaget for ansvar for forsinkelse, når "[...] the delay(s) was not within the reasonable control of the Charterers or Owners or their respective servants or agents".¹⁸⁷ Indholdet af force majeure-klausulen stemte således overens med det hjemlede kontrolansvar i CISG art. 79(1), hvorfor afgørelsen anvendes som et fortolkningsbidrag til forståelsen heraf.

I dom nr. 905 havde Trafigura antaget Great Elephant til at stille et skib til rådighed til lastning af én million tønder olie fra en olieterminal i Nigeria. En operatør af olieterminalen skulle varetage lastningen af skibet for Trafigura. På grund af frygt for tyveri af olie forlangte de nigerianske myndigheder, at der udstedtes en myndighedsgodkendelse, samt at en officiel repræsentant var til stede ved lastningen af skibe med henblik på at verificere den egentlige lastede mængde olie. Da skibet ankom til olieterminalen, var der imidlertid ingen myndighedsrepræsentant til stede. Olieterminalsoperatøren kontaktede derfor selv myndighedskontoret i Port Harcourt og fik en mundtlig tilladelse til at påbegynde lastningen. Den officielle kommunikationskanal for udstedelse af godkendelser var imidlertid mellem olieterminalsoperatørens kontor og myndighedskontoret i Lagos.

Lastningen af skibet påbegyndtes på baggrund af den mundtlige tilladelse, selvom en repræsentant fra det nigerianske olieministerie ikke var til stede. Da myndighedsrepræsentanten efterfølgende ankom, anmodede olieterminalsoperatørens kontor i Lagos om en skriftlig godkendelse til lastningen fra myndighedskontoret i Lagos. Myndighedsrepræsentanten på olieterminalen kunne imidlertid ikke udskrive godkendelsen fra myndighedskontoret i Lagos på grund af en computerfejl.

Myndighedskontoret i Lagos tilbagekaldte efterfølgende tilladelsen som følge af, at lastningen var sket uden den nødvendige myndighedsgodkendelse. Dette medførte, at skibet blev tilbageholdt af de nigerianske myndigheder i halvanden måned med mulighed for frigivelse ved betaling af en bøde på USD 12 millioner. Dog var der ikke hjemmel til at udstede bøden i national lovgivning. Trafigura betalte på trods heraf bøden.

¹⁸⁶ Bortolotti, Fabio & Ufot, Dorothy, *Hardship and Force Majeure in international commercial contracts*, s. 86 f.

¹⁸⁷ Dom nr. 905, præmis 13

Great Elephant forlangte, at Trafigura betalte en fastsat bod som følge af, at Great Elephant ikke kunne anvende skibet under tilbageholdelsen. Trafigura påberåbte sig imidlertid den aftalte force majeure-klausul, hvor ansvarsfrihed beroede på, om forsinkelse var inden for eller uden for partens kontrol. Retten fandt ikke, at betingelserne for ansvarsfrihed var opfyldt, da tilbageholdelsen på grund af olieterminalsoperatørens handlinger var inden for Trafiguras kontrol.

Trafigura havde antaget olieterminalsoperatøren som agent, hvorfor adgangen til ansvarsfrihed skulle vurderes efter force majeure-klausulen i aftalen mellem Trafigura og Great Elephant. Sagen angik derfor, hvorvidt tilbageholdelsen af skibet var uden for olieterminalsoperatørens kontrol og dermed ansvarsfritagende for Trafigura.

Olieterminalsoperatøren gennemførte lastningen af skibet uden en officiel myndighedsgodkendelse og tilstedeværelse af en myndighedsrepræsentant, hvilket var i strid med de lokale retningslinjer. Retten fandt derfor, at olieterminalsoperatøren havde valgt en mere risikofyldt tilgang ved at få en mundtlig godkendelse fra myndighedskontoret i Port Harcourt frem for at søge om en skriftlig godkendelse via de officielle kommunikationskanaler til myndighedskontoret i Lagos. Valget om at anvende en risikofyldt fremgangsmåde fremfor at følge den sædvanlige procedure fandtes derfor at være inden for olieterminalsoperatørens kontrolsfære. Tilbageholdelsen var dermed et resultat af, at olieterminalsoperatøren ikke havde overholdt de lokale procedureregler for eksport af olie, hvilket netop var inden for hans kontrolsfære.

Trafigura påstod, at den lange tilbageholdelse var uden for deres kontrol, selvom olieterminalsoperatøren ikke havde overholdt de lokale regler. Trafigura gjorde gældende, at den lange tilbageholdelse skyldtes bøden på USD 12 millioner fra de nigerianske myndigheder, som var i strid med national lovgivning. Retten fandt dog, at dette var uden betydning, idet myndighederne lovligt kunne have iværksat en undersøgelse af hændelsen og dermed tilbageholdt skibet i en vis tid. Der var derfor den fornødne årsagssammenhæng mellem tilbageholdelsen af skibet og tilsidesættelsen af de lokale regler.

Retten udtalte også, at olieterminalsoperatøren ikke nødvendigvis havde handlet culpøst, idet han havde fået en mundtlig tilladelse til at påbegynde lastningen. Dog var skyldsspørgsmålet imidlertid uden betydning, da kontrolansvaret indebar, at en part var ansvarlig for hindringer inden for egen kontrolsfære, uanset om hindringen kunne bebrejdes parten eller ej.

Betingelserne i force majeure-klausulen var derfor ikke opfyldt, idet valget om at tilsidesætte de lokale procedureregler og den deraf følgende risiko var inden for olieterminalsoperatørens kontrolsfære. Trafigura var som følge heraf ansvarlig for tilbageholdelsen af skibet.

I forlængelse heraf udtalte retten, at "[...] *the concept of being "beyond [a corporate person's] control" sets a comparative high hurdle since corporations usually do have a significant measure of control over their business*".¹⁸⁸ Retten bekræftede således, at en sælger ofte har en betydelig kontrol over sin egen organisation. Dette medfører, at de fleste hindringer typisk vil være inden for sælgers kontrol, hvilket fastsætter en relativ høj tærskel for, hvornår en hindring i sælgers egen organisation kan være ansvarsfritagende. Ansvarsfrihed må dog antages at kunne foreligge, såfremt hindringer, der opstår i sælgers egen organisation, skyldes udefrakommende begivenheder.¹⁸⁹

I det følgende vil typiske hindringer, som opstår i sælgers egen organisation, gennemgås med henblik på at klarlægge, hvornår hindringen kan være inden for og uden for sælgers kontrol.

3.3.2.1 Ansvar for eget personale

Det må i forlængelse af ovenstående forudsættes, at sælger har kontrol over eget personale, hvorfor han må sikre sig tilstrækkelig arbejdskraft. Dog må dette udgangspunkt forventes at skulle modificeres, såfremt manglen på arbejdskraft er en følge af en udefrakommende hindring. Et eksempel herpå kan være et virusudbrud i form af omfattende epidemi eller pandemi i modsætning til enkelte sygdomstilfælde i sælgers organisation.¹⁹⁰

Arbejdskonflikter herunder strejke og lockout kan udgøre en hindring for sælgers opfyldelse af aftalen. Det må være afgørende for afgrænsningen af sælgers kontrolsfære, om arbejdskonflikten kun rammer sælgers organisation eller påvirker en hel branche. Her antages det, at interne arbejdskonflikter som udgangspunkt er en del af sælgers risiko i forhold til eget personale, mens de generelle

¹⁸⁸ Dom nr. 905, præmis 25

¹⁸⁹ Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 167 f. og Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1379

¹⁹⁰ Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1379 f. og Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 167 f.

arbejdskonflikter derimod må forudsættes at være uden for sælgers kontrol.¹⁹¹ Dette illustreres også i førnævnte CISG-online nr. 435, hvor sælger blandt andet påberåbte sig en strejke blandt minearbejdere som en ansvarsfritagende hindring efter CISG art. 79(1). Voldgiftsretten fandt dog ikke, at sælger var ansvarsfri, da han allerede var i misligholdelse ved strejkens indtræden. I den forbindelse omtalte voldgiftsretten strejken som en senere force majeure-begivenhed. Det må derfor forudsættes, at voldgiftsretten anerkendte strejken som en hindring uden for sælgers kontrol. Her må det også lægges til grund, at det var tale om en generel strejke, da strejken fandt sted blandt de ukrainske minearbejdere.

Endvidere er sælger som udgangspunkt også ansvarlig for sine ansattes handlinger og undladelser.¹⁹² Sælger kan ikke herved undgå ansvar ved at bevise, at han har udvist omhu ved ansættelsen og instrueringen af personalet, eller at personalet har handlet i strid med instruktioner.¹⁹³ Der er imidlertid uenighed i den juridiske litteratur om, hvorvidt sælger er ansvarlig for sit personales helt abnorme handlinger. Uenigheden angår således afgrænsningen af sælgers kontrolsfære og er en konsekvens af, at CISG art. 79(1) i vid udstrækning er åben for fortolkning.¹⁹⁴ Her gøres på den ene side gældende, at sælger ikke er ansvarlig for personalets helt abnorme handlinger såsom forsættelig sabotage, brandstiftelse og lignende. Uden for helt abnorme handlinger falder eksempelvis tyveri, som sælger i så fald vil være ansvarlig for.¹⁹⁵ På den anden side gøres det gældende, at sælgers personales abnorme handlinger såsom kriminalitet og sabotage er inden for sælgers kontrolsfære.¹⁹⁶ Selvom det kan synes strengt, at sælger er ansvarlig for sit personales helt abnorme handlinger, så må det forudsættes, at det er en del af sælgers kontrolsfære. Det skyldes, at sælger må være nærmest til at bære risikoen herfor, eftersom sælger har bestemmelsesretten i forhold til udvælgelsen og ansættelsen af sit personale. Ansvar for eget personale må derfor forudsættes at være et strengt ansvar, der omfatter enhver handling og undladelse. Der er således tale om en høj tærskel for, hvornår en hindring i sælgers egen organisation er uden for sælgers kontrol.

¹⁹¹ Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 169 f. og Schlechtriem, Peter & Schwenger, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1380 f.

¹⁹² Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, s. 304

¹⁹³ Schlechtriem, Peter & Schwenger, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1379 f. og Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 167 f.

¹⁹⁴ Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 382, Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 167 ff. og Schlechtriem, Peter & Schwenger, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1380

¹⁹⁵ Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 167 ff.

¹⁹⁶ Schlechtriem, Peter & Schwenger, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1380

Overordnet er sælgers eget personale en del af hans kontrolsfære, hvorfor han er ansvarlig for mangel på arbejdskraft, interne arbejdskonflikter samt sine ansattes handlinger og undladelser. Er hindringen imidlertid en følge af en udefrakommende hindring såsom et omfattende virusudbrud eller generelle arbejdskonflikter, må dette være uden for sælgers kontrol.

3.3.2.2 Prisstigninger

Prisstigninger er en almindelig risiko ved køb og salg og en del af sælgers indkøbsrisiko. Prisstigninger anses derfor som udgangspunkt for at være inden for sælgers kontrol.¹⁹⁷ Dette udgangspunkt modificeres dog, hvis fremskaffelsen eller produktionen af varen på grund af prisstigninger er blevet så dyr, at det vil være urimeligt for sælger at opfylde aftalen. Prisstigningen skal i så fald være af en sådan karakter, at den overstiger offergrænsen.¹⁹⁸

I praksis ses flere eksempler, hvor sælger har forsøgt at påberåbe sig ansvarsfrihed efter CISG art. 79(1) på baggrund af prisstigninger. Imidlertid overstiger prisstigninger på op til 100 procent ikke offergrænsen, og sælger må i spekulative handler forvente i hvert fald en tredobling af markedsprisen.¹⁹⁹ Dette illustreres i CISG-online nr. 261 afsagt af Oberlandesgericht Hamburg den 28. februar 1997, hvor en tysk sælger skulle levere jern-molybdæn fra Kina til en engelsk køber. Parterne havde aftalt en klausul, hvorefter sælger ikke var ansvarlig som følge af force majeure. Retten fandt dog, at denne klausul ikke efter dens ordlyd havde et videre anvendelsesområde end CISG art. 79, hvorfor betingelserne i CISG art. 79 skulle opfyldes. Sælger modtog ikke leveringen fra sin leverandør, hvorefter han ikke kunne levere. Sælger måtte derfor skaffe varen andetsteds. Prisen på jern-molybdæn var imidlertid tredobbelt efter aftalens indgåelse. På trods heraf fandt retten ikke, at offergrænsen var oversteget. Her lagde retten vægt på, at der var tale om en spekulativ handel.

Det ses således, at offergrænsen er høj, og at sælger må bære risikoen for relativt store prisstigninger. Undtagelsen til udgangspunktet om, at prisstigninger er inden for sælgers kontrol, er således snæver. Tilsvarende vil sælgers pengemangel som følge af eksempelvis prisstigninger heller ikke være uden

¹⁹⁷ Lookofsky, Joseph, *Understanding the CISG*, s. 164 f. og UNCITRAL *Digest*, s. 376 f., para. 15

¹⁹⁸ Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1384 f.

¹⁹⁹ Ibid.

for sælgers kontrolsfære. Pengemangel er derfor som udgangspunkt heller ikke en ansvarsfritagende hindring.²⁰⁰

3.3.2.3 Leverandørsvigt

Leverandørsvigt ses ofte påberåbt som en hindring efter CISG art. 79. I CISG art. 79 opstilles en sondring mellem en almindelig leverandør i CISG art. 79(1) og en antaget tredjemand i CISG art. 79(2).²⁰¹ Vurderingen af, hvornår tredjemand er antaget, er vanskelig og har givet anledning til diskussion.²⁰² I det følgende gennemgås sælgers ansvar ved svigt fra en almindelig leverandør og en antaget tredjemand.

3.3.2.3.a En almindelig leverandør

I tilfælde af leverandørsvigt fra en almindelig leverandør, vurderes sælgers ansvar ud fra CISG art. 79(1). Ved en almindelig leverandør forstås sælgers leverandører, som hjælper med at opfylde aftalen eller skaber en forudsætning for, at sælger kan levere eksempelvis ved at forsyne sælger med råvarer eller halvfabrikant.²⁰³ En almindelig leverandør leverer således som udgangspunkt løbende til sælger uden, at leverancen kan henføres til den pågældende køber.²⁰⁴

Sælger er som udgangspunkt ansvarlig for svigt fra en almindelig leverandør. Dette er en følge af indkøbsrisikoen, hvorefter sælger er ansvarlig for at skaffe varen til køber. Herefter forudsættes det således, at en almindelig leverandør er en del af sælgers kontrolsfære.²⁰⁵ I den forbindelse er sælger også den, der bedst kan forebygge eller minimere risikoen for leverandørsvigt.²⁰⁶ Det forekommer derudover også rimeligt at lade sælger være ansvarlig for sin almindelige leverandørs misligholdelse, da sælger sædvanligvis vil have mulighed for at rette et regreskrav mod sin leverandør.²⁰⁷

²⁰⁰ Lookofsky, Joseph, *Understanding the CISG*, s. 164 og Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1381 f.

²⁰¹ Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 385 og Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, s. 305

²⁰² Folketingstidende 1988-89, Tillæg A, L 35, spalte 1093 f. og Lookofsky, Joseph, *Understanding the CISG*, s. 168

²⁰³ Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1386 f. og CISG Advisory Council Comment no. 7, para. 25

²⁰⁴ Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 386 og Folketingstidende 1988-89, Tillæg A, L 35, spalte 1094

²⁰⁵ Andersen, Mads Bryde, *Lærebog i Obligationsret I*, s. 311 og Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1386 f.

²⁰⁶ Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1386 f. og CISG Advisory Council Comment no. 7, para. 25

²⁰⁷ Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1383 f.

Flere afgørelser illustrerer også, at leverandørsvigt fra en almindelig leverandør er en del af sælgers indkøbsrisiko. I ovenfor nævnte CISG-online nr. 261 havde en tysk sælger ikke modtaget jern-molybdæn fra sin egen kinesiske leverandør. Her udtalte retten, at sælger selv bærer risikoen for modtagelsen af varer fra sin almindelige leverandør, også selvom leverandørens handling var uforudsigelig og et kontraktbrud. Sælger var derfor ansvarlig for sin leverandørs manglende levering. Tilsvarende ses i CISG-online nr. 187 afsagt af en tysk voldgift den 21. marts 1996.

I CISG-online nr. 187 havde en sælger fra Hong Kong og en tysk køber indgået aftale om levering og distribution af kinesiske varer, og parterne indgik løbende separate aftaler. Imidlertid kunne sælgers leverandør på baggrund af økonomiske vanskeligheder ikke levere til sælger, hvorefter sælger ikke opfyldte aftalen med køber. Voldgiftsretten udtalte blandt andet, at et erstatningskrav fra køber mod sælger ikke var udelukket efter CISG art. 79(1), da økonomiske vanskeligheder hos sælgers kinesiske leverandør lå inden for sælgers kontrol.

Her fandt voldgiftsretten, at den manglende levering fra sælgers almindelige leverandør, som følge af pengemangel, var inden for sælgers kontrol. Afgørelserne illustrerer således, at manglende levering fra sælgers almindelige leverandører som udgangspunkt er inden for sælgers kontrolsfære og dermed ikke ansvarsfritagende efter CISG art. 79(1).

Udover forsinkelse eller manglende levering fra en almindelig leverandør omfatter sælgers kontrolsfære også den almindelige leverandørs mangelfulde levering.²⁰⁸ Dette ses i CISG-online nr. 396 afsagt af den tyske Højesteret den 24. marts 1999.

I CISG-online nr. 396 skulle en tysk sælger levere voks til vinflasker til en australsk køber. Voksen skulle forhindre vinen i at tørre ud og forhindre infektion. Sælger videresendte voksen fra sin leverandør og fungerede derfor kun som mellemmand. Imidlertid var voksen defekt, hvilket medførte et stort tab med hensyn til de vine, som var blevet behandlet med voksen. Retten fandt, at leverandørens mangelfulde levering var inden for sælgers kontrol, hvorfor han var ansvarlig herfor.

²⁰⁸ Lookofsky, Joseph, *Understanding the CISG*, s. 162

I dommen fandt den tyske Højesteret efter en vurdering af sælgers kontrolsfære, at leverandørens mangelfulde levering var en del af sælgers indkøbsrisiko, hvorfor han ikke kunne påberåbe sig CISG art. 79(1).

Dog ses én afgørelse, hvor en voldgiftsret fandt, at sælger var ansvarsfri som følge af sin leverandørs mangelfulde levering.²⁰⁹ I CISG-online nr. 557 afsagt af Tribunal de Commerce de Besançon den 19. januar 1998 skulle en fransk sælger levere judodragter til en schweizisk køber. Efter køber havde modtaget dragterne, begyndte han at modtage klager fra sine kunder, fordi dragterne krympede kraftigt under vask. Voldgiftsretten fandt, at der var tale om en væsentlig mangel, hvorefter køber som udgangspunkt var berettiget til at hæve kontrakten og kræve erstatning. Dog udtalte voldgiftsretten, at sælgers misligholdelse skyldtes en hindring uden for sælgers kontrol, da varerne var produceret af en tredjemand. Afgørelsen er derfor i modstrid med den ovenfor gennemgåede praksis, hvor leverandørsvigt netop var inden for sælgers kontrol. Derudover lagde voldgiftsretten også vægt på, at sælger var i god tro, hvilket ikke ses at være et hensyn i de andre domme. Afgørelsen afviger således fra øvrig praksis, og der kan argumenteres for, at afgørelsen er lempelig, da udgangspunkt om, at sælger er ansvarlig for almindelig leverandørsvigt, fraviges.

Ud fra praksis må det kunne lægges til grund, at en almindelig leverandørs misligholdelse som udgangspunkt er en del af sælgers indkøbsrisiko og dermed inden for sælgers kontrol. Dog vil sælger ikke i alle tilfælde være ansvarlig for leverandørsvigt fra en almindelig leverandør.²¹⁰ I situationer hvor en almindelig leverandør rammes af en hindring, som er uden for leverandørens kontrol, såsom krig, eksportforbud og generelle arbejdskonflikter, kan sælger blive ansvarsfri.²¹¹ Det kan således siges, at selvom sælgers sfære udvides til også at omfatte sin almindelig leverandør, udstrækkes kontrolansvaret dog ikke i en sådan grad, at den også omfatter udefrakommende hindringer, som rammer leverandøren. Imidlertid må det antages, at den høje tærskel for, hvornår en hindring er uden for sælgers kontrol, medfører, at de fleste hindringer hos leverandøren alligevel ikke er ansvarsfritagende for sælger.

²⁰⁹ UNCITRAL *Digest*, s. 375, para. 8

²¹⁰ Honnold, John O., *Uniform Law for International Sales under the CISG*, s. 635 f.

²¹¹ Schlechtriem, Peter & Schwenzler, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1387

3.3.2.3.b En antaget tredjemand

En sælger, der er i misligholdelse på grund af [...] *a failure by a third person whom he has engaged to perform the whole or a part of the contract [...]*”, kan blive ansvarsfri efter CISG art. 79(2).²¹² Det afgørende for, om CISG art. 79(2) finder anvendelse er, at tredjemand helt eller delvist er antaget til at opfylde aftalen. En tredjemand er antaget, hvis han reelt er forskellig fra sælger og ikke hører under sælgers organisatoriske sfære, men kun under hans ansvar.²¹³ Det er i den forbindelse generelt forudsat, at en tredjemand, som er antaget efter aftalens indgåelse og med henblik på at opfylde den konkrete forliggende kontrakt, kan være omfattet af CISG art. 79(2).²¹⁴ Det er således forskelligt fra en almindelig leverandør, som løbende leverer til sælger uden, at leverancen kan henføres til den pågældende køber.²¹⁵ Det gøres i øvrigt i den juridiske litteratur gældende, at anvendelsesområdet for bestemmelsen skal fortolkes indskrænkende.²¹⁶

Førend sælger kan blive ansvarsfri for tredjemands misligholdelse, skal både sælger selv og tredjemand være fritaget efter CISG art. 79(1), jf. CISG art. 79(2)(a) og (b). Der er således tale om et dobbelt kvalifikationskrav, som skærper sælgers ansvar i forhold til ansvaret for en almindelig leverandør.²¹⁷ Dette skyldes, at sælgers ansvar ikke skal kunne lempes ved at overlade opfyldelsen af aftalen til en tredjemand.²¹⁸ Det skærpede ansvar i CISG art. 79(2) består dermed i, at sælger skal bevise, at alle betingelserne for ansvarsfrihed er opfyldt for både sælger og tredjemand. Svigter sælgers almindelige leverandør, skal sælger derimod bevise, at leverandøren rammes af en udefrakommende hindring, og at betingelserne for ansvarsfrihed i øvrigt kun er opfyldt for ham selv. Bevisbyrden må derfor være svære for sælger at løfte, hvis der er tale om en antaget tredjemand efter CISG art. 79(2).

²¹² CISG art. 79(2)

²¹³ Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 363 og Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1385

²¹⁴ Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 364, Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1386, UNCITRAL *Digest*, s. 378, para. 21 og Folketingstidende 1988-89, Tillæg A, L 35, spalte 1093

²¹⁵ Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 386 og Folketingstidende 1988-89, Tillæg A, L 35, spalte 1094

²¹⁶ Lookofsky, Joseph, *Understanding the CISG*, s. 168 og Honnold, John O., *Uniform Law for International Sales under the CISG*, s. 634 f.

²¹⁷ Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1387 f.

²¹⁸ Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 363 og Ramberg, Jan & Herre, Johnny, *Internationella köplagen (CISG)*, s. 536

3.3.2.4 Nedbrud i maskinel og udstyr samt brand

Et nedbrud i maskinel eller udstyr vil som udgangspunkt være inden for sælgers kontrolsfære. Tilsvarende gør sig gældende, hvis der på grund af forhold i sælgers virksomhed opstår brand, som hindrer opfyldelse eksempelvis som følge af en ledningskortslutning. Er nedbruddet i maskinel og udstyr eller branden derimod et resultat af en udefrakommende hindring, må udgangspunktet imidlertid være anderledes. Er branden for eksempel en følge af en omfattende naturbrand i området eller et lynnedslag, der medfører, at sælgers fabrik eller råvarelager går til grunde, antages det, at hindringen er uden for sælgers kontrol. Det samme må gælde, hvis et nedbrud i maskinel og udstyr eller branden er en følge af tredjemands handlinger såsom en pyroman. Dog må dette udgangspunkt modificeres, såfremt hindringen kan tilskrives sælgers utilstrækkelige organisation, tilsyn eller sikkerhedsforanstaltninger. I så fald vil hindringen kunne henføres til sælgers kontrolsfære og dermed ikke være ansvarsfritagende.²¹⁹

I CISG-online nr. 4614 afsagt af Oberlandesgericht Düsseldorf den 4. juli 2019 var sælger ansvarsfri efter brand hos sælgers leverandør af blomsterløg.

I CISG-online nr. 4614 skulle sælger levere én million blomsterløg af firkløverplanten Iron Cross til køber. En brand hos sælgers leverandør, som var eneproducent af blomsterløgene, ødelagde imidlertid cirka 90% af sælgers høst af blomsterløg af den aftalte art. Retten fandt, at betingelserne for ansvarsfrihed efter CISG art. 79(1) var opfyldt.

Retten udtalte, at det ikke var muligt at fastlægge årsagen til branden hos sælgers almindelige leverandør. På trods heraf fandt retten, at branden var uden for sælgers kontrol. Det må dog være afgørende for sælgers ansvarsfrihed, hvorvidt årsagen til branden i forhold til leverandøren var en udefrakommende hindring.²²⁰ Den manglende stillingtagen hertil kan derfor anses for at være en lempelig vurdering af sælgers kontrolsfære.

Udgangspunktet må derfor være, at nedbrud i maskinel og udstyr eller brand er inden for sælgers kontrol. Det må antages, at disse hindringer kun vil være uden for sælgers kontrol, hvis nedbruddet

²¹⁹ Ramberg, Jan & Herre, Johnny, *Internationella köplagen (CISG)*, s. 534, Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 167 f. og s. 209 f. og Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1379

²²⁰ Afsnit 3.3.2.3.a En almindelig leverandør

eller branden skyldes en udefrakommende hindring. Der er således tale om en høj tærskel for, hvornår et nedbrud i maskinel og udstyr eller brand er uden for sælgers kontrol.

3.4 Uforudsigelig hindring

Efter den tredje kumulative betingelse, er det en forudsætning for ansvarsfrihed, at sælger "[...] *could not reasonably be expected to have taken the impediment into account at the time for conclusion of the contract*[...]"²²¹ Sælger kan således blive ansvarlig for en hindring, selvom denne er uden for hans kontrol, hvis sælger på tidspunktet for aftalens indgåelse med rimelighed kunne forventes at have taget hindringen i betragtning. I vurderingen af, om forudsigelighedsbetingelsen er opfyldt, er det afgørende, om en fornuftig sælger i samme situation ville have forudset hindringen. Der tages i denne vurdering udgangspunkt i aftalen, tidspunktet for aftalens indgåelse, hvor og hvornår, der skal ske opfyldelse samt eventuelle branchesædvaner.²²² Har sælger ikke taget forbehold for en forudsigelig hindring, må sælger have påtaget sig risikoen for opfyldelsen af aftalen til trods for hindringens indtræden.²²³

De fleste hindringer som for eksempel krig, brand, uvejr, og handelsrestriktioner er forekommet før og kan forventes at forekomme igen i fremtiden, hvorfor de fleste hindringer i princippet er forudsigelige. Især i det nyere, moderne informationssamfund vil flere hindringer i stigende grad kunne antages at være forudsigelige. Forudsigelighedsbetingelsen forudsættes derfor i den juridiske litteratur for at være den sværeste betingelse for sælger at opfylde.²²⁴

Visse hindringer forekommer med en vis statistisk sandsynlighed og regelbundenhed, hvorfor de ikke vil være uforudsigelige. Her kan blandt andet nævnes dårligt vejr og influenzaepidemi. I modsætning hertil vil hindringer, som forekommer sjældent og uventet som udgangspunkt være uforudsigelige for sælger såsom krig, naturkatastrofer og offentligt retlige indgreb.²²⁵ Nedenfor gennemgås disse hindringer nærmere.

²²¹ CISG art. 79(1)

²²² Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1376 og Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 362

²²³ Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1376

²²⁴ Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 362, Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 384, Cf Secretariat's Commentary, Art. 65, s. 55, para. 5, Lookofsky, Joseph, *Understanding the CISG*, s. 163 og Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, s. 304

²²⁵ Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, s. 304 og Ramberg, Jan & Herre, Johnny, *Internationella köplagen (CISG)*, s. 535

3.4.1 Krig og offentligretlige indgreb

Krig og offentligretlige indgreb forekommer ofte uventet og ikke-regelmæssigt, hvorfor de som udgangspunkt må være uforudsigelige.²²⁶ I praksis ses det også, at krig og offentligretlige indgreb har været kvalificeret som uforudsigelige. I ovenfornævnte CISG-online nr. 1777, fandtes Irak-krigen at være uforudsigelig for parterne. Sælger og den irakiske stat havde indgået en aftale 18. juli 2001 om levering af akrylgarn som en del af FN's Olie-for-Mad-program. Imidlertid udgjorde krigen, som brød ud den 19. marts 2003, en hindring for opfyldelse uden for parternes kontrol. Derudover udtalte retten, at der var tale om uforudsete begivenheder, men uden at begrunde dette nærmere. Her må det bemærkes, at krigen brød ud knap to år efter aftalens indgåelse, hvilket en fornuftig sælger formentlig ikke burde have taget i betragtning ved aftalens indgåelse. Havde der forelagt en reel trussel om krig, eller var denne varslet på tidspunktet for aftalens indgåelse, må der kunne argumenteres for, at sælger burde have taget krigen i betragtning ved aftalens indgåelse.²²⁷

I førnævnte CISG-online nr. 1645 blev et importforbud mod kylling til Rumænien indført efter aftalens indgåelse. Selvom sælger ikke var ansvarsfri, da hindringen var overvindelig, må det lægges til grund, at uforudsigelighedsbetingelsen var opfyldt. Dette skyldes, at voldgiftsretten lagde vægt på, at importforbuddet var indført uden varsel. Havde importforbuddet imidlertid været varslet ved aftalens indgåelse, må det modsætningsvist kunne forudsættes, at forudsigelighedsbetingelsen ikke vil være opfyldt.

Krig og offentligretlige indgreb vil derfor som udgangspunkt være uforudsigelige, medmindre disse hindringer var varslet eller nærtforestående ved aftalens indgåelse. Vurderingen af forudsigeligheden beror derfor også på, hvor og hvornår aftalen skal opfyldes.²²⁸

3.4.2 Naturkatastrofer og dårlige vejrforhold

Naturkatastrofer forekommer ikke-regelmæssigt og ofte med kort eller ingen varsel, hvorfor de som udgangspunkt må være uforudsigelige for sælger. Imidlertid må forudsigeligheden bero på en konkret vurdering af aftalen, idet visse områder i højere grad påvirkes af naturkatastrofer end andre. I områder, hvor der oftere forekommer naturkatastrofer, må sælger derfor med større sandsynlighed kunne

²²⁶ Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 165 og s. 209

²²⁷ Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 156 ff.

²²⁸ Ibid.

forventes at forudse en naturkatastrofe. Eksempler herpå kan være områder, hvor der forekommer orkansæson eller områder med årlige oversvømmelser.²²⁹

I modsætning til naturkatastrofer forekommer hindringer i form af dårligt vejr som udgangspunkt regelmæssigt, hvorfor en fornuftig sælger med rimelighed burde kunne forudse eksempelvis perioder med nedbør, sne eller tørke.²³⁰ Førend dårligt vejr kan karakteriseres som uforudsigeligt, må det forudsætte, at hindringen er af en sådan usædvanlig karakter, at den overhovedet ikke kunne forudses ved aftalens indgåelse. Usædvanligheden af det dårlige vejr kan variere i forhold til hvilket område, som aftalen angår. Skyldes misligholdelsen eksempelvis en ringe høst som følge af tørke i et område, der normalvis er plaget heraf, vil forudsigelighedsvurderingen sandsynligvis ikke være opfyldt.²³¹

I tidligere nævnte CISG-online nr. 925 ansås ekstremt vintervejr at være uforudsigeligt for sælger. I sagen kunne en tysk sælger ikke levere, da havnen i St. Petersburg frøs til i november. Retten fandt, at det var den værste vinter i næsten 60 år, idet havnen allerede frøs til i november, og isbrydere ikke engang kunne bryde igennem isen som sædvanligt. Den pågældende vinter adskilte sig således fra, hvordan vintervejret i St. Petersburg erfaringsmæssigt udviklede sig. Det må derfor kunne lægges til grund, at der var tale om en usædvanlig hindring, som sælger ikke med rimelighed burde have taget i betragtning ved aftalens indgåelse. Retten kunne derfor ikke afvise sælgers påstand om force majeure.

Naturkatastrofer er som udgangspunkt en uforudsigelig hindring. Modsætningsvist udgør dårligt vejr som udgangspunkt ikke en uforudsigelig hindring, medmindre det er af en sådan usædvanlig karakter, at det ikke med rimelighed burde kunne forudses ved aftalens indgåelse. I begge tilfælde må forudsigeligheden dog afhænge af den konkrete aftale og området for opfyldelse.

3.4.3 Virusbrud

Virusudbrud såsom influenza, forkølelse og norovirus forekommer med en vis regelmæssighed, hvorfor de på samme måde som perioder med dårligt vejr kan være mulige at forudse. På tilsvarende vis må der skulle være tale om et usædvanlig virusudbrud, førend sælger ikke med rimelighed burde have

²²⁹ Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1377 f., Ramberg, Jan & Herre, Johnny, *Internationella köplagen (CISG)*, s. 535 og Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 156

²³⁰ Ramberg, Jan & Herre, Johnny, *Internationella köplagen (CISG)*, s. 535 og Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, s. 304

²³¹ Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1378

taget udbruddet i betragtning. Dette kan forestilles at være tilfældet, hvis der er tale om en omfattende epidemi eller pandemi.²³² Til eksemplificering kan der nævnes Covid-19-pandemien, som medførte samfundsnedlukninger verden over.²³³ Covid-19-pandemien adskilte sig derfor fra tidligere virusudbrud, hvorfor Covid-19-pandemien måtte have været usædvanlig og dermed uforudsigelig for sælger. Imidlertid skal det bemærkes, at visse epidemier forekommer med en vis regelmæssighed såsom influenzaepidemier, hvorfor en sådan epidemi som udgangspunkt ikke må være uforudsigelig for sælger.²³⁴

Det må derfor kunne lægges til grund, at forudsigelighedsbetingelsen som udgangspunkt ikke er opfyldt i tilfælde af almindelige virusudbrud såsom influenza, da disse forekommer jævnlige og erfaringsmæssigt. Derimod må det ikke med rimelighed forventes, at sælger kunne forudse eksempelvis omfattende og usædvanlige epidemier eller pandemier.

3.4.4 Oprindelig og efterfølgende hindring

Opfyldelseshindringer kan foreligge allerede på tidspunktet for aftalens indgåelse eller først opstå efterfølgende. Efter ordlyden i CISG art. 79(1) kan det ikke udledes, om både oprindelige og efterfølgende hindringer kan være ansvarsfritagende. Det er i Secretariat's Commentary og den juridiske litteratur antaget, at CISG art. 79(1) omfatter både oprindelige og efterfølgende hindringer.²³⁵ Imidlertid kan det i praksis forekomme mindre sandsynligt, at sælger ikke med rimelighed kunne forventes at tage en hindring i betragtning, hvis denne allerede forelå ved aftalens indgåelse.²³⁶ Dette skyldes, at forudsigelighedsvurderingen foretages på baggrund af omstændighederne på tidspunktet for aftalens indgåelse.²³⁷ Uforudsigeligheden må derfor antages at være svære for sælger at gøre gældende ved oprindelige hindringer i forhold til efterfølgende hindringer.²³⁸

²³² Ramberg, Jan & Herre, Johnny, *Internationella köplagen (CISG)*, s. 535

²³³ Udvalget for Forretningsordenen (UFO), 2021-22, Alm. del, spm. 1, 6. oktober 2021, bilag 6: *Tidslinje over udviklingen og håndteringen af covid-19*

²³⁴ Ramberg, Jan & Herre, Johnny, *Internationella köplagen (CISG)*, s. 535 og Statens Serum Institut: *Sygdomsleksikon – influenza*, 2023, <https://www.ssi.dk/sygdomme-beredskab-og-forskning/sygdomsleksikon/i/influenza>

²³⁵ Cf Secretariat's Commentary, Art. 65, s. 55, para. 4, Honnold, John O., *Uniform Law for International Sales under the CISG*, s. 630 f., Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 361 og Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1375

²³⁶ Cf Secretariat's Commentary, Art. 65, s. 55, para. 4, Honnold, John O., *Uniform Law for International Sales under the CISG*, s. 630 f. og UNCITRAL *Digest*, s. 377, para 17

²³⁷ Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1376 og Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, 2022, s. 362

²³⁸ Honnold, John O., *Uniform Law for International Sales under the CISG*, s. 630 f., Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 361 og UNCITRAL *Digest*, s. 377, para 17

Dette ses også i praksis blandt andet i førømtalte CISG-online nr. 435, hvor sælger kun leverede en del af den aftalte mængde kul til køber som følge af et ukrainsk eksportforbud mod kul og en strejke blandt minearbejdere. Sælger blev ansvarlig, idet voldgiftsretten bemærkede, at eksportforbuddet allerede var trådt i kraft på tidspunktet for aftalens indgåelse, hvorfor forudsigelighedsbetingelsen ikke var opfyldt. Tilsvarende var sælger ikke ansvarsfri i tidligere nævnte CISG-online nr. 1412, hvor appelsinplantager i Hunan-provinsen blev oversvømmet som følge af store regnskyl. Selvom oversvømmelserne udgjorde en naturkatastrofe, fandt voldgiftsretten, at oversvømmelserne ikke var uforudsigelige. Voldgiftsretten begrundende dette med, at oversvømmelserne allerede forelå på tidspunktet for aftalens indgåelse, hvorfor sælger kunne have forudset muligheden for, at oversvømmelserne ville udgøre en opfyldelseshindring.

Afgørelserne illustrerer således, at oprindelige hindringer er omfattet af anvendelsesområdet for CISG art. 79(1), men at oprindelige hindringer typisk er forudsigelige for sælger og dermed ikke ansvarsfritagende.

3.5 Uundgåelig og uovervindelig hindring

Som den sidste og fjerde kumulative betingelse efter CISG art. 79(1) må sælger ikke med rimelighed kunne have undgået eller overvundet hindringen eller dens følger. Selvom hindringen er uden for sælgers kontrol og uforudsigelig, vil sælger dermed ikke være ansvarsfri, så længe det er muligt og rimeligt for ham at overkomme eller undgå hindringen eller dens følger.²³⁹ I det følgende vil det analyseres, hvornår en hindring kan anses for at være henholdsvis uundgåelig og uovervindelig.

3.5.1 En uovervindelig hindring

For det første skal hindringen være uovervindelig. Sælger er som følge heraf generelt forpligtet til at overveje alternative opfyldelsesforanstaltninger herunder en alternativ transportform eller -rute eller varer, hvis eksempelvis sælgers leverandør svigter.²⁴⁰ Det følger imidlertid af ordlyden af CISG art. 79(1), at forpligtelsen til at overvinde hindringen begrænses af en rimelighedsvurdering, jf. "[...] *reasonably be expected to [...] to have avoided or overcome it or its consequences*". Tilsvarende gør

²³⁹ Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1376 f.

²⁴⁰ Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, s. 305

sig gældende ved vurderingen af, om en hindring er uundgåelig. Dette indebærer, at sælger ikke forpligtet til at gøre alt, der er fysisk muligt for at overvinde eller undgå hindringen.²⁴¹

Offergrænsen må som følge heraf anses for at udgøre en undtagelse til sælgers forpligtelse til at skaffe varen andetsteds, skaffe substitutter eller alternativ transportform.²⁴² Dette illustreres i ovenfornævnte CISG-online nr. 261 om køb af jern-molybdæn, hvor retten anerkendte, at sælger ved sin almindelige leverandørs svigt var forpligtet til at skaffe en vare af samme eller lignende kvalitet andetsteds, med mindre prisen på varen overstreg offergrænsen. Retten fandt dog ikke, at offergrænsen var overskredet ved en tredobling af prisen på jern-molybdæn. Sælger antages derfor som udgangspunkt at være forpligtet til at overvinde hindringen, selvom det er mere omkostningstungt eller endda tabsgivende. Den høje offergrænse må derfor udgøre en snæver undtagelse til sælgers forpligtelse til at overvinde hindringen.²⁴³

Ved rimelighedsvurderingen kan der udover de finansielle forhold også lægges vægt på hvor usædvanlige og store risici, der er forbundet med opfyldelse af aftalen og sandsynligheden for, at den alternative opfyldelse rent faktisk er egnet til at overvinde hindringen. Der er således grænser for, hvad sælger er forpligtet til at gøre i forsøget på at overvinde hindringen.²⁴⁴ Endvidere må sontringen mellem genus- og speciesydelse også tillægges betydning for, hvilke forpligtelser sælger kan og skal overvinde.²⁴⁵

3.5.1.1 Sontringen mellem genus- og speciesydelse

CISG sontrer ikke mellem genus- og speciesydelse, men sontringen har afgørende betydning for, hvorvidt sælger kan og skal overvinde hindringen efter CISG art. 79(1). Dette skyldes forskellen i genus- og speciesydelsens karakter.²⁴⁶

I genuskøb har sælger valgfrihed i forhold til hvilken vare inden for arten, som han vælger at opfylde aftalen med. Sælger har som følge heraf som udgangspunkt altid mulighed for at fremskaffe varer af

²⁴¹ Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 385

²⁴² Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 321 ff. og Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1376 f.

²⁴³ Ibid.

²⁴⁴ Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 322

²⁴⁵ Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 360 f.

²⁴⁶ Ibid.

den bestemte art til køber i rette tid. En hindring for opfyldelse af et genuskøb vil som følge heraf ikke være uovervindelig, så længe sælger kan skaffe varen andetsteds. Forpligtelsen til at skaffe varen andetsteds er en følge af sælgers indkøbsrisiko.²⁴⁷ Dette illustreres i ovenfornævnte CISG-online nr. 1412 om dåseappelsiner. Her gjorde sælger gældende, at oversvømmelser i Hunan-provinsen udgjorde en ansvarsfritagende hindring efter CISG art. 79(1) for levering af appelsiner på dåse. Voldgiftsretten udtalte, at parterne ikke i aftalen havde specificeret, at arten var begrænset til appelsiner fra Hunan-provinsen. Der forelå således ikke en uovervindelig hindring, idet sælger kunne have skaffet appelsiner til produktionen fra andre dele af verden. En specifikation af aftalen til eksempelvis varer fra en bestemt leverandør eller et bestemt område vil derfor medføre, at arten begrænses. Hermed vil sælger i videre omfang kunne gøre gældende, at varen ikke kan skaffes andetsteds, og at hindringen er uovervindelig. Jo mere aftalen specificeres, jo mindre bliver sælgers indkøbsrisiko således. Det er derfor som udgangspunkt kun i de tilfælde, hvor en genusvare ikke kan skaffes på markedet, at der vil være tale om en uovervindelig hindring.²⁴⁸ Dette ses eksempelvis i ovenfornævnte CISG-online nr. 4614, hvor en brand hos eneproducenten ødelagde 90% af høsten af blomsterløg af den aftalte art. Sælger havde fremskaffet 60.000 blomsterløg af den pågældende art ud af de aftalte én million, hvilket ansås for at udtømme det tilgængelige verdensmarked. Eftersom det ikke var muligt at fremskaffe mere end 60.000 blomsterløg på verdensmarkedet, fandt retten, at der forelå en uovervindelig hindring. Afgørelsen viser således, at så længe der er varer tilgængelig til opfyldelse af aftalen, er sælger forpligtet til at afsøge alle rimelige muligheder for opfyldelse.²⁴⁹

I modsætning hertil er speciesydelsen kendetegnet ved, at speciessælger alene kan opfylde aftalen med én bestemt salgsgenstand. Dette indebærer, at der i et specieskøb allerede vil foreligge en uovervindelig hindring for sælger, hvis varen eksempelvis i form af et unikt kunstværk går til grunde.²⁵⁰ Speciessælger er dermed ikke underlagt samme indkøbsrisiko som genussælger.²⁵¹ Det vil således være sværere for en genussælger end en speciessælger at gøre gældende, at hindringen er uovervindelig.

²⁴⁷ Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1381 f.

²⁴⁸ Lookofsky, Joseph, *Understanding the CISG*, s. 163 f.

²⁴⁹ Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1381 f.

²⁵⁰ Lookofsky, Joseph, *Understanding the CISG*, s. 163 ff.

²⁵¹ Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 334 ff. og Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1382 f.

3.5.1.2 Substitutionsforpligtelsen

Betingelsen om, at sælger skal overvinde hindringen, indebærer, at sælger efter omstændighederne er forpligtet til at opfylde aftalen med en ydelse, der handelsmæssigt kan udgøre en rimelig substitut for den aftalte ydelse. Det er altså ikke tilstrækkeligt, at sælger udtømmende afsøger mulighederne for at opfylde aftalen med den aftalte ydelse, idet sælger også er forpligtet til at tilbyde køber rimelige handelsmæssige substitutter. Er det eksempelvis ikke muligt for sælger at levere med skib som aftalt, er sælger forpligtet til at skaffe en rimelig alternativ transportform. Herigennem minimeres effekten af hindringen mest muligt.²⁵² Køber har dog ret til at afvise sælgers tilbud om substitutopfyldelse, såfremt forskellen på den alternative opfyldelse og den aftalte opfyldelse svarer til væsentlig misligholdelse efter CISG art. 25.²⁵³

Substitutionsforpligtelsen følger også af praksis herunder i tidligere omtalte CISG-online nr. 261, hvor sælger skulle levere jern-molybdæn, og hvor retten udtalte sig om substitutionsforpligtelsen i forhold til varen. Her udtalte retten, at hindringen kun var uovervindelig, hvis varer af samme eller lignende kvalitet ikke længere var tilgængelige på markedet. Eftersom der var jern-molybdæn tilgængelig i en lignende kvalitet i forhold til det aftalte, og køber skriftligt havde tilkendegivet at acceptere levering af dette, var sælger forpligtet til at skaffe disse substitutter. Tilsvarende ses i ovenfor nævnte CISG-online nr. 1645, hvor sælger ikke kunne levere kylling til køber på det aftalte leveringssted som følge af et importforbud i Rumænien. Køber foreslog som alternativ opfyldelsesforanstaltning, at sælger kunne levere til en lokation uden for Rumænien. Dette nægtede sælger dog, som i stedet solgte kyllingen til anden side. Retten tog derfor ved uovervindelighedsvurderingen stilling til, hvorvidt levering uden for Rumænien udgjorde en rimelig handelsmæssig substitut til det aftalte opfyldelsessted. Her lagde retten vægt på, at en anden amerikansk sælger, som blev mødt af samme importforbud, havde foretaget levering til en anden havn uden for Rumænien. Selvom det ikke var muligt for sælger at levere til samme havn på grund af en eksklusivitetsaftale, var levering fortsat mulig til andre havne. Sælger kunne hermed have overvundet hindringen. Retten fandt derfor, at betingelserne for ansvarsfrihed efter CISG art. 79(1) ikke var opfyldt. Praksis viser således, at sælger er forpligtet til at tilbyde køber opfyldelse af aftalen med rimelige substitutter herunder i forhold til blandt andet varen og

²⁵² Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 360 f., Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 323 ff., Schlechtriem, Peter & Schwenger, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1376 f. og Cf Secretariat's Commentary, Art. 65, s. 55, para. 7 og s. 56, example 65 D

²⁵³ Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 323 og Cf Secretariat's Commentary, Art. 65, s. 55, para. 8

leveringssted. Substitutionsforpligtelsen kan dermed anses for at være streng og begrænse sælgers mulighed for at gøre gældende, at en hindring er uovervindelig.

Dog antages det, at sælger ikke er forpligtet til at tilbyde substitutionsopfyldelse, såfremt aftalen mellem parterne kan fortolkes således, at sælger ikke skal afsøge andre opfyldelsesforanstaltninger end de aftalte. Grænsen for sælgers substitutionsforpligtelse må derfor antages at være snæver i de tilfælde, hvor aftalen er specificeret i en sådan grad, at alternativ opfyldelse er udelukket. Det vil sandsynligvis i højere grad gøre sig gældende i forhold til varen sammenlignet med leveringsmåden, da leveringsmåden ofte er af mindre betydning for køber. Sælger må herefter i videre udstrækning være forpligtet til at finde alternative leveringsmåder end alternative varer, medmindre andet følger af aftalen.²⁵⁴ Substitutionsforpligtelsen begrænses i øvrigt også af offergrænsen.²⁵⁵

3.5.2 En uundgåelig hindring

For det andet skal hindringen tillige være uundgåelig. Det indebærer, at sælger efter omstændighederne er forpligtet til at bestræbe sig på at undgå hindringen, når sælger bliver bekendt med, at hindringen vil kunne opstå. Sælger kan således være forpligtet til at foretage de nødvendige foranstaltninger til aftalens opfyldelse, før hindringen indtræffer. Her kan sælger for eksempel aftale med køber, at levering kan ske inden det aftalte leveringstidspunkt. Dog kan det ikke forventes, at sælger eksempelvis flytter hele sin fabrik, fordi fabrikken trues af en naturkatastrofe. Dette skyldes, at en sådan foranstaltning i mange tilfælde må overstige offergrænsen. Rimelighedsvurderingen sætter således grænser for i hvilket omfang, sælger er forpligtet til at undgå hindringen.²⁵⁶

Uundgåelighedsbetingelsen medfører tillige, at sælger ikke vil være ansvarlig, hvis varen går til grunde kort før levering, og varen, der afsendes i stedet for, ikke kan nå frem i rette tid. Dermed er sælger ansvarsfri for den uundgåelige forsinkelse, når de øvrige betingelser efter CISG art. 79(1) er opfyldt.²⁵⁷

²⁵⁴ Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 323 ff., Cf Secretariat's Commentary, Art. 65, s. 55, para. 8 og Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 360 f.

²⁵⁵ Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 323 ff. og Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1376 f.

²⁵⁶ Folketingstidende 1988-89, Tillæg A, L 35, spalte 1093 og Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 385

²⁵⁷ Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 361, Cf Secretariat's Commentary, Art. 65, s. 56 example 65 C og Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1382

3.6 Virkningerne af ansvarsfrihed efter CISG art. 79

Er betingelserne i CISG art. 79(1) eller (2) opfyldt, er sælger fritaget for at betale erstatning. Ordlyden af CISG art. 79(5) afskærer ikke køber fra i øvrigt at gøre andre misligholdelsesbeføjelser gældende efter CISG. Imidlertid synes det klart, at køber ikke kan fremsætte krav om naturalopfyldelse, når der foreligger umulighed.²⁵⁸

3.6.1 Underretningspligt efter CISG art. 79(4)

CISG art. 79(4) hjemler en underretningspligt, hvorefter sælger er forpligtet til at give meddelelse inden for rimelig tid til køber om både hindringen og dens betydning for opfyldelse af aftalen. Sælger er i den forbindelse ikke kun forpligtet til at give underretning, hvis der slet ikke sker opfyldelse, men også hvis sælger forventer at overvinde hindringen ved at levere en rimelig substitut. Underretningen skal ske inden for rimelig tid efter, at sælger fik eller burde have fået kendskab til hindringen. Undlader sælger dette, er han erstatningsansvarlig for tab som følge af den manglende eller for sene meddelelse.²⁵⁹

3.6.2 Midlertidig hindring efter CISG art. 79(3)

Sælger er ifølge CISG art. 79(3) kun fritaget for ansvar, så længe hindringen består. Ansvarsfritagelsesperioden løber fra hindringens opståen indtil hindringens ophør. Imidlertid regulerer bestemmelsen ikke, hvorvidt sælger er forpligtet til at opfylde aftalen, når hindringen ophører.²⁶⁰ Det følger dog af Secretariat's Commentary, praksis og den juridiske litteratur, at sælger som udgangspunkt er forpligtet til at opfylde aftalen, så snart hindringen ophører.²⁶¹ Det må derfor lægges til grund, at CISG

²⁵⁸ Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1390 ff., Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 360 f. og Honnold, John O., *Uniform Law for International Sales under the CISG*, s. 640 ff.

²⁵⁹ Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 386, Lookofsky, Joseph, *Understanding the CISG*, s. 169, Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, s. 305 og Cf Secretariat's Commentary, Art. 65, s. 56, para. 15 og 16

²⁶⁰ Folketingstidende 1988-89, Tillæg A, L 35, spalte 1094 og Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 386

²⁶¹ Cf Secretariat's Commentary, Art. 65, s. 56, para. 13 og example 65 F, Lookofsky, Joseph, *Understanding the CISG*, s. 169, Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 246 f. og Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1388

art. 79(3) kun hjemler en suspension af sælgers ydelsespligt og erstatningsansvar, hvorfor sælger skal opfylde aftalen, når hindringen ophører.²⁶²

Til illustration kan der henvises til CISG-online nr. 774 afsagt af en ungarsk voldgiftsret den 10. december 1996. Afgørelsen omhandler købers misligholdelse, men anvendes på trods heraf, idet CISG art. 79 finder anvendelse for begge parter.

I CISG-online nr. 774 havde en jugoslavisk sælger solgt kaviar til en ungarsk køber. Køber skulle betale én rate før og én rate efter levering. Efter leveringen af kaviaren, men inden betalingsfristen udløb for anden rate, indtrådte en FN-embargo mod Jugoslavien i Ungarn. Køber gjorde som følge heraf gældende, at en FN-embargo var udtryk for force majeure, hvilket voldgiftsretten tiltrådte. Køber var derfor ansvarsfri for anden ratebetaling indtil den efterfølgende ophævelse af FN-embargoen.

I sagen kunne en ungarsk køber ikke betale anden rate til sin jugoslaviske sælger af kaviar som følge af en FN-embargo, som trådte i kraft den 3. juni 1992. Her fandt voldgiftsretten, at FN-embargoen udgjorde en hindring i overensstemmelse med CISG art. 79(1), hvorfor køber ikke var ansvarlig for misligholdelsen af betalingsforpligtelsen. Dog blev betaling igen mulig, da FN-embargoen blev ophevet den 22. november 1995, kl. 00.00. Voldgiftsretten fandt derfor, at køber fra den 23. november 1995 igen var forpligtet til at betale anden rate til sælger. Køber var derfor kun fritaget for at betale erstatning for forsinkelse frem til den 23. november 1995, og sælger kunne som følge heraf kræve erstatning for tab indtrådt herefter. Afgørelsen illustrerer dermed, at en part fortsat er forpligtet til at opfylde sine forpligtelser i henhold til aftalen, når det igen bliver muligt. Undlader sælger derfor dette, kan sælger blive erstatningsansvarlig for tab som følge heraf.

Sælger er dog ikke forpligtet til at opfylde aftalen efter ophør af hindringen, hvis køber har ophævet aftalen, inden hindringen ophører, eller parterne efterfølgende har aftalt andet.²⁶³ Imidlertid er det uklart, om sælger er forpligtet til at opfylde aftalen efter hindringens ophør, hvis omstændighederne for aftalens opfyldelse væsentlig har ændret sig, eller hindringen er af en uvis varighed. Det forudsættes i den juridiske litteratur, at sælger i særlige undtagelsestilfælde varigt ansvarsfrit kan undlade

²⁶² Lookofsky, Joseph, *Understanding the CISG*, s. 169, Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 246 f. og Schlechtriem, Peter & Schwenger, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1388

²⁶³ Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, s. 305 og Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 248 f.

at opfylde aftalen, såfremt hindringen er længerevarende, eller omstændighederne for opfyldelse i øvrigt væsentligt har ændret sig.²⁶⁴ Dette må tiltrædes, idet en opretholdelse af aftalen i enhver henseende ville pålægge sælger en uforholdsmæssig byrde.

3.6.3 Delvis hindring

CISG art. 79 tager ikke udtrykkeligt stilling til, hvordan hindringer, der kun rammer en del af sælgers opfyldelse, skal behandles. Et eksempel herpå er, hvor sælger er forpligtet til at levere 500 enheder, men der indføres et eksportforbud, som hindrer levering af mere end 200 enheder. Det følger imidlertid af ordlyden af CISG art. 79(1), at sælger kun er fritaget for ansvar, når manglende opfyldelse af hans forpligtelser skyldes en uforudsigelig og uovervindelig hindring uden for sælgers kontrol. Hindres kun en del af sælgers forpligtelser, må sælger derfor som følge af ordlyden kun være ansvarsfri for den del af ydelsen, der påvirkes af hindringen. Sælger vil således være forpligtet til at levere de førnævnte 200 enheder, mens sælger ansvarsfrit kan undlade levering af de resterende 300 enheder, såfremt betingelserne i CISG art. 79(1) er opfyldt. Princippet ses i CISG art. 51(1), hvorefter det fremgår, at købers misligholdelsesbeføjelser kun finder anvendelse på den del af varen, som ikke er leveret eller er mangelfuld. Det må antages, at princippet i CISG art. 51(1) også finder anvendelse i forhold til CISG art. 79.²⁶⁵

Sælger er dermed som udgangspunkt forpligtet til at opfylde aftalen så vidt muligt, såfremt en hindring delvist kan overvindes.²⁶⁶ Det må dog forudsætte, at køber ikke ophæver aftalen, eller at der er en sådan indbyrdes sammenhæng mellem ydelserne, at delvis levering ikke er mulig.²⁶⁷

²⁶⁴ Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1388 f., Ramberg, Jan & Herre, Johnny, *Internationella köplagen (CISG)*, s. 540 f., Honnold, John O., *Uniform Law for International Sales under the CISG*, s. 637 og Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, 2022, s. 364

²⁶⁵ Honnold, John O., *Uniform Law for International Sales under the CISG*, s. 637 ff., Ramberg, Jan & Herre, Johnny, *Internationella köplagen (CISG)*, s. 539 og Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 260 ff.

²⁶⁶ Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg, *Commentary on the CISG*, s. 1390 og Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl., *Dansk og international køberet*, s. 364

²⁶⁷ Brunner, Christoph, *Force majeure and Hardship*, s. 260 f.

4. Sælgers adgang til ansvarsfrihed efter CISG art. 79 sammenlignet med KBL § 24

CISG art. 79 og KBL § 24 udgør undtagelser til sælgers objektive ansvar for misligholdelse i tilfælde af force majeure.²⁶⁸ CISG art. 79 gælder for alle former for misligholdelse og køb, mens KBL § 24 efter ordlyden kun hjemler objektivt ansvar for genussælgers forsinkelse. Imidlertid finder KBL § 24 også anvendelse ved genussælgers mangelfulde levering, jf. henvisningen til KBL § 24 i KBL § 43, stk. 3. Speciessælger er efter købeloven ansvarlig for forsinkelse efter et præsumptionsansvar og ansvarlig for mangler i tilfælde af garantisvigt, svig eller culpa, jf. KBL §§ 23 og 42, stk. 2.²⁶⁹ Speciesælger er derfor i henhold til det objektive ansvar i CISG underlagt et strengere ansvar end i købeloven. Dette er et resultat af genus- og speciessondringen i købeloven.²⁷⁰

På baggrund af ovenstående analyser vil det i øvrigt vurderes, om sælgers adgang til ansvarsfrihed efter CISG art. 79 er videre end efter KBL § 24.

4.1 Uovervindelighed og umulighed

Den første betingelse efter KBL § 24 er, at der skal foreligge umulighed i form af enten artsumulighed eller relativ umulighed. Elementer af umulighedsbetingelsen i KBL § 24 ses blandt andet afspejlet i uovervindelighedsbetingelsen i CISG art. 79(1).

Det er en følge af genussydelsens karakter, at sælger er forpligtet til at skaffe varen andetsteds. Det er derfor svært for sælger i genuskøb at gøre gældende, at umulighedsbetingelsen i KBL § 24 og uovervindelighedsbetingelsen i CISG art. 79(1) er opfyldt. Dog øges sandsynligheden for, at der foreligger umulighed eller uovervindelighed, jo mere sælgers forpligtelse er specificeret i aftalen. Dette ses blandt andet i U 1928.796 Ø, hvor arten var begrænset til hundegræs fra Fuglsang og CISG-online nr. 4614, hvor sælger skulle levere blomsterløg af arten Iron Cross. Her var betingelserne om henholdsvis umulighed og uovervindelighed opfyldt.²⁷¹

²⁶⁸ Afsnit 2. Force majeure i købeloven og afsnit 3. Force majeure i CISG

²⁶⁹ Afsnit 2. Force majeure i købeloven og afsnit 3. Force majeure i CISG

²⁷⁰ Lookofsky, Joseph & Møgelvang-Hansen, Peter: *En nu dansk indenlandsk købelov: KBL III?*, s. 241 ff.

²⁷¹ Afsnit 2.1.1.1 Specifikation af aftalen og afsnit 3.5.1.1 Sondringen mellem genus- og speciesydelse

Sælgers pligt til at skaffe varen andetsteds eller søge alternative transportmuligheder begrænses dog af offergrænsen, som ses i begge bestemmelser.²⁷² Efter begge bestemmelser kan sælger dermed blive ansvarsfri, selvom der ikke foreligger fysisk uovervindelighed eller umulighed, såfremt offergrænsen overskrides. Imidlertid er offergrænsen høj, hvorfor sælger må tåle høje prisstigninger, jf. U 1917.388 H og U 1922.858 H, hvor henholdsvis cirka en fordobling af prisen på rugmel og en fire-femdobling af prisen på en Benz-automobil ikke oversteg offergrænsen, samt CISG-online nr. 261, hvor en tredobling af prisen på jern-molybdæn heller ikke oversteg offergrænsen. Dette skyldes blandt andet, at prisstigninger er en almindelig del af risikofordelingen i den almindelige varehandel.²⁷³

Uovervindelighedsbetingelsen i CISG art. 79(1) indeholder en substitutionsforpligtelse, hvorefter sælger er forpligtet til at opfylde aftalen med en rimelig handelsmæssig substitut for den aftalte ydelse. En sådan substitutionsforpligtelse ses imidlertid ikke i KBL § 24, hvilket er udtrykt i U 1915.218 SH. Her var det umuligt for sælger at opfylde aftalen med pudsetvist fra egen fabrik efter en brand, og Sø- og Handelsretten udtalte i den forbindelse, at sælger ikke var forpligtet til at stille en lignende vare fra andre fabrikker til købers disposition. Substitutionsforpligtelsen i CISG art. 79(1) kan således medføre, at uovervindelighedsbetingelsen er strengere end umulighedsbetingelsen i KBL § 24. Dog kan eksempelvis en tilstrækkelig specifikation af aftalen medføre, at sælger ikke er forpligtet til at tilbyde køber en rimelig substitut.²⁷⁴ Grænserne for substitutionsforpligtelsen afhænger derfor af den konkrete aftale, hvorfor sælgers forpligtelser i henhold til uovervindeligheds- og umulighedsbetingelsen efter omstændighederne kan være de samme.

4.2 En uundgåelig forsinkelse

I ordlyden af CISG art. 79(1) er der udtrykkeligt taget stilling til, at sælger kan være ansvarsfri for den uundgåelige forsinkelse, der opstår, når varen kan skaffes andetsteds, men det ikke er muligt at levere rettidigt.²⁷⁵ I modsætning hertil tager ordlyden af KBL § 24 eller forarbejderne ikke stilling til sælgers ansvar i tilfælde af en uundgåelig forsinkelse. Det må dog lægges til grund, at sælger efter KBL § 24 er ansvarlig for den uundgåelige forsinkelse ved sit uheldige valg af opfyldelsesforanstaltning, når varen kan skaffes andetsteds. Dette ses også i U 1916.598 H, hvor sælger var ansvarlig for

²⁷² Afsnit 2.1.2 Relativ umulighed og afsnit 3.5.1 En uovervindelig hindring

²⁷³ Afsnit 2.1.2.1 Offergrænsen og afsnit 3.3.2.2 Prisstigninger

²⁷⁴ Afsnit 3.5.1.2 Substitutionsforpligtelsen

²⁷⁵ Afsnit 3.5.2 En uundgåelig hindring

den uundgåelige forsinkelse efter, at skibet Maryland med sælgers ladning af majs gik på grund som følge af en mine.²⁷⁶ Sælgers adgang til ansvarsfrihed i tilfælde af en uundgåelig forsinkelse er dermed videre i CISG art. 79(1) end i KBL § 24. Eftersom CISG finder anvendelse for køb mellem parter i hver deres CISG-stat efter CISG art. 1, må der i praksis kunne tænkes at opstå flere situationer, hvor der kan forekomme en uundgåelig forsinkelse, eksempelvis hvor en tysk sælger skal levere til en kinesisk køber, og varen går til grunde under transporten. Det kan derfor synes at stemme overens med den internationale karakter af CISG, at sælger ikke her er ansvarlig for den uundgåelige forsinkelse.

4.3 Kontrolansvar og en ekstraordinær omstændighed

CISG art. 79(1) er kendetegnet ved kontrolansvaret, hvorefter ansvarsfrihed forudsætter, at hindringen er uden for sælgers kontrol. Kontrolansvaret har dermed den følge, at en ikke-ekstraordinær omstændighed kan udgøre en ansvarsfritagende hindring, hvis den er uden for sælgers kontrol.²⁷⁷ I modsætning hertil er det netop en betingelse for ansvarsfrihed i KBL § 24, at misligholdelsen skyldes en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed.²⁷⁸ Er en omstændighed ikke ekstraordinær, er ansvarsfrihed dermed udelukket efter KBL § 24, men ikke efter CISG art. 79(1). Dette må indebære, at flere begivenheder kan være ansvarsfritagende efter CISG art. 79(1) sammenholdt med KBL § 24.²⁷⁹ Til eksemplificering kan der henvises til tilfælde, hvor misligholdelsen skyldes almindeligt virusudbrud eller dårligt vejr.²⁸⁰ Omvendt kan den høje tærskel for kontrolansvaret dog bevirke, at selv ekstraordinære hindringer i sælgers egen organisation kan være inden for sælgers kontrol og dermed ikke ansvarsfritagende. Et eksempel på en sådan hindring kan være brand.²⁸¹ Disse eksempler uddybes i det følgende.

²⁷⁶ Afsnit 2.1.1.2 En uundgåelig forsinkelse

²⁷⁷ Afsnit 3.3 Kontrolansvar

²⁷⁸ Afsnit 2.2 Upåregnelighedsbetingelsen

²⁷⁹ Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz, *International købelov med kommentarer*, s. 381 f., Clausen, Nis Jul, m.fl., *Købsretten*, 2022, s. 304 og Andersen, Mads Bryde, *Lærebog i obligationsret I*, s. 310 f.

²⁸⁰ Afsnit 3.4.2 Naturkatastrofer og dårlige vejrforhold og afsnit 3.3.2.1 Ansvar for eget personale

²⁸¹ Afsnit 3.3.2 Hindringer, der typisk er inden for sælgers kontrol og afsnit 3.3.2.4 Nedbrud i maskinel og udstyr samt brand

4.3.1 Virusudbrud

Virusudbrud som influenzaepidemier forekommer regelmæssigt, hvorfor disse som udgangspunkt ikke er ekstraordinære efter KBL § 24. Her må kontrolansvaret i CISG art. 79(1) adskille sig ved, at et virusudbrud såsom influenzaepidemi kan anses for at være en udefrakommende hindring uden for sælgers kontrol. I tilfælde af en influenzaepidemi vil sælgers adgang til ansvarsfrihed dermed ikke være udelukket efter CISG art. 79 (1) som følge af kontrolansvaret. Imidlertid må det antages, at et omfattende virusudbrud af samme karakter som Covid-19-pandemien kan udgøre en ekstraordinær omstændighed. Et sådan virusudbrud kan derfor udgøre en ansvarsfritagende begivenhed efter både KBL § 24, da den er ekstraordinær, og efter CISG art. 79(1), da den er uden for sælgers kontrol.²⁸²

4.3.2 Dårlige vejrforhold

Tilsvarende ses i forhold til dårligt vejr, der som det klare udgangspunkt ikke udgør en ekstraordinær omstændighed efter KBL § 24. Dette illustreres i U 1928.796 Ø, hvor sælger ikke var ansvarsfri for ringe høst på grund af dårligt vejr og i U 1961.316 SH, hvor dårligt vejr i Barentshavet heller ikke var en ekstraordinær omstændighed. Dårligt vejr må imidlertid anses for at udgøre en hindring uden for sælgers kontrol efter CISG art. 79(1), hvorfor sælger kan være ansvarsfri herfor. Dog må der forudsættes at være et grænsefelt mellem naturkatastrofer og dårligt vejr, hvor både CISG art. 79(1) og KBL § 24 kan hjemle ansvarsfrihed.²⁸³

4.3.3 Brand

Brand er i visse tilfælde udtryk for en ekstraordinær hindring inden for sælgers kontrol, som ikke er ansvarsfritagende efter CISG art. 79(1). Et eksempel herpå kan være brand i sælgers organisation som følge af en ledningskortslutning. Årsagen hertil er den høje tærskel for, hvornår en hindring i sælgers egen organisation kan anses for at være uden for sælgers kontrol. Det er omvendt antaget, at sælger efter KBL § 24 vil være ansvarsfri for en ledningskortslutning i sælgers fabrik, da brand som udgangspunkt kan kvalificeres som en ekstraordinær omstændighed, jf. U 1951.1115 SH, hvor sælger var ansvarsfri som følge af brand i leverandørens spinderi og tilsvarende i U 1915.218 SH om pudsetvist, hvor der var brand i sælgers fabrik.²⁸⁴ Foreligger der en ekstraordinær begivenhed inden for

²⁸² Afsnit 2.2.7 Virusudbrud og afsnit 3.3.2.1 Ansvar for eget personale

²⁸³ Theilgaard, Søren, m.fl., *Købeloven med kommentarer*, s. 371 f.

²⁸⁴ Afsnit 2.2.3 Brand og afsnit 3.3.2.4 Nedbrud i maskinel og udstyr samt brand

sælgers kontrol, vil adgangen til ansvarsfrihed derfor som udgangspunkt være snævrere i CISG art. 79(1) end i KBL § 24 som følge af kontrolansvaret.

Er branden imidlertid forårsaget af en udefrakommende begivenhed såsom en pyroman eller et lynnedslag, anses branden for at være ansvarsfritagende efter både CISG art. 79(1) og KBL § 24, da branden i så fald både vil være uden for sælgers kontrol og en ekstraordinær omstændighed. Skyldes branden derimod sælgers individuelle forhold eller culpøse adfærd såsom ulovlige elinstallationer, må ansvarsfritagelse efter KBL § 24 dog i lighed med CISG art. 79(1) forudsættes udelukket.²⁸⁵ Her er der tillige overensstemmelse mellem adgangen til ansvarsfrihed efter CISG art. 79(1) og KBL § 24.

4.3.4 Ansvar for individuelle forhold

Individuelle forhold såsom pengemangel eller forhold, der kan tilregnes sælger eller hans folk, ses som udgangspunkt ikke at være ansvarsfritagende efter hverken CISG art. 79(1) eller KBL § 24. Dette skyldes, at sælger er nærmest til at bære risikoen herfor, hvorfor en sådan hindring vil være inden for sælgers kontrolsfære i CISG art. 79(1) og ikke opfylde umulighedsbetingelsen i KBL § 24.²⁸⁶ Her er der således også lighed mellem CISG art. 79(1) og KBL § 24.

4.3.5 Traditionelle force majeure-begivenheder

Traditionelle force majeure-begivenheder som krig, naturkatastrofer, generelle arbejdskonflikter og offentligretlige indgreb er som udgangspunkt uden for sælgers kontrol efter CISG art. 79(1) og tillige ekstraordinære efter KBL § 24. Disse begivenheder kan derfor i modsætning til eksempelvis lokale arbejdskonflikter og prisstigninger være ansvarsfritagende efter begge bestemmelser.²⁸⁷ Her er der således tilsvarende overensstemmelse mellem kontrolansvaret i CISG art. 79(1) og kvalificeringen af ekstraordinære omstændigheder i KBL § 24.

²⁸⁵ Afsnit 2.2.3 Brand og afsnit 3.3.2.4 Nedbrud i maskiner og udstyr samt brand

²⁸⁶ Afsnit 2.1.1 Artsumulighed, afsnit 3.2 Opfyldelseshindring, afsnit 3.3.2 Hindringer, der typisk er inden for sælgers kontrol og afsnit 3.3.2.2 Prisstigninger

²⁸⁷ Afsnit 2.2.1 Krig, oprør og indre uroligheder, afsnit 2.2.2 Offentligretlige indgreb, afsnit 2.2.4 naturkatastrofer og dårlige vejrforhold, afsnit 3.3.1.1 Naturkatastrofer og dårlige vejrforhold, afsnit 3.3.1.2 Krig og andre lignende menneskeskabte uroligheder og afsnit 3.3.1.3 Offentligretlige indgreb

4.4 Uforudsigelighed og upåregnelighed

Efter både CISG art. 79(1) og KBL § 24 er det en forudsætning for ansvarsfrihed, at sælger ikke burde have taget begivenheden i betragtning ved aftalens indgåelse. Afgørende for henholdsvis uforudsigelighedsbetingelsen efter CISG art. 79(1) og upåregnelighedsbetingelsen efter KBL § 24 er, hvorvidt en fornuftig sælger i samme situation ville have taget begivenheden i betragtning. Der må således i den forbindelse være tale om en ensartet vurdering. Uforudsigeligheds- og upåregnelighedsbetingelsen forudsættes at være en svær betingelse for sælger at gøre gældende, idet de fleste begivenheder er forekommet før. Tillige må den øgede medie- og nyhedsdækningen også medføre, at det kan være endnu vanskeligere for sælger i en moderne og globaliseret verden at gøre gældende, at en begivenhed ikke burde være taget i betragtning.²⁸⁸

Forudsigelighedsbetingelsen i CISG art. 79 vil typisk medføre, at en ikke-ekstraordinær hindring uden for sælgers kontrol, som eksempelvis influenzaepidemi og dårligt vejr, alligevel ikke er ansvarsfritagende.²⁸⁹ Dette skyldes, at kontrolansvaret kun er én ud af fire kumulative betingelser.²⁹⁰ Hermed kan uforudsigelighedsbetingelsen i CISG art. 79(1) i visse tilfælde medføre, at den videre adgang til ansvarsfrihed, som umiddelbart følger af kontrolansvaret, får mindre betydning i praksis. I mange tilfælde må samme resultat for sælgers ansvar derfor opnås, uanset om den ikke-ekstraordinære begivenhed vurderes efter CISG art. 79(1) eller KBL § 24.²⁹¹ Betingelserne i CISG art. 79(1) ses derfor at være i rimelig overensstemmelse med, at der skal foreligge en upåregnelig umulighed efter KBL § 24.²⁹² Derfor må sælgers adgang til ansvarsfrihed kun være videre efter CISG art. 79(1) i de tilfælde, hvor en ikke-ekstraordinær omstændighed uden for sælgers kontrol er uforudsigelig og opfylder de resterende kumulative betingelser.

4.4.1 Oprindelig og efterfølgende hindring og umulighed

Det er klart efter både CISG art. 79(1) og KBL § 24, at en efterfølgende hindring og umulighed er omfattet af bestemmelsernes anvendelsesområde. Derimod giver ordlyden af bestemmelserne ikke klart svar på, om en oprindelig hindring og umulighed tilsvarende er omfattet. Det må dog lægges til

²⁸⁸ Afsnit 2.2 Upåregnelighedsbetingelsen og afsnit 3.4 Uforudsigelig hindring

²⁸⁹ Afsnit 3.4.2 Naturkatastrofer og dårlige vejrforhold og afsnit 3.4.3 Virusudbrud

²⁹⁰ Lookofsky, Joseph & Møgelvang-Hansen, Peter, *En ny dansk indenlandsk købelov: KBL III?*, s. 243

²⁹¹ Andersen, Mads Bryde, *Lærebog i obligationsret I*, s. 310 f.

²⁹² Lookofsky, Joseph & Ulfbeck, Vibe, *Køb: Dansk indenlandsk købsret*, s. 181

grund, at en oprindelig hindring og umulighed omfattes af begge bestemmelser. Herefter skal en oprindelig hindring og umulighed således opfylde betingelserne efter henholdsvis CISG art. 79(1) og KBL § 24, førend sælger er ansvarsfri.²⁹³

Imidlertid viser praksis efter CISG art. 79(1), at det er svært for sælger at bevise, at han i tilfælde af en oprindelig hindring ikke med rimelighed kunne forudse denne ved aftalens indgåelse, jf. CISG-online nr. 435, hvor eksportforbuddet på kul var trådt i kraft ved aftalens indgåelse, og CISG-online nr. 1412, hvor appelsinplantagerne i Hunan-provinsen var oversvømmet ved aftalens indgåelse. Eftersom upåregnligheds- og uforudsigelighedsbetingelsen forudsættes at stille samme krav til sælger, kan der argumenteres for, at det tilsvarende vil være vanskeligt for sælger at bevise, at upåregnelighedsbetingelsen efter KBL § 24 er opfyldt.²⁹⁴ Her må der således være overensstemmelse mellem CISG art. 79(1) og KBL § 24.

4.5 Leverandørsvigt

Sælger er som udgangspunkt ansvarlig for leverandørsvigt efter begge bestemmelser. For det første vil der som udgangspunkt ikke foreligge uovervindelig efter CISG art. 79(1) eller umulighed efter KBL § 24 ved leverandørsvigt, hvor aftalen ikke er specificeret, da varen i så fald vil kunne skaffes andetsteds, jf. U 1951.995 H, hvor sælger var ansvarlig, idet det var muligt for andre leverandører at afskibe sort peber fra Indien, og tilsvarende i CISG online-nr. 1412, hvor parterne ikke havde specificeret, at arten var begrænset til appelsiner fra Hunan-provinsen. I modsætning hertil kan umulighedsbetingelsen i KBL § 24 og uovervindelighedsbetingelsen i CISG art. 79(1) være opfyldt, hvis aftalen er tilstrækkeligt specificeret til en bestemt art eller leverandør, jf. blandt andet U 1961.316 SH, hvor der var indgået aftale om køb af to danske kutters originale ladning torsk og CISG-online nr. 4614, hvor leverandøren var eneproducent af den aftalte art blomsterløg. Det gælder derfor, at jo mere indskrænket sælgers valgfrihed er, jo nemmere er det for sælger at gøre gældende, at opfyldelse er umulig eller uovervindelig.²⁹⁵ Selvom det er fysisk muligt at skaffe varen andetsteds, kan den høje offergrænse efter begge bestemmelser i undtagelsestilfælde alligevel medføre, at sælger ikke er forpligtet hertil.²⁹⁶

²⁹³ Afsnit 2.1.3 Oprindelig og efterfølgende umulighed og afsnit 3.4.4 Oprindelig og efterfølgende hindring

²⁹⁴ Afsnit 4.4 Uforudsigelighed og upåregnelighed

²⁹⁵ Afsnit 2.1.1.1.a Leverandørvalg, afsnit 3.3.2.3 Leverandørsvigt og afsnit 3.5.1.1 Sondringen mellem genus- og specydelser

²⁹⁶ Afsnit 2.1.2.1 Offergrænsen og afsnit 3.5.1 En uovervindelig hindring

For det andet er leverandørsvigt i sig selv heller ikke ensbetydende med, at der foreligger en ekstraordinær omstændighed efter KBL § 24 eller en hindring uden for sælgers kontrol efter CISG art. 79(1). Det er kun i de tilfælde, hvor leverandøren rammes af en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed, at sælger vil kunne være ansvarsfri efter KBL § 24, jf. blandt andet U 1951.1115 SH, hvor leverandøren svigtede som følge af brand i deres spinderi. På samme måde må sælger også kun være ansvarsfri efter CISG art. 79(1), hvis leverandøren rammes af en udefrakommende hindring, jf. modsætningsvist CISG-online nr. 187, hvor sælger ikke var ansvarsfri for svigt fra sin kinesiske leverandør på baggrund af dennes pengemangel.²⁹⁷

I CISG art. 79 sondres der mellem en almindelig leverandør efter CISG art. 79(1) og en antaget tredjemand efter CISG art. 79(2). Her hjemler CISG art. 79(2) et dobbelt kvalifikationskrav, hvorefter sælger skal bevise, at alle betingelserne for ansvarsfrihed er opfyldt for både ham selv og den antaget tredjemand. I modsætning hertil skal sælger efter CISG art. 79(1) bevise, at hindringen er udefrakommende for den almindelige leverandør, og at betingelserne i øvrigt kun er opfyldt for ham selv.²⁹⁸ Sondringen mellem en almindelige leverandør og en antaget tredjemand samt det dobbelte kvalifikationskrav ses ikke i KBL § 24. Der kan derfor argumenteres for, at det dobbelte kvalifikationskrav i CISG art. 79(2) skærper adgangen til ansvarsfrihed for sælger ved leverandørsvigt fra en antaget tredjemand i forhold til KBL § 24.

Der er således overordnet overensstemmelse mellem adgangen til ansvarsfrihed efter KBL § 24 og CISG art. 79(1), da ansvarsfrihed for leverandørsvigt forudsætter, at aftalen er specificeret, og at leverandøren rammes af en force majeure-begivenhed. Dog må der kunne forekomme en forskel i sælgers adgang til ansvarsfrihed, da ansvaret for en antaget tredjemand må være skærpet i CISG art. 79(2) i forhold til KBL § 24.

4.6 Virkningerne af ansvarsfrihed

Virkningerne af ansvarsfrihed efter CISG art. 79 og KBL § 24 er ens, idet sælger efter begge regelsæt fritages for både pligten til at betale erstatning og opfylde in natura. Sælgers ansvarsfrihed og

²⁹⁷ Afsnit 2.2.6.1 Leverandørsvigt og afsnit 3.3.2.3 Leverandørsvigt

²⁹⁸ Afsnit 3.3.2.3 Leverandørsvigt, afsnit 3.3.2.3.a En almindelig leverandør og afsnit 3.3.2.3.b En antaget tredjemand

ydelsespligt suspenderes dog kun så længe, hindringen eller umuligheden består. Dog forudsættes det efter begge bestemmelser, at sælger ikke i ethvert tilfælde vil være forpligtet til at levere i en ubestemt fremtid eller opfylde aftalen på væsentligt ændrede vilkår.²⁹⁹ Foreligger der en delvis hindring eller umulighed, er sælger forpligtet til at opfylde aftalen så vidt muligt, medmindre andet følger af omstændighederne.³⁰⁰ Imidlertid ses en pligt for sælger til at foretage en forholdsmæssig fordeling af varerne ved delvis umulighed i KBL § 24. Denne pligt ses ikke afspejlet i CISG art. 79, hvorfor adgangen til ansvarsfrihed efter CISG art. 79 kan være videre som følge heraf.

Der påhviler tillige sælger en underretningspligt over for køber efter begge bestemmelser. Sælger skal underrette om hindringen og dens betydning for opfyldelsen af aftalen. Retsvirkningerne af manglende eller for sen underretning er i begge tilfælde, at sælger er ansvarlig for tab indtrådt som følge heraf. Manglende underretning har i øvrigt ikke betydning for sælgers adgang til ansvarsfrihed efter hverken CISG art. 79(1) eller KBL § 24.³⁰¹

5. Konklusion

CISG art. 79 og KBL § 24 indeholder begge en undtagelse til sælgers objektive ansvar for forsinket eller mangelfuld levering i tilfælde af force majeure. Der anlægges efter begge bestemmelser en streng vurdering af sælgers ansvar, og adgangen til ansvarsfrihed er snæver.

Efter KBL § 24 er der to kumulative betingelser, som skal opfyldes, førend sælger kan blive ansvarsfri: 1) umulighedsbetingelsen og 2) upåregnelighedsbetingelsen. Efter CISG art. 79(1) er der fire kumulative betingelser, som skal opfyldes. Der skal herefter være tale om en 1) hindring, 2) uden for sælgers kontrol, som er 3) uforudsigelig, 4) uundgåelig og uovervindelig. Har sælger handlet culpøst, er ansvarsfrihed dog udelukket efter begge bestemmelser, selvom betingelserne for ansvarsfrihed i øvrigt er opfyldt.

²⁹⁹ Afsnit 2.3 Virkningerne af ansvarsfrihed efter KBL § 24, afsnit 2.3.2 Midlertidig umulighed, afsnit 3.6 Virkningerne af ansvarsfrihed efter CISG art. 79 og afsnit 3.6.2 Midlertidig hindring efter CISG art. 79(3)

³⁰⁰ Afsnit 2.3.3 Delvis umulighed og afsnit 3.6.3 Delvis hindring

³⁰¹ Afsnit 2.3.1 Underretningspligt og afsnit 3.6.1 Underretningspligt efter CISG art. 79(4)

Betingelserne om uovervindelighed i CISG art. 79(1) og umulighed i KBL § 24 afspejler i vidt omfang hinanden. Efter begge bestemmelser er det svært for sælger i genuskøb at gøre gældende, at betingelserne om uovervindelighed efter CISG art. 79(1) og umulighed efter KBL § 24 er opfyldt, da sælger som udgangspunkt er forpligtet til at skaffe varen andetsteds. Det vil derfor være nemmere for sælger at gøre gældende, at opfyldelse af aftalen er uovervindelig eller umulig, jo mere aftalen er specificeret. Foreligger der imidlertid ikke en fysisk uovervindelig hindring eller artsumulighed, kan sælger alligevel blive ansvarsfri, såfremt den høje offergrænse i begge bestemmelser overstiges. Her er der således ikke en videre adgang til ansvarsfritagelse efter CISG art. 79(1) i forhold til KBL § 24. Imidlertid adskiller uovervindelighedsbetingelsen i CISG art. 79(1) sig fra umulighedsbetingelsen i KBL § 24, idet sælger afhængigt af den konkrete aftale pålægges en substitutionsforpligtelse efter CISG art. 79(1). Uovervindelighedsbetingelsen i CISG art. 79(1) er således i disse henseender strengere end umulighedsbetingelsen efter KBL § 24, hvilket kan medføre, at sælgers adgang til ansvarsfrihed i visse tilfælde er snævrere i CISG art. 79(1).

En væsentlig forskel i sælgers adgang til ansvarsfrihed ses dog i tilfælde af en uundgåelig forsinkelse, som forekommer, når varen kan skaffes andetsteds, men ikke kan leveres i rette tid. Her hjemler CISG art. 79(1) ansvarsfrihed for den uundgåelige forsinkelse som følge af sælgers uheldige valg af opfyldelsesforanstaltninger, når de øvrige betingelser er opfyldt. I modsætning hertil antages sælger at være ansvarlig herfor i KBL § 24. Der er således en videre adgang til ansvarsfrihed for sælger ved en uundgåelig forsinkelse i CISG art. 79(1) end i KBL § 24.

En anden væsentlig forskel er også, at det er en forudsætning for ansvarsfrihed efter CISG art. 79(1), at hindringen er uden for sælgers kontrol. Kontrolansvaret ses netop ikke afspejlet i KBL § 24, hvorefter kun en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed kan være ansvarsfritagende. Forskellen er således, at en ikke-ekstraordinær begivenhed uden for sælgers kontrol såsom dårligt vejr og influenza-epidemi kan være ansvarsfritagende efter CISG art. 79(1), men ikke efter KBL § 24. Flere begivenheder må derfor kunne danne grundlag for ansvarsfritagelse som følge af kontrolansvaret, hvormed adgangen til ansvarsfrihed kan være videre i CISG art. 79(1) end i KBL § 24. Modsat kan den høje tærskel for sælgers kontrolsfære også medføre, at selv ekstraordinære omstændigheder i sælgers egen organisation kan være inden for sælgers kontrol og dermed ikke ansvarsfritagende. Et eksempel herpå kan være brand i sælgers organisation, som skyldes en ikke-udefrakommende begivenhed. Her kan kontrolansvaret derfor bevirke, at sælgers adgang til ansvarsfrihed begrænses efter CISG art. 79(1).

Dog vil der oftest være sammenfald mellem de begivenheder, der er ekstraordinære efter KBL § 24 og uden for sælgers kontrol efter CISG art. 79(1). Her kan der nævnes de traditionelle force majeure-begivenheder som krig, naturkatastrofer, generelle arbejdskonflikter og offentligretlige indgreb. Tilsvarende er der som udgangspunkt også overensstemmelse mellem hvilke begivenheder, der ikke er ansvarsfritagende i henhold til CISG art. 79(1) og KBL § 24. Her kan blandt andet nævnes pengemangel, leverandørsvigt, prisstigninger og lokale arbejdskonflikter. Det må således kun være i de tilfælde, hvor der foreligger en ikke-ekstraordinær begivenhed uden for sælgers kontrol, at sælgers adgang til ansvarsfrihed i CISG art. 79(1) er videre end i KBL § 24.

Imidlertid er det essentielt, at kontrolansvaret ikke er den eneste betingelse, som skal være opfyldt, førend sælger er ansvarsfri efter CISG art. 79(1). Dette er blot én ud af fire kumulative betingelser. Det er også en forudsætning for ansvarsfrihed, at hindringen er uforudsigelig efter CISG art. 79(1). På samme måde er det heller ikke tilstrækkeligt, at en omstændighed er ekstraordinær efter KBL § 24, da det ligeledes er en forudsætning for ansvarsfrihed, at omstændigheden er upåregnelig. Efter begge bestemmelser tages der i vurderingen udgangspunkt i en fornuftig sælger. I den forbindelse stilles der både i CISG art. 79(1) og i KBL § 24 høje krav til, hvad sælger burde have taget i betragtning ved aftalens indgåelse, da de fleste begivenheder er forekommet før. Selv en ekstraordinær begivenhed kan derfor efter omstændighederne være forudsigelig eller påregnelig for sælger, hvorfor sælger ikke vil være ansvarsfri efter hverken CISG art. 79(1) eller KBL § 24. Forudsigelighedsbetingelsen i CISG art. 79(1) vil derfor ofte medføre, at en ikke-ekstraordinær begivenhed uden for sælgers kontrol i sidste ende ikke vil være ansvarsfritagende. Dette skyldes, at en ikke-ekstraordinær begivenhed typisk vil forekomme erfaringsmæssigt og dermed være forudsigelig. Dette kan være tilfældet ved eksempelvis dårligt vejr og influenzaepidemi. Hermed kan uforudsigelighedsbetingelsen i CISG art. 79(1) i visse situationer medføre, at den videre adgang til ansvarsfrihed, som umiddelbart følger af kontrolansvaret, får mindre betydning i praksis. Det er således kun i de tilfælde, hvor sælger beviser, at en ikke-ekstraordinær omstændighed uden for sin kontrol udgør en uforudsigelig, uundgåelig og uovervindelig hindring, at sælgers adgang til ansvarsfrihed er videre i CISG art. 79(1) end i KBL § 24.

I tilfælde af leverandørsvigt, er sælger som udgangspunkt ansvarlig efter både CISG art. 79 og KBL § 24. Dette skyldes for det første, at betingelserne om uovervindelighed efter CISG art. 79(1) og umulighed efter KBL § 24 sjældent vil være opfyldt i genuskøb, medmindre aftalen er tilstrækkeligt

specificeret. For det andet er leverandørsvigt i sig selv heller ikke ensbetydende med, at der foreligger en hindring uden for sælgers kontrol efter CISG art. 79(1) eller en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed efter KBL § 24. Det er derfor kun i de tilfælde, hvor leverandøren rammes af en udefrakommende hindring efter CISG art. 79(1) eller en upåregnelig, ekstraordinær omstændighed efter KBL § 24, at sælger kan være ansvarsfri. Der er dermed som udgangspunkt overensstemmelse mellem sælgers adgang til ansvarsfrihed ved leverandørsvigt efter CISG og købeloven. Imidlertid sondres der i CISG art. 79 mellem en almindelig leverandør i CISG art. 79(1) og en antaget tredjemand i CISG art. 79(2). CISG art. 79(2) hjemler herefter et dobbelt kvalifikationskrav, hvor sælger skal bevise, at betingelserne for ansvarsfrihed er opfyldt for både sælger selv og tredjemand. I modsætning hertil skal sælger efter CISG art. 79(1) kun bevise, at betingelserne for ansvarsfrihed er opfyldt for ham selv. En tilsvarende sondring og det dobbelte kvalifikationskrav ses ikke i KBL § 24. Det må derfor antages, at det dobbelte kvalifikationskrav i CISG art. 79(2) kan begrænse sælgers adgang til ansvarsfrihed ved leverandørsvigt fra en antaget tredjemand i forhold til KBL § 24.

Er betingelserne for ansvarsfrihed opfyldt, er virkningerne de samme efter CISG og købeloven, idet erstatningspligten og pligten til naturalopfyldelse bortfalder. Køber kan i øvrigt gøre andre misligholdelsesbeføjelser gældende. Virkningerne gælder som udgangspunkt, så længe hindringen eller umuligheden består og kun for den af aftalen, der påvirkes heraf. Endvidere er sælger efter begge bestemmelser forpligtet til at underrette køber om force majeure-begivenheden og dens betydning for opfyldelse.

Overordnet er indholdet af betingelserne i CISG art. 79 og i KBL § 24 for ansvarsfrihed således i vidt omfang overensstemmende, hvorfor ansvarsfrihed typisk vil foreligge i samme situationer. I visse tilfælde hjemler CISG art. 79 dog en videre adgang til ansvarsfrihed end KBL § 24 som følge af kontrolansvaret og adgangen til ansvarsfrihed for en uundgåelig forsinkelse. Omvendt kan den høje tærskel for, hvornår en hindring er uden for sælgers kontrol, også begrænse sælgers adgang til ansvarsfrihed efter CISG art. 79 for ekstraordinære omstændigheder i sælgers egen organisation. Tilsvarende kan sælgers adgang til ansvarsfrihed efter CISG art. 79 også begrænses af substitutionsforpligtelsen og det dobbelte kvalifikationskrav i CISG art. 79(2). Det beror derfor på en konkret vurdering af de foreliggende omstændigheder, om sælgers adgang til ansvarsfrihed er videre efter CISG art. 79 end efter KBL § 24.

6. Litteraturliste

Love

De Forenede Nationers konvention om aftaler om internationale køb af 11. marts 1980 (CISG)

Lovbekendtgørelse nr. 1853 af 24. september 2021 (købeloven)

Forarbejder

Betænkning om forbrugerkøb, nr. 845, 1978

Cf Secretariat's Commentary to the 1978 UNCITRAL Draft Convention (1979), A/CONF. 97/5 on Art. 65

Folketingstidende 1978-79, Tillæg A, Justitsministerens bemærkninger til L 119 om Forslag til lov om ændring af købeloven (forbrugerkøb), spalte 2145 ff.

Folketingstidende 1988-89, Tillæg A, Justitsministerens bemærkninger til L 35 om Forslag til International købelov, spalte 869 ff.

Rigsdagstidende 1904-05, Tillæg A, Justitsministerens bemærkninger til Forslag til Lov om Køb, spalte 3281 ff.

Domme og afgørelser

Ugeskrift for retsvæsen

U 1915.17 SH

U 1915.218 SH

U 1915.380 SH

U 1916.598 H

U 1917.388 H

U 1917.470/2 H

U 1922.858 H

U 1928.796 Ø

U 1940.214 SH

U 1941.134 H

U 1951.995 H

U 1951.1115 SH

U 1953.973 SH

U 1961.316 SH

U 2021.3485 V

U 2024.5338 V

CISG-online

CISG-online er udarbejdet og opdateret af Professor, Dr. Ulrich G. Schroeter og Juridisk Institut ved Basel Universitet i Schweiz: <https://cisg-online.org/search-for-cases>. Praksis herfra er omtalt som CISG-online nr.

CISG-online nr. 36, ICC International Court of Arbitration, Paris, 1992

CISG-online nr. 187, Schiedsgericht der Handelskammer Hamburg, 21. marts 1996

CISG-online nr. 261, Oberlandesgericht Hamburg, 28. februar 1997

CISG-online nr. 396, Bundesgerichtshof, 24. marts 1999

CISG-online nr. 435, Arbitration Court at the Bulgarian Chamber of Commerce and Industry, 24. april 1996

Engelsk abstract udarbejdet af UNILEX: <https://www.unilex.info/cisg/case/422> (sidst besøgt den 8. maj 2025)

CISG-online nr. 557, Tribunal de Commerce de Besançon, 19. januar 1998

Oversættelse udarbejdet af Pace Law School Institute of International Commercial Law (IICL). Tilgængelig efter gratis login: <https://iicl.law.pace.edu/cisg/case/france-january-19-1998-tribunal-de-commerce-commercial-court-flippe-christian-v-sarl-douet> (sidst besøgt den 8. maj 2025)

CISG-online nr. 774, Hungarian Chamber of Commerce and Industry, 10. december 1996

CISG-online nr. 925, U.S. District Court, the Northern District of Illinois, 6. juli 2004

CISG-online nr. 1412, China International Economic and Trade Arbitration Commission (CIETAC), 30. november 1997

Oversættelse udarbejdet af Pace Law School Institute of International Commercial Law (IICL). Tilgængelig efter gratis login:
<https://iicl.law.pace.edu/cisg/case/china-november-30-1997-translation-available> (sidst besøgt den 8. maj 2025)

CISG-online nr. 1645, American Arbitration Association – International Centre for Dispute Resolution (AAA/ICDR), New York, USA, 23. oktober 2007

CISG-online nr. 1777, U.S. District Court, the Southern District of New York, 20. august 2008

CISG-online nr. 4614, Oberlandesgericht Düsseldorf, 4. juli 2019

The National Archives: Find Case Law

Dom nr. 905, Court of Appeal, Storbritannien, 25. juli 2013

Dommen kan findes på The National Archives: Find Case Law: https://caselaw.nationalarchives.gov.uk/ewca/civ/2013/905?from_date=2013-07-25&to_date=2013-07-25&court=ewca%2Fciv (sidst besøgt den 8. maj 2025)

Juridisk litteratur

Andersen, Mads Bryde: *Lærebog i Obligationsret I*, 5. udg., Karnov Group Danmark A/S, 2020

Bortolotti, Fabio & Ufot, Dorothy: *Hardship and Force Majeure in international commercial contracts: dealing with unforeseen events in a changing world*, International Chamber of Commerce, 2018

Brunner, Christoph: *Force majeure and Hardship under General Contract Principles*, Wolters Kluwer, 2009

CISG Advisory Council Comment no. 7. <https://cisgac.com/opinions/cisgac-opinion-no-7/> (sidst besøgt den 8. maj 2025)

Clausen, Nis Jul, m.fl.: *købsretten*, 9. udg., Karnov Group, 2022

Evald, Jens: *At tænke juridisk: juridisk metode for begyndere*, 6. udg., Djøf Forlag, 2023

Gomard, Bernhard & Henschel, René Franz: *International købelov (CISG) med kommentarer*, 1. udg., Jurist-og Økonomforbundets Forlag, 2014

Hamer, Carina R., & Schaumburg-Müller, Sten: *Juraens verden: metoder, retskilder og discipliner*, 1. udg., Djøf Forlag, 2020

Honnold, John O.: *Uniform Law for International Sales under the 1980 United Nations Convention*, 4. udg., redigeret ved Harry M. Flechtner, Wolters Kluwer, 2009

Iversen, Torsten: *Obligationsret, 2. del – på grundlag af Bernhard Gomards obligationsret*, 5. udg., Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2019

Jørgensen, Jeppe Høyer: *Arbejdsretlige konflikter som force majeure*, Ugeskrift for Retsvæsen, 2008, s. 331 ff. (U.2008B.331)

Kristensen, Lars Hedegaard & Iversen, Torsten: *Brexit – i lyset af gældende dansk kontraktsret*, Ugeskrift for Retsvæsen, 2017, s. 281 ff. (U.2017B.281)

Kristensen, Lars Hedegaard, m.fl.: *Dansk og international køberet*, 6. udg., Djøf Forlag, 2022

Lookofsky, Joseph & Flechtner, Harry: *Nominating Manfred Forberich: The worst CISG decision in 25 years?*, The Vindobona Journal of International Commercial Law and Arbitration, vol. 9, 2005, s. 199 ff.

Lookofsky, Joseph & Møgelvang-Hansen, Peter: *En nu dansk indenlandsk købelov: KBL III?*, Ugeskrift for Retsvæsen, 1999, s. 240 ff. (U 1999B.240)

Lookofsky, Joseph & Ulfbeck, Vibe: *Køb: Dansk indenlandsk købsret*, 6. udg., Djøf Forlag, 2024

Lookofsky, Joseph: *Hensynet til fremmed retspraksis ved fortolkning af CISG*, Ugeskrift for Retsvæsen, 2005, s. 45 ff. (U.2005B.45)

Lookofsky, Joseph: *Understanding the CISG*, 6. udg., Djøf Publishing og Wolters Kluwer, 2022

Munk-Hansen, Carsten: *Den juridiske løsning: introduktion til den juridiske metode*, 2. udg., Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2021

Munk-Hansen, Carsten: *Retsvidenskabsteori*, 3. udg., Djøf Forlag, 2022

Ramberg, Jan & Herre, Johnny: *Internationella köplagen – en kommentar (CISG)*, 4. udg., Wolters Kluwer, 2016

Schlechtriem, Peter & Schwenzer, Ingeborg: *Commentary on the UN Convention on the International Sales of Goods (CISG)*, 5. udg., redigeret ved Ingeborg Schwenzer & Ulrich G. Schroeter, Oxford University Press, 2022

Schönbeck, Andreas: *Force majeure-klausuler*, Erhvervsjuridisk Tidsskrift, 2020, s. 106 ff. (ET.2020.106)

Søndergaard, Mark Alexander Jarby: *Betragtninger om det obligationsretlige princip om anteciperet misligholdelse og relevante typetilfælde i lyset af pandemier*, Erhvervsjuridisk Tidsskrift, 2020, s. 114 ff. (ET.2020.114)

Søndergaard, Mark Alexander Jarby: *Force majeure-doktrinen*, Justitia, nr. 2, 2017, s. 4 ff.

Theilgaard, Søren, m.fl.: *Købeloven med kommentarer*, 4. udg., Karnov Group, 2017

UNCITRAL: *Digest Case Law on the CISG*, 2016

Ussing, Henry: *Køb*, 4. udg., redigeret ved A. Vinding Kruse, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1967

Ussing, Henry: *Obligationsret, almindelig del*, 4. udg. redigeret ved A. Vinding Kruse, Juristforbundets Forlag, 1967

Ørgaard, Anders: *Brexit – mulige kontraktsretlige effekter*, Ugeskrift for Retsvæsen, 2016, s. 361 ff. (U.2016B.361)

Hjemmesider og andet

Statens Serum Institut: *Sygdomsleksikon – influenza*, den 23. oktober 2023: <https://www.ssi.dk/sygdomme-beredskab-og-forskning/sygdomsleksikon/i/influenza> (senest besøgt den 4. maj 2025)

Statens Serum Institut: *Udbrudsarkiv*, den 7. januar 2025: <https://www.ssi.dk/sygdomme-beredskab-og-forskning/sygdomsudbrud/arkiv> (senest besøgt den 2. maj 2025)

Udvalget for Forretningsordenen (UFO), 2021-22, Alm. del, spm. 1, 6. oktober 2021, bilag 6: *Tidslinje over udviklingen og håndteringen af covid-19*